

Ri ruc'aslen ri Jesucristo ri tz'iban can roma San Mateo

Ri quibi' ri ye ruxquin-rumama' can ri Jesucristo

¹ Ri jun vuj ri nutz'om-e chere', jun vuj ri tz'iban-vi can ri quibi' ri ruxquin-rumama' can ri Jesucristo. Nk'alajin-vi c'a que ja rija' ri ruxquin-rumam can ri rey David, ri xc'uje' pari' ri tinamit Israel ojer can, y ja rija' ri ruxquin-rumam can chuka' ri Abraham.

² Ri Abraham jari' ri rutata' ri Isaac, ri Isaac rutata' ri Jacob, ri Jacob rutata' ri Judá y ch'aka chic ru-hermanos. ³ Ja ri Judá y ri Tamar ri rixjayil quite-quitata' ri Fares y ri Zara. Ja ri Fares ri rutata' ri Esrom, y ri Esrom rutata' ri Aram. ⁴ Y ri Aram ri' rutata' ri Aminadab, ri Aminadab rutata' ri Naasón, y ri Naasón rutata' ri Salomón. ⁵ Y ri Salomón y ri Rahab ri rixjayil rute-rutata' Booz, ri Booz y ri Rut ri rixjayil rute-rutata' ri Obed, y ri Obed rutata' ri Isaí. ⁶ Y ri Isaí ri' rutata' ri rey David, y ri rey David rutata' ri Salomón riq'uin ri Betsabé ri rixjayil. Ri rute' ri Salomón, ja ri rixjayil can ri Urías.

⁷ Ja ri Salomón rutata' ri Roboam, ri Roboam rutata' ri Abías, y ri Abías rutata' ri Asa. ⁸ Y ri Asa ri' rutata' ri Josafat, ri Josafat rutata' ri Joram, y ri Joram rutata' ri Uzías. ⁹ Y ri Uzías ri' rutata' ri Jotam, ri Jotam rutata' ri Acáz, y ri Acáz rutata' ri Ezequías. ¹⁰ Y ri Ezequías ri' rutata' ri Manasés, ri Manasés rutata' ri Amón, y ri Amón rutata' ri Josías.

11 Y ri Josías ri' rutata' ri Jeconías y ch'aka chic ru-hermanos. Y jari' tok ri kavinak israelitas xban cheque coma ri qui-enemigos que xequic'uaj pa ruch'ulef rubini'an Babilonia.

12 Y tok yec'o chic chiri' pa Babilonia, ri Jeconías rutata' ri Salatiel y ri Salatiel rutata' ri Zorobabel.

13 Y ri Zorobabel ri' rutata' ri Abiud, ri Abiud rutata' ri Eliaquim, y ri Eliaquim rutata' ri Azor.

14 Y ri Azor ri' rutata' ri Sadoc, ri Sadoc rutata' ri Aquim, y ri Aquim rutata' ri Eliud. 15 Y ri Eliud ri' rutata' ri Eleazar, ri Eleazar rutata' ri Matán, ri Matán rutata' c'a jun ri rubini'an chuka' Jacob. 16 Y ri Jacob ri' rutata' c'a ri José ri xoc rachijil ri María. Y ri María ri' jari' ri rute' ri Jesús ri Cristo.

17 Catorce c'a familia can xec'uje-pe, ri ntz'ucutüj-pe riq'uin ri Abraham c'a riq'uin ri rey David. Catorce chuka' familia can xec'uje-pe, ri ntz'ucutüj-pe riq'uin ri rey David hasta c'a chupan ri tiempo tok ri kavinak israelitas xebec'uje' pa ruch'ulef Babilonia. Y quiri' c'a chuka' ri familia can xec'uje', ri ntz'ucutüj-pe riq'uin ri tiempo tok ri kavinak israelitas xebec'uje' pa ruch'ulef Babilonia, y hasta xapon riq'uin ri Cristo, catorce c'a familia can chuka'.

Tok xalüx ri Jesús

18 Y tok xalüx ri Jesucristo quere' c'a ri rubanic: Ri María ja ri rute' ri Jesucristo, jun xtün ri c'utun chic c'a roma ri José. Pero xbanatüj c'a que tok c'a man jani quic'uan ta qui' que xnabex que ri María nye'avüj chic rubanun-pe. Pero ri María quere' xuc'ulachij roma xka-ka c'a ri Lok'olüj Espíritu pari'. 19 Ja ri José ri nbe'oc rachijil ri María, jun chojmilüj vinük vi, y man c'a xrajo' tüj xuya' pa

q'uixaj ri María chiquivüch ri vinük, romari' xbün que xa chilak'ül nuya' can ri María y man xrajo' tüt xrelesaj rutzijol chiquivüch ri vinük. ²⁰ Y jari' c'a ri xunuc-ka rija' pa ránima, que xa chilak'ütj nuya' can. Y pa ruvaran c'a rija' tok jun ángel richin ri Ajaf Dios ri xutz'et rija', y ri ángel ri' xbij chin ri': José, rat ri ruxquin-riy can ri rey David, man taxbij-avi' ncac'ule' riq'uin ri María ri ac'utun chic richin ntoc avixjayil, roma ja ri Lok'olütj Espíritu ri xka-ka pari' richin nralaj jun ac'ual. ²¹ Ri ac'ual c'a ri nralaj ri María, vit ala', y Jesús c'a ri rubi' ri naya'. Y quiri' ri rubi' naya', roma rija' nyerucol ri vinük chupan ri quimac.

²² Ronojel c'a re' ri rubin chic ri jun achi ri rusamajel ri Dios ri xc'uje' ojer can. Cachi'el c'a ri xuk'alajrisaj ri Ajaf Dios chuvüch ri samajel ri', quiri' vi xbanatütj. Y quere' c'a ri rubin can:

²³ Titz'eta' na pe', que nc'uje' c'a jun xtün ri npu'u yabil chirij, stape' (aunque) man c'o tütj pe achi riq'uin.

Y nralaj na vi jun ac'ual, vit ala', ri rubini'an Emanuel. Ri bi'aj ri' nbij c'a chi tzij que ri Dios c'o kiq'uin.

²⁴ Tok xc'astütj c'a ri José, xbün na vi c'a ri xbix chin roma ri ángel richin ri Ajaf Dios. Rija' xuc'ün na vi ri María richin xoc rixjayil. ²⁵ Ri ral c'a ri María man ralc'ual tütj achi, roma ri José man xuyoj tütj ri' riq'uin ri María hasta que xalüx ri ac'ual. Ri ral ri María utz vi ri xuspaj ri Lok'olütj Espíritu. Y tok ri José xuya' rubi' ri ac'ual, Jesús ri rubi' xuya'.

2

Tok ri etamanela' chiquij ri ch'umila' xquiya' ruk'ij ri Jesús

¹ Ri Jesús xalüx c'a pa tinamit rubini'an Belén, ri tinamit ri c'o pa ruch'ulef Judea. Tok xalüx ri Jesús, ja ri Herodes ri rey, y jari' c'a tok jun ca'i' etamanela' chiquij ri ch'umila', xeka-pe pa Jerusalén. Ri achi'a' etamanela' ri', pan oriente ye petenük-vi, ² y xquic'utula' c'a: ¿Ape' c'o-vi ri ac'ual alaxnük, ri qui-rey ri israelitas? Roma roj ja ri cala' pan oriente katz'eton-pe ri ruch'umil, y xojpu'u chin nkaya' ruk'ij.

³ Tok ri rey Herodes rac'axan chic ri xquibij ri achi'a' etamanela', xsatz ruc'u'x. Y quiri' c'a chuka' xquic'ulachij ri vinük ri aj pa tinamit Jerusalén. ⁴ Y ri rey Herodes xerumol c'a conojel ri más-nimalüj tak sacerdotes y ri achi'a' etamanela' chiquicojol ri israelitas, c'ateri' c'a xuc'utuj cheque que ape' c'a nalüx-vi ri Cristo. ⁵ Xepu'u ri más-nimalüj tak sacerdotes y ri achi'a' etamanela' xquibij chin ri rey: Ri Cristo nalüx pa tinamit Belén chere' pa Judea. Roma ri jun cheque ri rusamajela' ri Dios ri xc'uje' ojer can, quere' c'a ri rutz'iban can:

⁶ Y rat tinamit Belén ri ratc'o pa ruch'ulef Judá, rat man rat co'ol tuj chiquicojol ri nimalüj tak tinamit chiri' pa Judá, roma ja chiri' aviq'uin rat ri npu'u-vi ri jun c'amol-bey, y nyeruyuk'uj-vi c'a ri vinük aj-Israel ri nutinamit, nbij ri Dios, xquibij-apu chin ri rey Herodes.

⁷ Y c'ateri' ri rey Herodes pan evatül c'a xeroyo'j ri achi'a' etamanela' chiquij ch'umila', y xuc'utula' c'a juis cheque jampe' tok xquitz'et ri ruch'umil ri Cristo. ⁸ Y c'ateri' xerutük-e pa tinamit Belén y xbij-e cheque: Quixbiyin c'a chila' y ticanoj ri ac'ual, y tok ivilon chic can, tiya' rutzijol chuve, richin que yin nquibe chuka' chin ninya' ruk'ij.

⁹ Y tok ri achi'a' ye etamanela' chiquij ch'umila' cac'axan chic c'a ri tzij ri xerubij-e ri rey Herodes cheque, xebe. Y ri ch'umil ri quitz'eton-pe rije' c'a ape' quepu'u-vi, pan oriente, ruc'uan c'a e quibey. Y tok xe'apon, ri ch'umil re' xpa'e' pari' ri ape' c'o-vi ri ac'ual. ¹⁰ Y ri achi'a' ye etamanela' chiquij ri ch'umila', xnoj-vi ri cánima riq'uín quicot tok xquitz'et chic c'a ri ruch'umil ri Cristo. ¹¹ Ja tok ri achi'a' ri' xe'oc-apu pa jay, xquitz'et na vi c'a ri ac'ual y ri María ri rute', y ja c'ateri' xexuqueka-qui' c'a pan ulef richin xquiya' ruk'ij ri ac'ual. Y chuka' xequijakala' c'a ri quiyacol y xquispala' c'a can, oro, pon y jun jubulüj ak'on rubini'an mirra chin. ¹² Pero cheque c'a ri achi'a' etamanela' chiquij ri ch'umila', xk'alajrisüs c'a chiquivüch pa cachic', que man chic quetzolij pa quibey richin nyequiya' rutzijol chin ri rey Herodes. Y quiri' vi xquibün ri achi'a' ri', roma xetzolij-e pa quiruch'ulef y jun yan chic c'a quibey xquic'uj-e.

Tok ri Jesús xuc'u'üx c'a pa ruch'ulef Egipto

¹³ Y ri achi'a' ri etamanela' chiquij ri ch'umila' xetzolij. Y jari' tok jun ángel richin ri Ajaf Dios xuc'ut-ri' chuvüch ri José, pa rachic'. Y ri ángel ri' xbij chin: Cacatüj c'a e. Tac'uj-e ri ac'ual rachibilan ri rute' y quixanmüj-e chere'. Quixbiyin c'a

pan Egipto y quixc'uje' chila', y yin ninya' rutzijol chave tok utz chic nyixtzolij-pe. Roma ri vocomi, ri rey Herodes nberucanoj-pe ri ac'ual richin que nucamsaj, xbij ri ángel chin ri José, pa rachic'.

¹⁴Y ri José jari' tok xc'astüj, xuc'uj-e ri ac'ual y ri te'ej. Chupan c'a ri ak'a' ri' xquitz'om-e bey richin nyebe c'a pan Egipto. ¹⁵Chila' vi c'a pa ruch'ulef Egipto xec'uje-vi y xetzolij pa ruch'ulef Israel hasta c'a jampe' xcom ri rey Herodes. Richin quiri' nbanatüj na vi c'a ri ruk'alajrisan can ri Ajaf Dios chuvüch ri rusamajel ri xc'uje' ojer can. Ri tz'iban c'a can nbij: Pan Egipto c'a c'o-vi ri nuc'ajol tok xinvoyoj, bin can roma ri Dios.

Tok ri Herodes xutük quicamsasic ri xtak alabo'

¹⁶Y jari' tok ri rey Herodes xunabej que ri achi'a' ye etamanela' chiquij ri ch'umila' xa man xquibün tüt cachi'el ri rubin-e rija' cheque. Y rija' xcatüt juis royoval y xutük quicamsasic conojel ri vit alabo' ri yec'o chiri' pa tinamit Belén y ri yec'o pa tak lugar ri yec'o-pe chunakaj ri tinamit. Roma ri tiempo ri xquibij ri etamanela' chiquij ri ch'umila' pari' tok xquitz'et ri ruch'umil ri ac'ual, romari' rija' xutük quicamsasic ri tak ac'uala' ca'i' qui juna' pa xulan. ¹⁷Chere' xbanatütj-vi c'a cachi'el ri tz'iban can roma ri jun rusamajel ri Dios ri xc'uje' ojer can, ri rubini'an Jeremías:

¹⁸Que chiri' pa Ramá xac'axüx c'a ok'ej.

C'o-vi bis. C'o c'a jun ri nujik' ok'ej.

Ri' ja ri Raquel nyerok'ej ri ral.

Man nc'o tütj c'a ri bis chin roma ri ral xecom.

Quiri' ri tz'iban can roma ri Jeremías.

¹⁹ Y tok camnük chic e ri rey Herodes, c'ateri' c'a tok ri ángel richin ri Ajaf Dios xuc'ut chic ri' chuvüch ri José, pa rachic', chiri' pa ruch'ulef Egipto. ²⁰ Y ri ángel richin ri Ajaf Dios xbij c'a chin: Cacatüj c'a e. Tac'uaj-e ri ac'ual rachibilan ri rute' y quixtzolij c'a pa ruch'ulef Israel. Roma ri xcajo' xquicamsaj ri ac'ual chila', xa ye manak chic.

²¹ Y ri José xbün-vi c'a ri xbix chin pa rachic' roma ri ángel. Xuc'uaj-e ri ac'ual y ri te'ej. Xetzolij c'a pa ruch'ulef Israel. ²² Pero rija' roma ri xrac'axaj que ja ri Arquelao ri ruc'ajol can ri rey Herodes, ri nbün mandar pa ruch'ulef Judea, xuxbij-ri' que nyec'uje-ka chiri' pa Judea. Pero xk'alajrisüs c'a chuvüch ri José pa jun rachic' ri c'uluman que nbün, y romari' rija' c'a pa ruch'ulef Galilea xuc'uaj-vi ri ac'ual y ri te'ej. ²³ Y xe'apon c'a pa tinamit rubini'an Nazaret y chiri' xec'uje-vi-ka, richin quiri' nbanatüj na vi c'a cachi'el ri tz'iban can coma ri rusamajela' ri Dios ri xec'uje' ojer can. Ri rusamajela' ri Dios quitz'iban can que ri Jesús nc'atzinej que nbix nazareno chin.

3

Ri Juan nutzijoj ri rutzij ri Dios

¹ Chupan c'a ri k'ij tok ri Juan Bautista xutz'om ruk'alajrisasic ri rutzij ri Dios chiquivüch ri vinük, chiri' pa tz'iran ruch'ulef ri c'o pa ruch'ulef Judea, ² rija' nbij c'a cheque: Titzolij c'a pe ic'u'x riq'uin ri Dios, roma xa nakaj chic c'o-vi-pe ri k'ij richin que nkujoc pa ruk'a' rija', nbij c'a ri Juan cheque ri vinük.

³ Ja vi c'a ri Juan Bautista ri achique chok bin-vi can pari' rija' roma ri k'alajrisüy rutzij ri Dios ri xc'uje' ojer, ri rubini'an Isaías. Y rija' rutz'iban-vi can y quere' ri nbij:

C'o c'a jun achi ri nc'uje' pa tz'iran ruch'ulef, y ja rija' ri ntzijon ri rutzij ri Dios chiquivüch ri vinük ri nye'apon riq'uin.

Y nbila' c'a cheque: Tichojmirsala' rubey ri ic'aslen, roma ya ja npu'u ri Ajaf Dios.

Quiri' c'a ri tz'iban can.

⁴ Ri rutziek c'a ri Juan Bautista banun riq'uin rusmal camello, y jun tz'un ri ximbül-rupan. Man jabel tüt oc nyetzu'un. Y ri ruvay rija' ja ri sac' y ri cab ri nquiya' ri chico pa tak juyu'. ⁵ Y ri vinük c'a ri nye'apon-vi riq'uin ri Juan Bautista, ye juis vi ye q'uiy. Yec'o c'a ri aj pa tinamit Jerusalén, ri tinamit c'o chiri' pa ruch'ulef Judea. Y yec'o chuka' ri aj pa ch'aka chic tinamit richin ri Judea. Y chuka' yec'o c'a ri nyepu'u c'a cala' chunakaj ri rakün-ya' rubini'an Jordán. Conojel c'a ri vinük ri' ri nye'apon riq'uin. ⁶ Ri vinük ri' nyeban c'a e bautizar roma rija' chiri' pa rakün-ya' Jordán. Nyequik'alajrisaj-vi c'a ri quimac chuvüch ri Juan Bautista.

⁷ Y tok rija' xutz'et que ye q'uiy c'a cheque ri achi'a fariseos y ye q'uiy chuka' cheque ri achi'a saduceos ri nye'apon riq'uin richin que nyerbün-e bautizar, xbij c'a cheque: Rix cachi'el itzel tak cumütz, ri nyixanmüj chuvüch ri castigo, roma nijo' nyixcolotütj chuvüch ri castigo ri nutük-pe ri Dios, ri chikavüch apu. ¿Achique c'a xyo'on rutzijol chive que quere' tibana'? ⁸ Pero rix nc'atzin c'a

que nic'ut que ketzij na vi que nitzolij-pe ic'u'x riq'uin ri Dios. ⁹ Man tinuc-ka c'a rix que xe roma ri rix ruxquin-rumam can ri Abraham, romari' nyixcolotüj ta, man quiri' tüj. Roma ri Dios nrajo' ta, rija' nyerubün ta ruxquin-rumam can ri Abraham cheque ri abüj ri nye'itz'et chere'. ¹⁰ Ri castigo ri nuya' ri Dios npu'u yan. Rija' nbün c'a cachi'el nbün jun achi ri c'o chic ri icüj pa ruk'a' richin que nyerukasaj ri che' ri xa man nquiya' tüj utz quivüch. Y ronojel c'a ri che' ri nyerukasaj, nyeruporoj pa k'ak'. ¹¹ Yin, ya' c'a ri nincusaj richin nyixinbün bautizar tok nitzolij-pe ic'u'x riq'uin ri Dios. Pero c'o c'a Jun ri npu'u ri chikavüch apu, ri man cachi'el tüj oc yin. Roma yin man c'uluman tüj richin ninvelesaj y ninya' ri ruxajab chirakün, ri Jun ri nim ruk'ij y nim ruchuk'a'. Ri Jun c'a ri npu'u, nyixrubün-vi bautizar riq'uin ri Lok'olüj Espíritu y riq'uin k'ak'. ¹² Y cachi'el c'a jun achi tok nujosk'ij ri ru-trigo. Rija' nc'atzin jun che' c'o ca'i' o oxi' rutza'n chin, richin quiri' ntorix pa cakik' ri trigo ri ch'ayon chic. Ri runak' ri trigo nc'uje' can, pero ri rij xa nuc'uaj-e ri cakik'. Y ja ri runak' ri ru-trigo, jari' ri nuyüc, y ri rij nuporoj. Quiri' c'a nbün ri Jun ri npu'u, xbij ri Juan. Ri Jun ri npu'u c'o chic autoridad pa ruk'a', richin nbün juzgar pa quivi' ri vinük ri yec'o chuvüch ri ruch'ulef. Ri vinük c'a ri nyetaken richin, nyeruc'uaj chila' chicaj. Jac'a ri vinük ri man nyetaken tüj richin, nyerutük chupan ri k'ak' ri man jun bey nchup.

Ri Jesús nban bautizar

¹³ Y c'ateri' tok ri Jesús xapon riq'uin ri Juan chiri' chuchi' ri rakün-ya' Jordán. Ri Jesús, c'a pa

Galilea petenük-vi. Rija' petenük c'a richin que nban-e bautizar roma ri Juan Bautista. ¹⁴ Jac'a ri Juan man nrajo' tuj nbün bautizar ri Jesús, roma nbij c'a chin: Ja ta yin ri c'uluman que nquiban bautizar avoma rat y mani xa ja rat ri xatka-pe viq'uin yin, richin ncatinbün-e bautizar, xbij ri Juan.

¹⁵ Pero ri Jesús xbij chin ri Juan Bautista: Roj c'uluman c'a que nkabün ronojel ri nbij ri Dios cheke. Romari' ri vocomi nc'atzin c'a que rat nquinabün bautizar yin. C'ateri' tok ri Juan Bautista xbün bautizar ri Jesús.

¹⁶ Y tok ri Jesús banun chic c'a bautizar, xbe'el-pe pa ya'. Y rija' xutz'et c'a que ri caj xjakatuj y xutz'et chuka' que ri Lok'oluj Espíritu richin ri Dios ntajin nka-ka-pe pari' rija' cachi'el jun paloma. Choj vi c'a petenük pari' rija'. ¹⁷ Y c'o c'a jun ch'abül petenük chila' chicaj ri xbij: Jare' ri Nuc'ajol juis ninjo' y nucukuban vánima riq'uin, xbij ri ch'abül ri'.

4

Tok ri Jesús xutijox roma ri itzel-vinük

¹ Y jari' tok ri Jesús xban chin roma ri Lok'oluj Espíritu que xbe pa tz'iran ruch'ulef, richin que ntijox c'a roma ri itzel-vinük.

² Ri Jesús cuarenta k'ij y cuarenta ak'a' ri man va'inük tuj. Y tok ye c'unük chic ri k'ij ri', c'ateri' xpu'u ruvayjül. ³ Y jari' xjel-apu ri itzel-vinük riq'uin chin nutijoj ri Jesús, y xbij c'a chin: Roma rat nabij que rat Ruc'ajol ri Dios y nnum apan, tabana' c'a cheque ri abuj re' que que'oc vüy.

⁴ Pero ri Jesús xbij chin ri itzel-vinük: Tz'iban can chupan ri rutzij ri Dios, que ri achi nril chuka' ruc'aslen riq'uin ri rutzij ri Dios y man xe tuj c'a riq'uin ri vüy.

⁵ Y jari' tok ri itzel-vinük xuc'uaj c'a ri Jesús pa lok'olüj tinamit Jerusalén, y ja c'a ri más nüj jotolvi chicaj chin ri racho ri Dios, chirí' xberuya-vi.

⁶ C'ateri' ri itzel-vinük xbij chin ri Jesús: Tatorij-ka-avi' pa xulan, rat ri ncabin que rat Ruc'ajol ri Dios. Roma chupan ri rutzij ri Dios tz'iban can, nbij:

Ri Dios nyerutük ri ángeles aviq'uin richin ncatquichajij.

Ncatquili'ej pa quik'a',

richin quiri' man natopij tuj avakün chuvüch abüj.

⁷ Pero ri Jesús xbij chin ri itzel-vinük: Yin man ninbün tuj ri narayij rat, y nintijoj ta ri Dios. Roma tz'iban chuka' chupan ri rutzij ri Dios que man tikatijoj ri Kajaf Dios, xbij ri Jesús.

⁸ Y ri itzel-vinük xuc'uaj c'a jun bey chic ri Jesús, y xuc'uaj c'a pari' jun juyu' ri juis nüj jotol chicaj y xuc'ut ronojel tinamit richin ri ruch'ulef chuvüch. Nimak' tak tinamit y juis quik'ij. ⁹ Y c'ateri' ri itzel-vinük xbij c'a chin ri Jesús: Ronojel c'a ri xinc'ut chavüch ntoc avichin, si ncaxuque' chinuvüch y naya' nuk'ij, xbij ri itzel-vinük.

¹⁰ Pero ri Jesús jari' tok xbij chin: Cabiya' cala' rat, Satanás. Yin xa man ninbün tuj ri narayij rat. Roma chupan ri rutzij ri Dios ri tz'iban can, nbij: Xaxe c'a ri Kajaf Dios tikaya' ruk'ij, y xaxe rija' chuka' ri tikasamajij, xbij ri Jesús chin.

¹¹ Y jari' tok ri itzel-vinük xuya' can ri Jesús. Y xeka-pe ángeles riq'uin ri Jesús, y xquitz'om rilixic.

Tok ri Jesús xutz'om ri rusamaj pa ruch'ulef Galilea

¹² Y tok ri Jesús xrac'axaj que ri Juan Bautista tz'amos y c'o chic pa cárcel, jari' tok ri Jesús xtzolij chic pa Galilea. ¹³ Ri Jesús xbec'uje' c'a pa tinamit Nazaret, y tok xuya' can ri tinamit ri', xbe c'a richin que nyec'uje' pa jun tinamit rubini'an Capernaum, jun tinamit ri c'o chuchi' ri jun lago rubini'an Galilea. Ri Capernaum ri' c'o chucjol ri culef ri ye quixquin-quimam can ri Zabulón y ri Neftalí. ¹⁴ Ri Jesús xapon c'a chupan ri jun tinamit ri', richin que nbanatüj ri tz'iban can roma ri rusamajel ri Dios, ri xubini'aj Isaías. Y rija' rutz'iban c'a can:

¹⁵ Ri vinük ri yec'o pa culef ri ye ruxquin-rumam can ri Zabulón y ri yec'o pa culef ri ye ruxquin-rumam can ri Neftalí, ri chuchi' ri mar, ri c'o-apu lojc'an ruchi' ri rakün-ya' Jordán.

Ri Galilea, ri quiyon chic vinük ri man ye israelitas tütj yec'o.

¹⁶ Ye tinamit c'a pa k'eku'n vi ri quic'aslen, pero xapon c'a ri Nimalüj Sük quiq'uin. Y chuka' ye tinamit c'a pa rumujal ri camic yec'o-vi,

pero xapon c'a quiq'uin ri nsakrisan pa quivi'.

Quiri' ri tz'iban can.

¹⁷ Y tok ri Jesús xapon pa tinamit Capernaum, jari' tok xtz'om rutzijosic ri rutzij ri Dios y nbij c'a cheque ri vinük: Titzolij c'a pe ic'u'x riq'uin ri Dios, roma xa nakaj chic c'o-vi-pe ri k'ij richin que nyixoc pa ruk'a' rija', xbij ri Jesús cheque.

Ri Jesús ye caji' tz'amoy tak cür ri xeroyoj

18 Y jun k'ij ri Jesús tok benük chuchi' ri lago rubini'an Galilea, xerutz'et-apu ye ca'i' achi'a' quichak'-qui'. Ri ca'i' achi'a' ri', ja ri Simón ri Pedro nbix chin chuka' y ri Andrés, y ye tz'amoy cür, romari' tok nquiyala-ka ri quiya'l tz'ambül-cür chupan ri ya'. 19 Y tok ri Jesús xch'o-pe cheque ri tz'amoy tak cür ri', xbij cheque: Rix ca'i' tz'amoy tak cür, quinitzeklebej c'a, y ninc'ut chivüch achique rubanic nye'itz'om vinük richin yinquitzeklebej.

20 Ri ca'i' achi'a' ri', jari' xquiya' can ri tz'amoj-cür y xquitzeklebej ri Jesús.

21 C'ate ba' quebiyin, tok ri Jesús xerutz'et c'a ye ca'i' chic achi'a' ri quichak'-qui' chuka'. Y ri ca'i' achi'a' ri', ja ri Jacobo y ri Juan ri ye ruc'ajol ri jun achi rubini'an Zebedeo. Rije' ja pa canoa nyesamüj-vi riq'uin ri Zebedeo ri quitata'. Nye-quic'ojoj c'a ri quiya'l tz'ambül-cür. Y xpu'u c'a ri Jesús xeroyoj richin nquitzeklebej. 22 Y ri Jacobo y ri Juan, ri ye ca'i' achi'a' ri', jari' xquiya' can ri quicanoa y ri quitata' y xquitzeklebej ri Jesús.

Ri Jesús nuk'alajrisaj rutzij ri Dios y nyeruc'achojrisaj yava'i'

23 Ri Jesús ronojel tinamit richin ri ruch'ulef Galilea xapon-vi, nyerutijoj c'a ri vinük riq'uin ri rutzij ri Dios pa tak jay ape' nquimol-qui' richin ntzijos ri rutzij ri Dios cheque. Y chuka' ntzijoj ri utzilüj rutzij ri Dios ri nch'o pari' tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Nyeruc'achojrisala' c'a vinük ri jalajoj chi yabil y k'oxon ntoc cheque.

24 Ri rutzijol ri Jesús xapon c'a pa ronojel tinamit

richin ri ruch'ulef Siria. Y ri ye yava'i' xec'amür-pe riq'uin ri Jesús. Yava'i' ri man junan tütj ruvüch yabil ntoc cheque. Yec'o xa ja ri k'oxon richin ri ch'acul ri ntoc cheque. Yec'o ri xa itzel tak espíritu ri ye c'unük quiq'uin. Yec'o c'a ri ye nuya' ataque chin y yec'o c'a chuka' ri ye man nyetiquer tütj nyesilon quich'acul. Y conojel c'a ri yava'i' ri' xeruc'achojisaj-e. ²⁵ Y ri Jesús xtzeklebüs c'a coma juis vinük ri aj chiri' pa tak tinamit richin ri ruch'ulef Galilea, coma chuka' ri nyepu'u pa tak tinamit ri yec'o pa ruch'ulef Decápolis, ri nyepu'u pa tinamit Jerusalén y ri aj pa ch'aka chic tinamit ri chiri' pa ruch'ulef Judea. Y quiri' c'a chuka', xtzekelebüs coma juis vinük ri nyepu'u c'a lojc'an chic ruchi' ri rakün-ya' Jordán.

5

Ri Jesús nuc'ut ri rutzij ri Dios pari' jun juyu'

¹ Y tok ri Jesús xerutz'et que ye juis vinük ri quimolon-qui' chiri', rija' xjote-e pari' ri juyu', y xtz'uye-ka. Y c'ateri' xquimol-apu-qui' ri rachi-bila' riq'uin. ² Y jari' tok ri Jesús xch'o c'a richin nyerutijoj, y xbij c'a:

³ Jabel quiquicot ri meba' cánima chuvüch ri Dios, roma nye'oc-vi pa ruk'a'.

⁴ Jabel quiquicot ri ntok' cánima chuvüch ri Dios, roma ri Dios nujül-e ri cok'ej y nbün cheque que nyequicot.

⁵ Jabel quiquicot ri ch'utinirsaj cánima, roma nye'ichinan c'a chupan ri ruch'ulef richin ri Dios.

⁶ Jabel quiquicot ri nnum y nc'at cánima chirij ri chojmilütj rubanic c'aslen riq'uin ri Dios, roma

ri Dios nbün c'a cheque que nyetiquer nquibün ri ncajo'.

⁷ Jabel quiquicot ri c'o joyovanic pa tak cánima, roma rije' njoyovüx chuka' quivüch.

⁸ Jabel quiquicot ri ch'ajch'oj cánima chuvüch ri Dios, roma rije' nquitz'et ruvüch rija'.

⁹ Jabel quiquicot ri c'o cánima ri nkasan ruvi' oyoval, roma rije' nbix cheque que ye ralc'ual ri Dios.

¹⁰ Jabel quiquicot ri nquic'usaj pokonül pa quik'a' ch'aka chic, roma choj vi ri quic'aslen chuvüch ri Dios. Jabel vi quiquicot, roma rije' yec'o pa ruk'a' ri Dios.

¹¹ Y ri vinük ri nyeyok'otüj, ri man nc'ulix tütj quivüch y ri ntz'uculux tzij chiquij voma yin, jabel c'a chuka' quiquicot. ¹² Romari' rix titze'en c'a ivüch y quixquicot c'a juis, roma nim rajil-ruq'uexel ri nic'ul chila' chicaj. Roma ri pokonül ri nic'usaj rix, quiri' c'a chuka' xquic'usaj ri achi'a' ri xek'alajrisan ri xbix cheque roma ri Dios ojer can, achi'a' ri xec'uje-e nabey que chivüch rix.

Ri rutzayil y ri rusakil quic'aslen ri vinük chuvüch ri ruch'ulef

¹³ Ja rix c'a cachi'el atz'an, y si utz ic'aslen, ja ri ic'aslen rix cachi'el rutzayil ri quic'aslen ri vinük ri yec'o chuvüch ri ruch'ulef. Y si ta ri cachi'el ri rutzayil re' nq'uis ta e, ¿achique ta c'a rubanic richin quiri' ntzoliy ta jun bey chic pe ri rutzayil? Cachi'el atz'an ri xq'uis rutzayil, xa man jun chic c'a nc'atzin-vi. Xa ntorix c'a e, richin que nyec'o vinük pari'. Quiri' chuka' si man utz tütj ic'aslen, man utz tütj chic ri rutzayil ri ic'aslen chiquivüch

ri vinük. Man jun chic c'a nc'atzin-vi, y ri vinük cachi'el ta nyec'o pan ivi'.

¹⁴ Rix rix rusakil c'a ri quic'aslen ri vinük chuvüch ri ruch'ulef y nyixk'alajin jabel, cachi'el nk'alajin-pe jun tinamit pari' jun juyu' banun-vi y man ntiquer tüt richin nrevaj-ri'. ¹⁵ Rix c'a ri nitzij jun k'ak', man jun bey c'a niya' ta oc chuxe' jun cajón, man quiri' tüt. Ri k'ak' richin nsakrisan, nicanoj jun c'ojlibül ri ntz'uyuba-vi, richin quiri' nyerusakrisaj c'a conojel ri yec'o pa jay. ¹⁶ Quiri' ta c'a nbün ri ic'aslen chiquivüch ri vinük, jun ta c'a sük. Richin quiri' tok nquitz'et c'a ri utz ri nyixbanun, ri vinük nquiya' c'a ruk'ij ri aj-chicaj Itata'.

Ri Jesús nuya' c'a jun tijonic pari' ri ley

¹⁷ Man tinuc c'a que yin xinpu'u richin que man jun ruk'ij ninbün chin ri ley richin ri Moisés, y chuka' man tinuc que yin xinpu'u richin quiri' mismo ninbün cheque ri tz'iban can coma ri achi'a' ri xek'alajrisan ri tzij ri xbix cheque roma ri Dios, chupan ri ojer can tiempo. Man roma tüt c'a ri' yin xinpu'u richin que ninbün-vi ri nquibij. ¹⁸ Roma ketzij ninbij chive que ronojel ri tz'iban chupan ri ley, nyebanatütj-vi. Ri ruch'ulef y ri caj xa nyeq'uis. Pero ri ye tz'iban chupan ri ley nyebanatütj-vi, y man jun ri quiri' ta nc'uje' can. ¹⁹ Achique na vinük ri man nrajo' tüt nbün ri nbij chupan ri ley, stape' (aunque) ta jun tzij ri cachi'el xa man jun rakalen nk'alajin y quiri' chuka' ri nuchilabej cheque ch'aka chic vinük que tiquibana' ri nbanun c'a quiri', xa man jun c'a oc ruk'ij ri nc'uje' chiquicojol ri yec'o pa ruk'a'

ri Dios. Jac'a ri vinük ri nbanun ronojel ri nbij chupan ri ley y quiri' chuka' nuchilabej cheque ri ch'aka chic vinük que tiquibana', rija' nc'uje' c'a ruk'ij chiquicojol ri yec'o pa ruk'a' ri Dios. ²⁰ Rix ri nijo' nyixoc pa ruk'a' ri Dios, nc'atzin que ri ic'aslen más choj chuvüch ri quic'aslen ri achi'a' ri ye etamanela' chin ri ley y chuvüch ri quic'aslen ri achi'a' fariseos. Roma ri je' nquinuc que choj ri quic'aslen, pero xa man quiri' tuj.

Ri ncatüj-pe royoval chin ri ru-hermano c'uluman que nban juzgar pari'

²¹ Y rix jabel ivetaman, roma ivac'axan ri xbix cheque ri kavinak ojer can, que man quecamsan. Y achique na c'a vinük ri ncamsan, aj-mac vi y nc'atzinej que nban juzgar pari'. ²² Jac'a yin ninbij que stape' (aunque) xaxe royoval ri npu'u chin jun vinük, nmacun-vi y tiban juzgar pari'. Chuka' ri nbin chin jun chic vinük: Manak ana'oj. Ri nbin quiri', aj-mac chuka', romari' c'uluman que nuc'u'üx chiquivüch ri achi'a' pa comon nquibün juzgar richin que nban juzgar pari'. Y ja ri nbin nacanic chin jun chic vinük, ri' xa oyoben chic roma ri k'ak'.

²³ Romari' si rat ratc'o chic apu riq'uin ri altar richin que naya' jun sipanic chin ri Dios y jari' tok nka-pe chi'ac'u'x que rat c'o jun ri abanun chuvüch jun vinük. ²⁴ Taya' c'a can ri sipanic chiri' ape' c'o-vi ri altar y jari' cabiyin riq'uin ri jun vinük ri', que'achojmirsaj can ri oyoval ri c'o chi'icojol. Y tok achojmirsan chic can y junan chic ivüch, c'ateri' c'a catzoliy y taya' ri sipanic chin ri Dios.

²⁵ Tachojmirsaj c'a avi' chanin riq'uin ri vinük ri ncatuc'uan chuvüch ri juez, utz ri' xa c'ateri' itz'amon-e bey pa juzgado. Roma si xa man quiri' tñj nabün, ri sujunel chavij ncarujüch pa ruk'a' ri juez, y ri juez ri' ncarujüch-e pa ruk'a' ri chajiy ri cárcel, y rija' ncaberutz'apij can pa cárcel. ²⁶ Y ketzij vi ninbij chin ri quiri' nc'ulachin, que man ntel tñj c'a pe chiri' pa cárcel, hasta tok rutojon chic na can ri ruq'uisbül centavo richin ri ruc'as chin ri vinük ri banayun ri kajo'n chin.

Ri Jesús nbij que jun achi c'ulan man turayij jun chic ixok

²⁷ Rix jabel ivetaman, roma ivac'axan ri tzij bin can ojer. Ri tzij ri' nbij: Jun achi c'ulan, man tucanoj chic jun ixok. Y jun ixok c'ulan, man tucanoj chic jun achi. ²⁸ Jac'a yin ninbij que chuka' ri achi ri nuya' runak' ruvüch chirij jun ixok xaxe riq'uin nurayij ruvüch, ri nbanun quiri', pa ránima xa xmacun yan c'a riq'uin ri jun ixok ri'.

²⁹ Xa roma c'a ri' si jun runak' avüch nbanun chave que ncamacun, xa man tabün chic quiri'. Tabana' chin cachi'el navelesaj-e y natorij-e ri runak' avüch. Stape' (Aunque) ta ja ri runak' avüch más utz. Roma más utz que xaxe jun cheque ri runak'-avüch ntel-e y mani ja rat ncabe can pa k'ak'. ³⁰ Chuka' si xa jun cheque ri ak'a' nbanun chave que ncamacun, xa man ta tabün chic quiri'. Tabana' chin cachi'el nachoy y natorij-e ri ak'a'. Stape' (Aunque) ta ja ri ak'a' ri más utz. Roma más utz que xaxe jun cheque ri ak'a' ntel-e y mani que ja rat ncabe can pa k'ak'.

Ri vinük ri ye c'ulan man utz tñj que nquijüch-qui'

³¹ Y chuka' ketaman que ri ojer can xbix: Ri achi ri man nrajo' tütj chic ri rixjayil y nujüch-ri' riq'uin, tubana' ri vuj ri richin jachojri'il y tuya' chin ri ixok. ³² Jac'a yin ninbij chive: Ri achi ri nujüch-ri' riq'uin ri rixjayil y xa man roma tütj que ri ixok xucanoj ta chic jun achi ri achijlonel ri' nbün-vi c'a chin ri rixjayil que nmacun tok nbe chic riq'uin jun achi. Ri achi ri' nmacun-vi, y quiri' chuka' ri jun chic achi ri nuc'uan chin ri ixok, nmacun c'a chuka', roma ri ixok ri' xa c'a c'o-vi ri nabey rachijil.

Man jun bey tibün jurar

³³ Y chuka' rix xa jabel ivetaman, roma ivac'axan ri xbix cheque ri kavinak ojer can, que man tiquik'ütj quitzij. Y quiri' chuka' tok nquibün jurar, man tiquik'ütj quitzij. Y tok c'o ri nquisuj chin ri Ajaf que nquibün, tiquibana' c'a. ³⁴ Jac'a yin ninbij chive: Man jun bey tibün jurar, y chuka' man tibün cachi'el nquibün ri ch'aka vinük, que nquicusaj ri rubi' ri caj tok nquibün jurar. Rix man jun bey tibün quiri', roma ja ri chila' chicaj c'o-vi ri Dios. ³⁵ Y man ticusaj ri rubi' ri ruch'ulef, roma ja chiri' nuya-vi ri rakün ri Dios. Ni man chuka' ticusaj ri rubi' ri tinamit Jerusalén, roma ri tinamit re' richin ri Nimalütj Rey. ³⁶ Y chuka' man tibün cachi'el nquibün ri ch'aka vinük tok nquibün jurar, nquibij que titzaq'uix ri quijolon si xa man ketzij tütj ri nquibij. Rix man jun bey tibün quiri', roma man ja tütj rix ri ivajaf ri ic'aslen. Ri Rajaf ri ic'aslen ja ri Dios, y xaxe chuka' rija' ri ntiquer nujül ri ntzu'un ri rusmal tak ivi'. Xaxe rija' ntiquer nbanun xak chin ri sük y ntiquer

chuka' nbün sük chin ri xak. ³⁷ Man jun bey c'a tibün jurar. Ronojel ri nibij, choj c'a tibij, si ketzij ri nibij o xa man ketzij tuj. Y si xa nibün jurar, nk'alajin c'a que c'o itzel pan ivánima.

Man titzolij ruq'uexel ri itzel nban chive

³⁸ Y rix jabel ivetaman, roma ivac'axan ri xbix cheque ri kavinak ojer can, que ri nrelesan jun runak' ruvüch jun vinük, quiri' c'a chuka' tiban chin ri xbanun. Ri nk'ajon-e rey jun vinük, quiri' c'a chuka' tiban chin ri xbanun. ³⁹ Jac'a yin ninbij chive: Man tipaba-ivi' chuvüch ri nbanun itzel chive. Si xa c'o c'a jun ri nyixch'ayon, man c'a tiya' ruq'uexel chin. Utz c'a niya' chic ivi' pa ruk'a' jun bey. ⁴⁰ Y si c'o c'a jun vinük ri nuc'uaj jun chive rix pa juzgado roma nrajo' nrelesaj jun rutziek, man c'a tupokonaj nuya' can chin. Y pari' ri', tuya' c'a can chuka' ri rutziek ri cachi'el coton. ⁴¹ O si c'o c'a jun chive rix ri nban chin roma jun vinük ri nüj nbe-vi que tuc'uaj jun aka'n c'a pa jun kilómetro, xa riq'uín c'a quicot tuc'uaj ri aka'n ri xuya-e ri jun vinük chirij, y chuka' man tupokonaj nusuj-ri' que nuc'uaj jun kilómetro más richin nuto' riq'uín ri raka'n. ⁴² Y si c'o c'a jun chive rix c'o nc'utux chin roma jun vinük, tuya' c'a e chin. Y si c'o chuka' nrajo' que nuküj-e, man jun bey c'a tunuc que man nuya' tuj e.

Que'ijo' ri nye'etzelan ivichin

⁴³ Rix jabel ivetaman, roma ivac'axan ri tzij bin ojer. Ri tzij ri' nbij: C'uluman-vi que que'ajo' ri ch'aka. Jac'a ri nye'etzelan avichin, que'avetzelay. ⁴⁴ Jac'a yin ninbij chive: Que'ijo' c'a ri nye'etzelan ivichin, tiya' quik'ij riq'uín ri itzij ri nyejo'on que

nka-ka ta itzel pan ivi', quixoc utz quiq'uin ri xa man utz tñj quina'oj iviq'uin rix, y tic'utuj ri utzilñj sipanic ri nspaj-pe ri Dios pa quivi' ri nyetzekleben-pe y nyeyok'on ivichin. ⁴⁵ Richin quiri' nk'alajin-vi que rix rix ralc'ual ri aj-chicaj Itata'. Roma rija' utz vi c'a pa quivi' conojel. Rija' c'a chila' c'a chicaj nbñn-pe que c'o ri rusakil ri k'ij pa quivi' ri vinñk ye utz y pa quivi' ri vinñk ye itzel. Chila' c'a chuka' nbñn-pe que c'o job, pa quivi' ri vinñk ye choj y ri man ye choj tñj. ⁴⁶ Roma si rix xaxe ri vinñk ri nyejo'on ivichin ri nye'ijo', ¿c'o rajil-ruq'uexel nic'ul romari'? Roma ri quiri', hasta jun vinñk ri itzel ruc'aslen ntiquer nbñn, ntiquer nyerujo' xaxe ri nyejo'on richin. ⁴⁷ Y si xaxe ri i-hermanos ri nibñn saludar, ¿achique ta chic c'a ri más utz nyixtajin chubanic? Man jun. Roma hasta ri vinñk ri man quetaman tñj ruvñch ri Dios nyetiquer nquibñn quiri'. ⁴⁸ Rix quixoc c'a tz'akñt riq'uin ri nyixbanun cachi'el ri aj-chicaj Itata'. Rija' tz'akatinñk riq'uin ri nbanun.

6

Tok rix nibñn jun utz, man titaluj rutzijol

¹ Tichajij c'a ivi' jabel, que man tibananej chiquivñch ri vinñk que nyixtajin chubanic ri nrajo' ri Dios, roma xa man utz tñj. Roma si xa quiri' nibñn, man jun c'a rajil-ruq'uexel nic'ul riq'uin ri aj-chicaj Itata'. ² Tok rix niya' limosna, man c'a tivelesaj rutzijol, cachi'el tok nk'ajan jun trompeta ri nac'axñx coma conojel ri vinñk. Man tibñn quiri'. Man tibñn cachi'el ri nquibñn ri vinñk ca'i' quipalñj, nquelesaj rutzijol pa tak bey y pa

tak jay ape' ntzijos-vi ri rutzij ri Dios, richin que tetamüx que utz ri nyetajin chubanic. Ketzij vi ninbij que ri vinük ri nyebanun quiri', riq'uin ri xquic'ul quik'ij quiq'uin ri vinük, xa xquil yan c'a rajil-ruq'uexel ri nyebanun. ³ Y tok rix niya' limosna, man c'a titzijoj chin jun chic. Man jun c'a nc'atzin-vi que nretamaj ta na jun chic vinük ri nyixtajin chubanic. ⁴ Richin quiri' ri limosna ri niya', man jun chic c'a vinük tetaman. Pero ri aj-chicaj Itata', rija' retaman. Rija' nutz'et ri man tz'etetül tuj coma ri vinük y nuya' rajil-ruq'uexel chive. Y ri rajil-ruq'uexel ri nuya' chive, nk'alajin c'a chiquivüch ri vinük.

Ri Jesús nuc'ut rubanic ri oración

⁵ Rix tok nibün c'a orar, man tibün cachi'el nquibün ri vinük ca'i' quipalüj. Roma ri vinük ri' juis c'a ncajo' que ja ri ape' yec'o vinük, chiri' nquibün-vi orar: Pa tak jay ape' ntzijos-vi rutzij ri Dios, pa tak esquina, xaxe richin quetz'et. Rije' ye pa'ül tok nquibün orar. Y ketzij vi ninbij chive, que ri vinük ri nyebanun quiri', riq'uin ri nquic'ul quik'ij quiq'uin ri vinük, xa xquic'ul yan c'a rajil-ruq'uexel ri nyebanun. ⁶ Y tok jun c'a chive rix nbün orar, utz toc pa jay y tutz'apij ruchi' ri jay y c'ateri' tich'o c'a riq'uin ri Rutata' ri c'o chila' chicaj. Y stape' (aunque) man nutz'et tuj ri achique chok chin nch'o-vi, retaman que c'o ri nac'axan richin. Y ri nac'axan-pe richin nutz'et-vi c'a ri man tz'etetül tuj coma ri vinük y nuya' rajil-ruq'uexel chin. Y ri rajil-ruq'uexel ri nuya' chin, nk'alajin c'a chiquivüch ri vinük.

⁷ Tok rix nibün c'a orar, man tibün cachi'el nquibün ri vinük ri man quetaman tuj ruvüch ri Dios. Roma chiquivüch rije', xaxe roma nye-quibün nimak' tak oraciones y juis tzij ri nquicusaj chupan, romari' tok nye'ac'axüx-pe roma ri Dios, quiri' nquinuc rije'. ⁸ Tok rix nibün orar, man tibün cachi'el nquibün ri vinük ri man quetaman tuj ruvüch ri Dios. Roma ri aj-chicaj Itata' retaman chic c'a ri achique nc'atzin chive, tok c'a man jani nic'utuj tuj chin. ⁹ Tok rix nibün orar, tibana' jun oración cachi'el re':

Katata' Dios ratc'o chila' chicaj,
xtibanatuj ta c'a que conojel ta ri vinük nquiya' ta
ruk'ij ri lok'oluj abi'.

¹⁰ Y xtika-pe yan ta c'a ri k'ij tok ja rat ri ncatoc ri
Jun ri nabün mandar pa kavi'.

Y xe ta c'a ri najo' rat que nban chere' chuvüch
ri ruch'ulef, xe ta ri' ri nkabün, cachi'el
nquibün ri yec'o aviq'uin chila' chicaj.

¹¹ Y taya' c'a chuka' ri kavay ri nc'atzin cheke
ronojel k'ij.

¹² Y cachi'el nyekacuy ri vinük ri c'o nquibün
cheke, quiri' ta tabana' kiq'uin roj, tacuy
ta c'a ronojel ri man utz tuj ri nyekabün
chavüch.

¹³ Y man c'a taya' k'ij que ri itzel nbün ta cheke que
nkutzak pa mac. Kojacolo' c'a chuvüch.

Quiri' ri nkac'utuj, roma xaxe c'a rat ri ratc'o pa
kavi', c'o avuchuk'a', y c'o ak'ij richin jumul.
Quiri' vi.

¹⁴ Si rix nye'icuy ri vinük ri nquibün itzel na'oj
chive, ri aj-chicaj Itata' nyixrucuy c'a chuka' rix.

¹⁵ Y si xa man nye'icuy tuj ri vinük ri nquibün itzel

chive, ri aj-chicaj Itata' chuka' man nyixrucuy tuj c'a riq'uin ri imac ri nye'ibanala' chuvuch.

Man tik'alajrisaj chiquivuch ri vinuk que man iva'inuk tuj roma nibun orar

¹⁶ Tok rix man nyixva' tuj roma nibun orar, man tibun cachi'el nquibun ri vinuk ri ca'i quipaluj, roma xa nyebison ri nyetzu'un. Ye k'aluj ri nyetzu'un que tik'alajin chiquivuch ri vinuk que man ye va'inuk tuj. Y ketzij ninbij chive, que ri nyebanun quiri', riq'uin ri nquic'ul quik'ij quiq'uin ri vinuk, xquic'ul yan c'a ri rajil-ruq'uexel. ¹⁷ Jac'a tok rix man nyixva' tuj roma nibun orar, man tibun que nk'alajin que man ibanun tuj va'in, xa jabel tich'aja' ipaluj, tiya' ba' aceite pan ivi' y jabel tijica' rusmal ivi'. ¹⁸ Richin quiri', man tic'ut chiquivuch ri vinuk que man ibanun tuj va'in roma nibun orar. Xaxe ta c'a ri aj-chicaj Itata' ri nretaman, y rija' man c'a tz'etetul tuj. Rija' nutz'et c'a ri man tz'etetul tuj coma ri vinuk y nuya' rajil-ruq'uexel chive. Ri rajil-ruq'uexel ri nuya' chive, nk'alajin chiquivuch ri vinuk.

Timolo' ibeyomal chila' chicaj

¹⁹ Mani c'a nimol ibeyomal chuvuch ri ruch'ulef, roma xa yec'o chico ri nyebanun chin que nyechicopir-ka y c'o chuka' ri pus ri nq'uison richin, y roma chuka' xa yec'o elek'oma' ri nye'elek'an y nye'elesan-e. ²⁰ Timolo' ibeyomal ri ape' man jun nchicopirsan richin y man jun chuka' pus ri nq'uison richin. Ri ape' chuka' man jun elek'on ri nelek'an-e y nrelesan-e. Timolo' c'a

ibeyomal chila' chicaj. ²¹ Roma ri ivánima nc'uje' ape' c'o-vi ri ibeyomal, roma jari' ri nitzekebeje-e.

²² Ri runak'-avüch nyec'atzin c'a chave, cachi'el nc'atzin jun k'ak' richin sük nbün. Y si ri runak'-avüch ye utz, rat ratc'o pa jun sük. ²³ Pero si ri runak'-avüch man ye utz tñj, rat ratc'o pa jun k'eku'n. Romari' si xa njalatñj ri sük ri ruyo'on ri Dios pan avánima, nk'alajin c'a pe que pa k'eku'n ratc'o-vi. Y ri k'eku'n ri' juis nim vi.

²⁴ Man jun c'a samajel ri yec'o ta ca'i' rajaf y ntiquer ta nsamñj quiq'uin chi ca'i' pa jun bey. Roma si nrajo' jun cheque ri rajaf, nretzelaj chic can ri jun. Y si juis nutakej rutzij ri jun, man ntiquer tñj nbün quiri' riq'uin ri jun chic. Y quiri' c'a, manak modo que c'o ta jun ri benük ránima chirij ri beyomül, y nrajo' ta chuka' nbün ri nrajo' ri Dios.

Ri Dios nuya' ronojel ri nc'atzin cheque ri ye ralc'ual

²⁵ Y romari' tok yin ninbij chive: Man tichajij pena riq'uin ri achique nc'atzin chive k'ij-k'ij, ri ape' nivil-vi ivay, ni man tinuc ri ape' nic'ün-vi itziek. Roma si ri Dios xuya-pe ic'aslen chuvüch ri ruch'ulef, ¿ninuc rix que rija' man ntiquer tñj chuka' nuya-pe ri ivay richin c'o ic'aslen y ri itziek richin nitz'apij-ivi'? ²⁶ Que'itz'eta' na pe' ri ch'ipa' ri nyebe chicaj, rije' man nyetico'n tñj, y romari' manak cosecha nquelesaj juna-juna', ni manak chuka' quicabal richin nquiyüc ta quijal. Man riq'uin tñj ri' rije' nyeva', roma ja ri aj-chicaj Itata' ri nyo'on quivay. Ya voro c'a rix man ta nuya' ivay ri Dios, tok rix más ivakalen que chiquivüch

ri ch'ipa'. Xa roma c'a ri' man más tinuc ri'. ²⁷ ¿C'o ta c'a jun chive rix ri ntiquer ta nbanun que nq'uiy chic ba', roma chunuquíc ri pena? Man jun.

²⁸ ¿Y achique c'a roma tok nitz'om pena richin nihil itziek? Ri Dios nuya' itziek. Xaxe na pe' que'itz'eta' ri cotz'i'j quibini'an lirio, ri yec'o pa tak k'ayis. Que'itz'eta' tok nyeq'uiy. Rije' man nyesamüj tüt, ni man nyebatz'in tüt, richin quiri' nyequibanala' ta quitziek jabel oc. Man jun bey. ²⁹ Y c'o c'a jun rey richin ri Israel xc'uje' ojer can ri rubini'an Salomón. Rija' ruyon jabel tak tziük ri xerucusaj, pero man jun bey xchajij ta jun rutziek cachi'el ntzu'un jun cotz'i'j. ³⁰ Ri Dios nyeruvek jabel ri k'ayis. Roma ri cotz'i'j jari' ri tziük ri nuya' ri Dios cheque ri k'ayis ri yec'o pa k'ayis. Y stape' (aunque) ri k'ayis man katz nyelayuj tüt más, roma jun k'ij jabel quibanun, jun chic k'ij nyechaki'j-ka y c'ateri' nyetorix pa k'ak', man riq'uin tüt ri' ri Dios nyeruvek jabel. ¿Y achique c'a roma rix man iyo'on tüt iv'anima riq'uin ri Dios que nuya' ta itziek? ³¹ Roma c'a ri' rix man titz'om pena chucanoxic ivay y ri itziek. ³² Ri vinük ri nquitz'om pena chucanoxic quivay y ri quitziek, ja ri man quetaman tüt ruvüch ri Dios. Jac'a rix c'o ri Itata' chila' chicaj y retaman chic que jare' ri nc'atzin chive. ³³ Romari' ri c'uluman que nibün rix ja ri tiya-ivi' chuxe' rutzij ri Dios y titija' ik'ij que nic'uaj jun chojmilüj c'aslen chuvüch, cachi'el ri nrajo' rija'. Y si nibün quiri', ri Dios nuya' jun ic'aslen jabel y nuya' chuka' ri nc'atzin chive. ³⁴ Rix man nc'atzin tüt que nitz'om pena roma ninuc yan ri achique nuc'ün-pe ri k'ij chuak'. Ri chuak' c'o-vi ri

nuc'ün-pe. Pero xaxe c'a ri c'o chivüch ri tinucu', roma ronojel k'ij c'o-vi rupokonül y man tic'ün yan c'a pe ri richin chuak', roma quiri' xa q'uiy c'a ri nimol chivij.

7

Man que'itz'eta' ri vinük xaxe richin que itzel nyixch'o chiquij

¹ Man jun bey tibün que nye'itz'eta' ri vinük xaxe richin que itzel nyixch'o chiquij, richin quiri' man nban tüt quiri' chive rix. ² Roma si nibün que nye'itz'eta' ri vinük xaxe richin que itzel nyixch'o chiquij, quiri' c'a chuka' ri nban chive rix. Cachi'el vi c'a rubanic ri nibün rix cheque ri vinük, quiri' chuka' nban chive rix. ³ Y rat ¿achique roma tok ja ri vit k'ayis c'o pa runak'-ruvüch ri a-hermano ri natz'et chanin y man nana' tüt ri che' k'atül pa runak'-avüch rat? Ri ejemplo re' nbij c'a que man tikanimirsaj ri rumac jun hermano y nkach'utinirsaj-ka ri nimalüt tak kamac roj. ⁴⁻⁵ Man tabij c'a chuka' chin ri a-hermano: Taya' k'ij chuve richin ninvelesaj ri vit k'ayis k'atül pa runak'-avüch, y rat xa jun che' ri k'e'el pa runak'-avüch. Ri ejemplo re' nbij c'a que man tabij chin jun a-hermano que man camacun chic, tok rat chuka' xa nabün amac. Man naya' tüt ka pa cuenta ri amac. Xa ca'i' apalüt. Nabey tachoymirsaj-ka ri ac'aslen rat, c'ateri' utz nato' ri a-hermano.

⁶ Ri rutzij ri Dios y ronojel ri juis cakalen, ri cachi'el cakalen ri vekbül-abüt nbix perla cheque, man que'iya' chiquivüch ri vinük ri xa nquibün cachi'el nquibün ri tz'i' y ri ak. Roma ri chico

ri', stape' (aunque) juis rakalen ri nuya' jun vinük cheque, rije' xa nquiyak' pan akün y c'o mul nye-catüj chirij ri xyo'on cheque y nquiba' chi eyaj.

Tok nkabün orar, ri Dios nkurac'axaj-vi-pe

⁷ Tic'utuj c'a ri nc'atzin chive y ri Dios nuya-pe chive. Ticanoj y nivil ri nijo'. Tibana' tocar ri ruchi-jay y nyixjakatüj-pe. ⁸ Roma c'a ri', si riq'uin ronojel ivánima nic'utuj chin ri Dios, rija' nuya-vi-pe chive. Si rix nicanoj, nivil-vi. Y si rix nibün tocar ri ruchi-jay, njakatüj-vi-pe chivüch.

⁹ ¿Achi que ta c'a achi ri ntiquer nuya' jun abüj pa ruk'a' ri ralc'ual, tok ri ac'ual xa jun vüy ri nuc'utuj chin? ¹⁰ ¿O ntiquer ta nuya' jun itzel cumütz pa ruk'a', tok ri ac'ual xa jun cür nrajo'? ¹¹ Rix man nyixtiquer tütj nibün quiri' cheque ri ivalc'ual. Man riq'uin ta que rix man ta utz ina'oj, pero man jun bey niya' jun cosa itzel. Rix ja ri utz tak cosas ri niya'. Ya voro comi ri aj-chicaj Itata', que man nuya tütj pe ri nic'utuj chin. Y ronojel ri nuya-pe rija', ye utz vi.

¹² Rix ruyon chuka' utz tibana' quiq'uin ri vinük, roma rix man c'a nka' tütj chivüch que ri vinük itzel quina'oj iviq'uin. Quiri' ri tz'iban chupan ri ley ri richin ri Moisés, y quiri' chuka' quibin can ri xek'alajrisan ri rutzij ri Dios ojer can.

Quixoc chupan ri ruchi-jay juis latz'

¹³ Chupan c'a ri ruchi-jay juis latz', chiri' c'a quixoc-vi. Roma nk'alajin que nim ruvüch ri ruchi-jay y ri rubey ri itzel c'aslen, ri nc'amon-pe ri camic ri richin chi jumul, y ye juis c'a vinük ri nye'oc chiri'. ¹⁴ Pero juis latz' ri ruchi-jay y co'ol oc

ruvüch ri bey ri nc'amon-pe c'aslen, y man ye q'uiy tütj ri nye'ilon richin.

Jun che' nyetamüx ruvüch xaxe riq'uin ri ruvüch ri nuya'

¹⁵ Romari' nc'atzin nichajij-ivi' chiquivüch ri nyebin que nquik'alajrisaj c'a ri bin cheque roma ri Dios y xa man ketzij tütj ri nquibij. Roma tok c'ateri' nye'apon iviq'uin, ri c'aslen ri nquic'ut, juis jabel, cachi'el quibanic ri ovejas, man jun itzel ntz'etetütj chiquij. Jac'a tok nyek'alajin ri itzel ri c'o pa tak cáñima, xa cachi'el chic quibanic ri utiva', nyequiq'uis c'a ri achique chok q'uin nye'apon-vi. ¹⁶ Nivetamaj-vi quivüch, cachi'el nivetamaj ruvüch achique chi che' ri', xaxe riq'uin nitz'et rubanic ri ruvüch ri nuya-ka. Tok nvachin jun k'ayis ri juis ruq'uixal, ¿nuya' uva o higo? Man jun bey nbün quiri'. ¹⁷ Quiri' c'a chuka' ivetaman que jun utzilütj che' nuya' utzilütj tak ruvüch, jac'a ri man utzilütj che' tütj, ri ruvüch ri nuya-ka xa itzel chuka'. ¹⁸ Man jun utzilütj che' nuya' ta itzel tak ruvüch, nixta jun chuka' che' ri man utz tütj, nuya' ta utzilütj tak ruvüch. ¹⁹ Y ronojel c'a che' ri man nquiya' tütj utzilütj tak quivüch, nyekasüs y c'ateri' nyetorix pa k'ak'. ²⁰ Roma c'a ri' nivetamaj quivüch ri vinük ri nye'apon iviq'uin, xaxe riq'uin nitz'et ri rubanic ri quic'aslen.

Ye q'uiy ri man nye'oc tütj riq'uin ri Dios

²¹ Ye q'uiy vi c'a vinük ri nyebin ¡Ajaf! ¡Ajaf! chuve yin, pero man conojel tütj cheque rije' ri nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Roma ri nye'oc richin ri Dios xaxe c'a ri riq'uin ronojel cáñima nquibün ri rurayibül ri Nata' Dios. ²² Y chupan c'a ri k'ij tok

yin ninbün juzgar pa quivi' ri vinük, ye q'uiy c'a ri nyebin chuve: ¡Ajaf! ¡Ajaf! nquibij, roj pan abi' rat xkatzijoj-vi ri rutzij ri Dios, pan abi' rat xekacol q'uiy vinük ri c'o itzel tak espíritu quiq'uin y pan abi' rat chuka' xekabanala' juis q'uiy milagros, nquibij. ²³ Jac'a yin, jari' tok ninbij cheque ri nyebin quiri': Yin man jun bey xixintz'et tok xibün quiri'. Man vetaman tuj c'a ivüch. Man c'uluman tuj c'a que nyxc'uje' viq'uin, roma rix xa rix banuy richin ri itzel, ninbij cheque.

Ri jay ri pan abüj tiquil-vi y ri jay pa sanayi' tiquil-vi

²⁴ Y achique na c'a vinük ri nac'axan y nbün ri tzij ri c'ateri' ninbij-ka, junan c'a riq'uin ri jun achi listo ri xupaba' jun racho pari' abüj. ²⁵ Xka-ka c'a job, xepu'u rakün tak ya' y cakik' chirij ri jun jay ri' y ri jay man xtzak tuj. Roma ri ruxe' ri jun jay ri' pari' ri abüj tiquil-vi. ²⁶ Y achique na c'a vinük ri nac'axan ri tzij ri quiri' ninbij-ka, y xa man nbün tuj ri ninbij chin, junan c'a riq'uin ri jun achi tonto ri xupaba' jun racho pa sanayi'. ²⁷ Xka-ka c'a job, xepu'u rakün tak ya' y cakik' chirij ri jun jay ri'. Y ri jay xtzak y xq'uis c'a chiri'. Quiri' c'a ri tzij ri xerubij ri Jesús.

²⁸ Y tok ri Jesús xtane' chubixic ri tzij ri', ri vinük ri xe'ac'axan richin, xsatz quic'u'x y xe' xquica'yej roma ri tzij ri xcac'axaj. ²⁹ Roma ri rubanic ri rutijonic, jun tijonic richin jun ri c'o ruchuk'a' pa ruk'a' y man cachi'el tuj oc ri quitijonic ri achi'a' ye etamanela' chin ri ley.

8

Ri Jesús nrelesaj-e ri yabil lepra chirij jun achi

¹ Y tok ri Jesús kajnük chic c'a pe pari' ri juyu', ri vinük ri ye benük chirij ye juis ye q'uiy. ² Y c'o c'a jun achi yava' riq'uin ri jun yabil rubini'an lepra, xapon chuvüch ri Jesús, xxuque-ka chuvüch y xbij c'a chin: Ajaf, yin vetaman que ncatiquer nquinac'achojrisaj riq'uin ri nuyabil, pero man vetaman tütj achique nanojij pa nuvi', xbij chin.

³ Y ri Jesús jari' xtz'om-apu ri achi yava' riq'uin ri lepra y xbij chin: Ninjo' que ncac'achoj. Tiq'uis c'a e ri yabil re' chavij, xbij chin.

Y xe xbij quiri' ri Jesús, ri achi xch'ajch'ojir-e riq'uin ri ruyabil. ⁴ C'ateri' ri Jesús xbij chin ri achi ri': Ninchilabey c'a chave que man tatzijoj cheque ri vinük ri xbanatütj aviq'uin, xa choj cabiyin pa racho ri Dios richin que'ac'utu-avi' chuvüch ri sacerdote, y taya' c'a ri chico, ri sipanic ri nbij chupan ri vuj ri rutz'iban can ri Moisés ri nc'atzin que naya' chin ri Dios. Richin quiri' nak'alajrisaj c'a chiquivüch que rat ch'ajch'oj chic, xbij-e chin.

Ri Jesús nc'achojrisaj jun achi rusamajel jun Capitán

⁵ Y tok ri Jesús c'o chic c'a pa tinamit Capernaum, c'o c'a jun achi ri xapon riq'uin. Y ri achi ri' jun Capitán y xuc'utuj c'a jun favor chin ri Jesús.

⁶ Quere' c'a ri xbij ri Capitán: Ajaf, ri achi nusamajel, man ntiquer tütj nsilon ruch'acul. Y ri yabil re' rukasan chuvüch ri ruvarabül. Y juis pokonül ri ntajin chuc'usasic. Rija' chila' c'a pa vacho c'o-vi.

⁷ Xpu'u ri Jesús xbij chin ri Capitán: Jo' c'a y ninc'achojrisaj ri achi yava', xbij.

⁸ Y quere' c'a ri tzij ri xbij chic ri Capitán chin ri Jesús: Ajaf, yin xa yin jun achi aj-mac y ro-mari' man c'uluman tuj chave que ncatoc pa va-cho. Xaxe c'a tabij que nc'achoj y nc'achoj ri achi nusamajel. ⁹ Yin vetaman-vi que quiri' nbanatuj, roma yin c'o jun ri nbin chuve ri nc'atzinej que ninbün. Y chuka' yec'o achi'a' ye yo'on pa nuk'a'. Tok ninbij c'a chin jun achi ri c'o pa nuk'a' que tibiyin, nbe-vi. Y si ninbij chuka' chin jun chic cheque ri achi'a' ri yec'o pa nuk'a' que tipu'u, npu'u-vi chuka'. Y tok ninbij c'a chin ri nusamajel que tabana' re', nbün-vi chuka', xbij ri Capitán.

¹⁰ Y ri Jesús xsatz ruc'u'x tok rac'axan chic c'a ka ri tzij ri' y xbij cheque ri ye tzeleben richin: Ketzij ninbij chive que ri xbin ri tzij re', ruyo'on-vi ránima viq'uin. Y man jun c'a nuvinak israelita ri vilon ri ruyo'on ta ránima viq'uin, cachi'el ri jun achi re'. ¹¹ Ninbij-vi c'a chive que juis ye q'uiy vinük ri nyepu'u chila' pan este y chila' chuka' pan oeste, vinük ri quiyo'on c'anima viq'uin. Rije' nyetz'uye' c'a riq'uin ri Abraham, ri Isaac, ri Jacob y ri ch'aka chic ri yec'o-vi chic pa ruk'a' ri Dios. ¹² Jac'a ri vinük ri ye richin que nye'oc ta pa ruk'a' ri Dios, xa man chic nye'oc tuj, xa nye'elesüs can y nyetorix chupan ri k'eku'n, roma xa man xquiya' tuj cánima viq'uin yin. Y chiri' npu'u c'a ri ok'ej cheque y nquijach'ach'ela' quey.

¹³ C'ateri' c'a ri Jesús xbij-e chin ri Capitán: Cat-zolij pan avacho. Roma xanimaj que yin nqui-tiquer nquic'achojrisan, tibanatuj c'a ri arayibül, xbij-e chin.

Y ri achi ri rusamajel ri Capitán ri', jari' xc'achoj riq'uin ri ruyabil.

Ri Jesús nc'achojisaj ri rujite' ri Pedro

¹⁴ Y tok ri Jesús xapon pa racho ri rachibil rubini'an Pedro, xutz'et c'a que ri rujite' ri Pedro cotz'ol pa ch'at y c'o jun nimalüj c'atün chirij.

¹⁵ Xpu'u rija' xutz'om ruk'a' ri yava' y jari' tok xq'uis-e ri nimalüj c'atün chirij. Ri rujite' ri Pedro xcatüj c'a pe pa ruch'at y xutz'om quilixic ri Jesús y ri ye benük riq'uin.

Ri Jesús nyeruc'achojisaj c'a q'uiy yava'i'

¹⁶ Tok ncok'a-pe c'a ri k'ij ri', ye q'uiy c'a ri c'o itzel tak espíritu quiq'uin xe'uc'u'üx-apu chuvüch ri Jesús, richin que ri Jesús nyerelesaj ta e ri itzel tak espíritu quiq'uin. Y rija' xbij c'a cheque ri itzel tak espíritu que que'el-e, y xeruc'achojisaj chuka' e conojel ri ye yava'i'. ¹⁷ Richin quiri' nbanatüj c'a ri rubin can ri Isaías, ri jun ri xk'alajrisan ri rutzij ri Dios ojer can. Ri Isaías quere' c'a ri rubin can pari' ri Jesús: Xerelesaj c'a e kayabil konojel, y xuc'ujaj c'a ronojel kak'oxomül. Quiri' ri rubin can.

Ca'i' achi'a' ri xebin que nquitzekebej ri Jesús

¹⁸ Y riq'uin ri Jesús ye juis c'a vinük ri nquimol-apu-qui'. Y tok rija' xerutz'et ri vinük ri', jari' tok xbij cheque ri rachibila' que tiquic'ama' yan c'a pe jun canoa roma nc'atzinej que nyebe lojc'an ruchi-ya'. ¹⁹ Y c'o c'a jun achi etamanel chin ri ley ri xapon-apu riq'uin ri Jesús y xbij chin: Rat rat Maestro vi, y yin ninjo' c'a ncatintzekebej ape' na ri ncatapon-vi, xbij chin.

²⁰ Xpu'u ri Jesús xbij chin ri etamanel ri': Ri utiva' c'o-vi quijul ape' nyec'uje-vi. Y quiri' chuka' ri ch'ipa', c'o chuka' quisoc. Jac'a yin ri xinalüx chi'icojol, man jun ape' nquinuxlan-vi, xbij chin.

²¹ Jari' chuka' tok jun chic ri xutzeklebej-e richin ri Jesús, xbij c'a apu chin: Ajaf, yin juis ninjo' que nquibe chavij. Pero taya' c'a k'ij chuve que ninmuk na e ri nata', c'ateri' nquibe chic chavij, xbij c'a rija'.

²² Xpu'u ri Jesús xbij chin: Rat quinzeklebej. Xa taya' c'a can que ri camnük nyemuk coma ri ye caminaki' roma ri quimac, xbij rija'.

Xk'alajin ri ruchuk'a' ri Jesús tok xuk'üt ruchuk'a' ri cakik' y ri ya'

²³ Y ri Jesús xoc c'a e pa jun canoa. Y ri quetzekleben-vi richin xebe chuka' chirij. ²⁴ Y jari' tok juis xberubana-pe ri ya', juis c'a nyesilon. Ri boloj ri nbün ri ya' nquevaj c'a ri canoa tok chiquicojol nc'uje-vi can. Y ri Jesús nvür c'a benük. ²⁵ Y xepu'u ri achibila' xquic'asoj c'a ri Jesús y xquibij chin: ¡Ajaf! ¡Ajaf! Kojato'. Vocomi nkucom, xquibij chin.

²⁶ Xpu'u ri Jesús xbij cheque ri rachibila': Man iyo'on tuj c'a ivánima viq'uin, romari' tok ixbin-ivi, xbij.

Y rija' xbecatuj c'a pe y xbij, que tiq'uis-e ri cakik' y titane-ka ri nbolko't ri ya'. Y quiri' xbanatuj. Ri cakik' xq'uis-e, y chuka' ri nbolko't ri ya' xtane-ka. ²⁷ Y ri achibila' xsatz c'a quic'u'x tok xquitz'et ri xbün ri Jesús y nquibila' c'a: ¿Achi que c'a chi achi re'? Roma ri cakik' y ri ya' nquitakej chuka' rutzij.

Ri Jesús nyerelesaj itzel tak espíritu quiq'uin ca'i' aj-Gadara

²⁸ Y tok ri Jesús y ri rachibila' yec'o chic c'a lojc'an ruchi-ya', chiri' pa jun lugar rubini'an Gadara, yec'o c'a ca'i' vinük xe'apon riq'uin ri

Jesús. Vinük ri xa c'o itzel tak espíritu quiq'uin y ja ri camposanto ri c'o chupan ri lugar ri' ri c'unük cacho. Man jun vinük c'a ri ntiquer ntoc tüt quiq'uin y romari' chuka' man jun chic vinük nbiyin chupan ri bey ri nc'o chiri'. ²⁹ Ri ca'i' achi'a' ri', ri c'o itzel tak espíritu quiq'uin, riq'uin c'a cuchuk'a' xech'o-apu chin ri Jesús, y xquibij: Rat Jesús ri Ruc'ajol ri Dios, ¿achique c'a roma tok nkojanük? ¿Achique c'a roma ja naya' yan pokon chikac'u'x, tok xa man jani napon ruk'ijul? xquibij chin.

³⁰ Y xa ba' apu cala' chunakaj ri ape' yec'o-vi, juis ye q'uiy ak nyetajin nyeva' chiri'. ³¹ Xepu'u ri itzel tak espíritu ri yec'o quiq'uin ri ca'i' achi'a', xquic'utuj favor chin ri Jesús. Y xquibij c'a chin: Si nkojavelesaj-e chere' quiq'uin ri achi'a', taya' c'a k'ij cheke richin nkujoc quiq'uin la ak yec'o chila', xquibij.

³² Ri Jesús xbij c'a cheque: Quixbiyin c'a.

Y ri itzel tak espíritu jari' xe'el-e y xebe'oc quiq'uin ri ak. Y conojel ri ak ri' xquitz'om anin pa xulan, chuvüch jun juyu' pa'ül-pa'ül, y jic' xebeka' pa ya'. Xecom c'a conojel ri ak ri' chiri' pa ya'.

³³ Jac'a ri nyeyuk'un quichin ri ak ri', xe c'a xquitz'et can ri xbanatütj, xe'anmütj. Xebe pa tinamit, xbequiyala' can rutzijol achique ri xquic'ulachij ri ak y xbequibij chuka' ri xbanatütj quiq'uin ri ye ca'i' achi'a' ri c'o itzel tak espíritu quiq'uin. ³⁴ Y jari' tok jubama conojel vinük richin ri tinamit xepu'u c'a riq'uin ri Jesús, chutz'etic y chuka' richin xquic'utuj favor chin que tel-e chiri' chupan ri qui-lugar, roma rije' man ncajo' tütj que nc'uje-ka.

9

Ri Jesús nc'achojisaj jun achi ri man ntiquer tüt nsilon ruch'acul

¹ C'ateri' ri Jesús y ri quitzekleben-vi richin, xquiya' can ri lugar ri'. Xe'oc-e pa canoa y xebe c'a lojc'an ruchi-ya'. Y chupan ri tinamit ape' tic'uje-vi ri Jesús, chiri' xe'apon-vi. ² Y jari' tok c'o jun achi ri man ntiquer tüt nsilon ruch'acul, li'an-e chuvüch-ruvarabül, ri xc'u'üx-apu chuvüch ri Jesús. Y tok ri Jesús xerutz'et que riq'uín ronojel cánima xe'apon apu riq'uín rija', xpu'u rija' xbij chin ri achi ri man ntiquer tüt nsilon ruch'acul: Valc'ual, xbij chin. Tiquicot c'a avánima. Ri amac xecuyutüt.

³ Y jari' tok yec'o cheque ri etamanela' chin ri ley ri yec'o-apu chiri', xquibij-ka pa tak cánima chirij ri Jesús: Itzel achi re'. Nbün que ja rija' ri Dios, roma nbij que nucuy mac. ⁴ Pero ri Jesús retaman c'a ri nquinuc pa tak cánima ri etamanela'. Y rija' xbij cheque: ¿Achique c'a roma ja ri itzel ri xinuc chanin? ⁵ Roma si yin nquitiquer ninbün chin ri jun achi re' ri man ntiquer tüt nsilon ruch'acul, richin nbiyin-e y nbe, ¿nquitiquer ta chuka' ninbij chin que nincuy rumac? ¿Achique nibij rix? ⁶ Vocomi c'a, richin que rix nivetamaj que yin ri xinalüx chi'icojol c'o nuchuk'a' pa nuk'a' richin nincuy mac, titz'eta' c'a, xbij rija'.

Y jari' tok ri Jesús xbij chin ri achi ri man ntiquer tüt nsilon ri ruch'acul: Ninbij c'a chave: Cacatüt, tac'uaj-e la avarabül y cabiyin chi'avacho, xbix chin roma ri Jesús.

⁷ Y jari' tok ri achi ri man ntiquer tüt nsilon ruch'acul xcatüt-e y xbe chiracho. ⁸ Ri vinük c'a

ri quimolon-apu-qui' chiiri', tok xquit'et que ri achi ri man ntiquer tuj nsilon ruch'acul xpa'e-e, xsatz quic'u'x, roma man jun bey c'a quitz'eton que nbanatuj ta quiri'. Y ri vinuk ri' xquiya' c'a chuka' ruk'ij ri Dios, ri yo'on-pe ri jun nimaluj ruchuk'a' ri' chiquicojol ri vinuk.

Ri Jesús y ri Mateo

⁹ Y tok ri Jesús benuk chic c'a, xutz'et jun achi rubini'an Mateo. Ri achi ri' tz'uyul pa jun ch'acut chiri', nuc'ul can ri alcaval ri nyetoj can. Ri Jesús xbij c'a chin: Quinatzekebej.

Y jari' tok rija' xbecatuj-pe ri ape' tz'uyul-vi y xutzeklebej-e ri Jesús.

¹⁰ Y ja tok rija' tz'uyul chuvuch mesa chiri' pa jay, ye q'uiy c'a cheque ri moloy tak alcaval y ch'aka chic vinuk ri aj-maqui' nbix cheque, xetz'uye-apu chuvuch mesa, junan riq'uin ri Jesús y ri rachibila'.

¹¹ Y ri achi'a' fariseos ri xetz'eton ri', xquibij c'a cheque ri rachibila' ri Jesús: ¿Achique roma tok ri Jesús ri I-maestro nva' quiq'uin moloy tak alcaval y quiq'uin ri ch'aka chic ri xa ye aj-maqui? xquibij.

¹² Tok ri Jesús xrac'axaj-pe ri tzij ri nquibij ri achi'a' fariseos, rija' xbij cheque: Jun ak'omanel man ja tuj ri ye utz ri nyerak'omaj. Rija' nyerak'omaj ri c'o quiyabil. ¹³ Yin man xinpu'u tuj chiquicanoxic vinuk ri choj quic'aslen. Yin xinpu'u chiquicanoxic ri aj-maqui', ri nc'atzin que ntzoli-pe quic'u'x riq'uin ri Dios. Y rix man choj quiri' tibij-pe ri tzij nabey, xa quixbiyin c'a chutz'etic y chiretamaxic ri achique nic'ulun-vi ri nbij ri Dios: Yin más nka' chinuvuch que ja ta ri

joyovanic ri c'o iviq'uin, que chuvüch ri chico ri nye'isuj chuve.

Ri Jesús q'uiy cosas xerubün ri man junan tüt ri quibanun ri vinük banun can

¹⁴ Y ja tok ri rachibila' ri Juan Bautista xekape riq'uin ri Jesús, xquibij chin: Roj kacha'on c'a k'ij richin man nkava' tüt, richin quiri' nkabün orar. Y quiri' chuka' nquibün ri cachibila' ri achi'a' fariseos. ¿Y achique c'a roma tok ri avachibila' rat man quiri' tüt nquibün? xquibij.

¹⁵ Xpu'u ri Jesús xbij cheque: ¿Achique nibij rix? ¿C'uluman comi que riq'uin bis nyec'uje' ri ye oyon pa jun c'ulubic y man nyeva' tüt, tok xa c'a c'o ri ala' c'ulubel quiq'uin? Man c'uluman tüt. Pero napon ri k'ij tok ri ala' re' nrelesüs-e chiquicojol, y jari' tok nquibün que man nyeva' tüt, richin nquibün orar.

¹⁶ Y man jun chuka' vinük nbanun que nrelesaj ta jun c'ojobül chin jun tziük c'ac'a', y c'ateri' nucasaj ta richin nc'ojoj jun tziük ri xa ri'j chic. Roma jun c'ojobül c'ac'a' nc'ol-ri' y njec' ri tziük c'ojol, y ri tziük ri' xa más nk'ach'itüt-ka. ¹⁷ Y quiri' chuka' man jun nyo'on c'ac'a' vino chupan jun tz'un c'ojlibül ri xa ucusan chic. Roma si quiri' nban, y ri tz'un xa man niyukuk tüt chic, ri tz'un nbojbo' y nq'uis-e ri vino chupan. Y chuka' ri tz'un man jun chic nc'atzin-vi. Pero chupan jun c'ac'a' c'ojlibül, utz niyaque' c'ac'a' vino, roma c'a niyukuk jabel y man nbojbo' tüt. Ri vino niyaque' c'a jabel chupan. Quiri' xbij ri Jesús pari' ri ruti-jonic.

Ri Jesús xbün jun milagro riq'uin jun ixok y riq'uin ri jun vit xtün ri xa camnük chic

18 Y tok ri Jesús ntajin c'a chutzijosic ronojel ri', c'o c'a jun achi juis ruk'ij xapon y xbexuque' chuvüch y c'ateri' xbij: Ri numi'al xa c'ate ba' xcom-ka, tabana' favor que'aya' ri ak'a' pari' richin quiri' nc'ase', xbij ri achi.

19 Xpu'u ri Jesús xcatüj c'a e y ye rachibilan ri rachibila' xquitzekebej-e ri achi. 20 Y c'o c'a jun ixok yava'. Yava' riq'uin ntel ruquiq'uel ya ruc'uan doce juna'. Rija' xjel c'a apu riq'uin ri Jesús pero ja ri chirij, y xberutz'ama' c'a can ba' ri ruchi-rutziek ri Jesús. 21 Roma ri ixok ri' rubilon c'a pe pa ránima: Xa riq'uin ta ba' nintz'om-e ruchi-rutziek, nquic'achoj, bin pa ránima. 22 Pero ri Jesús chanin c'a xuna' y xtzu'un chirij. Y tok rutz'eton chic achique ri xtz'amon ruchi-rutziek, xbij c'a chin ri ixok ri': Numi'al, xac'achoj, roma xaya' avánima viq'uin. Man cabison chic, xbij chin.

Y ri ixok ri', jari' xc'achoj riq'uin ri ruyabil.

23 Y tok ri Jesús ntoc c'a apu pa racho ri achi juis ruk'ij, ri Jesús xutz'et que nyech'ujlan y yec'o chic c'a ri nyexuban xul. 24 Xpu'u rija' xbij: Quixel-e ba' chere', roma ri vit xtün re' xa man camnük tuj, xa nvür, xbij cheque ri vinük.

Pero rije' xa xetze'en chirij ri Jesús, roma que-taman que camnük chic ri vit xtün ri'. 25 Y ja tok ri vinük ye elenük chic pe chiri', ri Jesús xoc-apu chupan ri jay ape' c'o-vi ri vit xtün camnük chic. Xpu'u rija' xutz'om ruk'a' ri vit xtün, y ri vit xtün xc'astüj-pe. 26 Ri xbanatüj c'a chiri', xbe rutzijol pa tak tinamit chupan ri ruch'ulef ri'.

Ri Jesús nyeruc'achojrisaj ca'i' moyi'

27 Y tok ri Jesús elenük chic c'a pe chiri', yec'o c'a ca'i' moyi' ri ye tzeketül chirij y riq'uin cuchuk'a' nquibij c'a chin: ¡Tajoyovaj kavüch y kojato' c'a, rat ri ruxquin-rumam can ri rey David! nquibij.

28 Tok ri Jesús xapon pa jay, ri ca'i' moyi' xe'apon c'a chuka' riq'uin. Y ri Jesús xuc'utuj c'a cheque: ¿Ninimaj c'a rix que yin nquitiquer ninbün chive que nyixtzu'un? xbij cheque.

Y ri ca'i' moyi' ri' xquibij: Ja', Ajaf Jesús. Nkani-maj, xquibij chin.

29 Xpu'u ri Jesús xutz'om ri runak' tak quivüch ri ye ca'i' y xbij cheque: Roma rix ninimaj que yin nquitiquer nyixinc'achojrisaj, tibanatüj c'a ri irayibül, xbij cheque.

30 Y jari' tok ri runak' tak quivüch rije' xejakatüj. Y xetzu'un c'a. Pero ri Jesús juis xuchilabej-e cheque y xbij: Tivac'axaj c'a e jabel, que ri xbanatüj iviq'uin, man ta nac'axüx coma ri ch'aka chic vinük, xbij-e cheque.

31 Jac'a rije' xa man quiri' tütj xquibün tok ye elenük chic pe chiri' riq'uin ri Jesús. Rije' xa xquitz'om c'a rutzijosic pa ronojel ri ruch'ulef ri', ri xbün ri Jesús.

Ri achi mem banun roma jun itzel espíritu

32 Y tok xe'el c'a pe ri ye ca'i' achi'a' nyetzu'un chic, jari' tok yec'o xe'oc can riq'uin ri Jesús, quic'uan-apu jun achi ri mem banun pa ruk'a' jun itzel espíritu. 33 Y tok elesan chic c'a ri itzel espíritu riq'uin ri achi, roma ri Jesús, ri achi xch'o chic jun bey. Y ri vinük ri xetz'eton xsatz quic'u'x y xquibij: Man jun bey c'a tz'eton ta que quere' ta banatajnük chere' pa ruch'ulef Israel, nquibij c'a.

³⁴ Jac'a ri achi'a' fariseos xa nquibij c'a chirij ri Jesús: Ja ri cajaf ri itzel tak espíritu ri nyo'on ruchuk'a' chin, romari' tok ntiquer nyerelesaj itzel tak espíritu, nquibij.

Ri Jesús njoyovaj-vi c'a quivüch ri vinük

³⁵ Y ri Jesús ronojel vi c'a nimak' y cocoj tak tinamit napon-vi, y nyerutijoj c'a ri vinük riq'uín ri rutzij ri Dios. Y ja pa tak jay ape' ntizijos-vi ri rutzij ri Dios, chiri' napon-vi richin nyerutijoj. Y chuka' nutzijoj c'a ri utzilüj rutzij ri Dios ri nch'o pari' tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Nyeruc'achojrisaj chuka' yava'i, y nyerucol c'a ri vinük chuvüch ronojel ruvüch k'oxomül. ³⁶ Y tok juis ye q'uiy vinük xerutz'et, xujoyovaj quivüch, roma quiyon yec'o y quitulun-qui', cachi'el nquibün ri ovejas tok xa man jun ri nyuk'un quichin. ³⁷ Jari' tok ri Jesús xbij cheque ri rachibila': Ketzij vi que ri samaj richin ntizijos ri rutzij ri Dios, juis nim, jac'a ri samajela' man ye q'uiy tuj. Xa ye ca'i-oxi' oc. ³⁸ Romari' tic'utuj c'a chin ri Rajaf ri samaj, que querutaka-pe más samajela' chiquicojol ri vinük ri nc'atzin richin ncac'axaj ri rutzij.

10

Ri doce rachibila' ri Jesús

¹ Y ri Jesús xeroyoj c'a ri doce rachibila' y xuya' cuchuk'a' cheque richin que nyetiquer nyequelesaj ri itzel tak espíritus y richin chuka' nyequic'achojrisala' ri vinük chin ri jalajoj quik'oxomül y quiyabil.

² Y jare' ri quibi' chiquijujunal ri doce achi'a' ri nyetak chubanic ri samaj. Ri nabey bi'aj ja

ri richin ri Simón ri nbix chuka' Pedro chin. Ri Andrés. Ri ca'i' re' ye quichak'-qui'. Ri Jacobo y ri Juan ri ye ruc'ajol jun achi rubini'an Zebedeo. ³ Ri Felipe, ri Bartolomé, ri Tomás, ri Mateo ri moloalcaval, ri Jacobo ruc'ajol jun achi rubini'an Alfeo, ri Lebeo ri nbix chuka' Tadeo chin. ⁴ Ri Simón ri c'o quiq'uin ri achi'a' ri nbix cananista cheque, y ri Judas Iscariote ri xc'ayin richin ri Jesús.

Ri achibila' xetak chutzijosic rutzij ri Dios

⁵ Y ja ri doce achi'a' ri' ri xerutük-e ri Jesús. Xerupixabala' c'a e. Xubila' cheque: Nitz'om c'a bey, pero man quixapon quiq'uin ri vinük ri xa man ye israelitas tuj. Chuka' man quixapon pa tak tinamit chiri' pa ruch'ulef Samaria. ⁶ Xa quiq'uin c'a ri kavinak israelitas ri man yec'o tuj apu riq'uin ri Dios quixbiyin-vi. Roma rije' quibanun cachi'el nquibün ri ovejas tok nquisütz can qui'. ⁷ Y ja tok rix benük chic, titzijoj-vi ri rutzij ri Dios y tibij c'a: Nakaj chic c'o-vi-pe ri k'ij richin que nkujoc pa ruk'a' ri Dios, xbij-e cheque. ⁸ Que'ic'achojisaj c'a yava'i'. Ri c'o c'a ri yabil lepra chiquij, tibana' c'a cheque que nch'ajch'ojin jabel ri quich'acul. Ri ye camnük chic, que'ic'asoj. Que'ivelesaj c'a chuka' ri itzel tak espíritu. Y roma c'a ronojel ri ivuchuk'a' re' xa span chive rix, quiri' c'a chuka' tibana' can rix cheque ri utz. Que'ispala' can.

⁹ Man timol c'a itumin y nic'uala' pa tak ruximbül-ipan. Man jun c'a ruvüch tumin tic'uaj. Man tic'uaj tumin ri banun riq'uin ri ch'ich' nbix cobre chin, man tic'uaj chuka' ri banun riq'uin sakpük, ni ri riq'uin oro banun-vi. ¹⁰ Ri nitz'om-e bey man c'a tic'uaj chinchor (morrall). Chuka' man tic'uaj

jun chic itziek, xaxe ri icusan. Man tic'uaj jun chic c'ulaj ixajab, ni man tic'uaj chuka' ich'ami'y. Man jun c'a ri tic'uaj. Roma ri samajel achique na lugar napon-vi, c'uluman que nuc'ul ri nc'atzin chin.

¹¹ Pero tok nyixapon c'a pa jun nimalüj tinamit o pa jun vit tinamit, nabey tivetamaj achique vinük ri c'uluman que nyixapon pa racho. Y chiri' c'a quixc'uje-vi-ka, y c'a ja tok nyixel na pe chupan ri tinamit ri', utz niya' can ri jay ri ape' xixc'uje-vi.

¹² Y tok c'ateri' c'a nyixoc-apu chupan ri jay ape' nyixbec'uje-vi, tiyala' saludos cheque. ¹³ Tibij c'a cheque: Ja ta c'a ri uxlanan richin ri Dios tic'uje' iviq'uin. Y si c'uluman-vi que nyixc'uje' chupan ri jay ri', ri ruxlanan ri Dios ri nirayij pa quivi', nka-ka-vi c'a pa quivi'. Xa jac'a si man c'uluman tuj que nyixc'uje-ka chupan ri jay ri', ri ruxlanan ri Dios ri nirayij rix pa quivi' rije', man nka-ka tuj pe pa quivi'. ¹⁴ Si man nyixquic'ul tuj c'a jabel, y man ncajo' tuj chuka' ncac'axaj ri rutzij ri Dios ri nitzijoj rix cheque, quixel c'a pe chiri' quiq'uin pa cacho o ja pa quitinamit. Y titotala' can ri pokolaj ri c'o chi ivakün chiquivüch ri vinük, richin tiquinabej que man utz tuj ri xquibün. ¹⁵ Roma ninbij-vi c'a chive, que chupan ri k'ij tok nbanatuj ri juicio, ri castigo c'a ri nka-ka pa quivi' ri vinük ri xec'uje' pa tinamit Sodoma y Gomorra man ta xtic'o ruvi', que chuvüch ri nka-ka pa quivi' ri vinük richin ri tinamit ri ape' man nyixc'ulutuj tuj jabel.

C'ayufri samaj

¹⁶ Vocomi nyixintük c'a e, y rix ivetaman que xa cachi'el tak ovejas ri nyixbeka' chiquicojol ri

vinük ye cachi'el utiva'. Pero tibana' c'a que nyixoc cachi'el nbün ri cumütz, roma rija' nuna' tok c'o ri petenük. Tibana' c'a chuka' que nyixoc cachi'el nbün jun paloma, roma rija' man jun itzel c'o ta riq'uin. ¹⁷ Tichajij c'a ivi', richin que man choj niya-ivi' pa quik'a' ri vinük ri nye'etzelan ivichin. Roma rije' nyixquijüch pa quik'a' ri achi'a' pa comon nquibün juzgar, y chuka' ri vinük ri' nquibün c'a chive que nyixch'ay chirí' pa tak jay ape' ntzijos-vi ri rutzij ri Dios. ¹⁸ Chuka' ri vinük nyixquic'uaj c'a chiquivüch gobernadores, chiquivüch reyes y ch'aka chic achi'a' ri c'o autoridad quiq'uin. Y xa voma c'a yin nic'ulachij quiri', pero xa nyixtiquer c'a nquinik'alajrisaj chiquivüch rije' y chiquivüch chuka' ri vinük ri man ye israelitas tuj. ¹⁹ Pero tok ri vinük nyixquijüch pa quik'a' ri autoridades, man tinuc juis achique ri nibij cheque y achique rubanic tzij nicusaj richin nyixch'o chiquivüch. Roma chupan ri hora ri', ri Dios nuya' c'a pe chive ri c'uluman que nibij. ²⁰ Roma ja ri Lok'olüj Espíritu richin ri Dios ri nbanun chive ri achique chi tzij ri nc'atzinej que nibij. Man ja tuj c'a rix ri nyixch'o, xa ja ri Espíritu richin ri aj-chicaj Itata'.

²¹ Y nbanatüj c'a, que si yec'o ye ca'i' achi'a' quichak'-qui', jun cheque rije' ncatüj y nujüch ri runimal o ri ruchak' pa camic. Chuka' yec'o-vi tata'aj ri nyecatüj-pe chiquij ri calc'ual. Ri ac'uala' nyecatüj-pe chuka' chiquij ri quite-quitata' y nyequiya' pa camic. ²² Conojel vi c'a nye'etzelan ivichin roma iyo'on ivánima viq'uin. Pero ri nu-coch' ronojel hasta pa ruq'uisbül, ncolotüj-vi c'a ri'.

²³ Y tok ri vinük chupan jun tinamit nquitz'om nyixquiya' pa pokonül, utz niya' can y nyixanmüj c'a e chuvüch ronojel re', y nyixbe pa jun chic tinamit. Y ninbij c'a chive que man jani c'a quixapon pa ronojel ri tinamit ri yec'o chere' pan Israel, tok yin ri xinalüx chi'icojol nquipu'u yan.

²⁴ Y rix nic'usaj-vi c'a pokonül pa quik'a' ri nye'etzelan ivichin. Roma ninc'usaj na pokonül yin ri Maestro ivichin, ya voro rix. Man jun c'a que xa ja ri ntijoj-ri' ri más ta nim ruk'ij que chuvüch ri ru-maestro. Chuka' man jun samajel ri más ta ruk'ij que chuvüch ri rajaf ri samaj. ²⁵ Jac'a yin ri Tata'aj ri chi'icojol y ja rix ri rix ic'unük valc'ual. Si chuve yin quibin Beelzebú, jun chic rubi' ri itzelvinük, rix tivoyobej c'a que más itzel ri nyequibij chive. Pero si xa man xtic'o tuj c'a ruvi' ri nquibün chive, y xa cachi'el ri xquibün chuve yin, quiri' nquibün chive rix, c'uluman c'a que nyixquicot rix ri vachibila' y nusamajela'.

Ri c'uluman que nkaxbij-ki' chuvüch

²⁶ Pero man c'a tixbij-ivi' chiquivüch ri nyebanun quiri' chive, roma xa nc'atzin que nk'alajrisüs ivoma rix, ri man jun bey tuj k'alajrisan-pe jabel. Nc'atzin c'a que netamatuj ri tz'apül can rij. ²⁷ Ronojel c'a ri tzij ri ninbij chive, man tic'uje' can pa k'eku'n, xa tivelesaj c'a pe, richin que rix niya' chuvüch sük. Ri xinbij c'a chive pa tak ixiquin, man tivevaj-ka, xa quixjote' c'a pari' ri ivacho y chiri' tiya-vi rutzijol. ²⁸ Man tixbij c'a ivi' chiquivüch ri xaxe oc ri ich'acul ri nyetiquer nquicamsaj y chin ri ivánima man jun nyetiquer nquibün. Ri c'uluman que nyixbij-ivi' chuvüch, ja

ri chuvüch ri jun ri ntiquer nuya' ri ivánima y ri ich'acul chupan ri k'ak' richin chi jumul.

²⁹ Jabel c'a ivetaman que tok nye'ilok' ca'i' tak ch'ipa', xaxe jun centavo cajil. Y man riq'uin tütj ri' que ri ch'ipa' ri' man jun oc ri cajil, man jun c'a ri ntzak ta pan ulef si xa man rurayibül tütj ri aj-chicaj Itata'. ³⁰ Ya voro comi rix. Roma rix hasta ri rusmal tak ivi' ajlan ronojel. ³¹ Ri Dios man jun bey nyixrumestaj ta can. Ri Dios juis nyixrujo'. Rix más c'a nyixjo'ox que chiquivüch ri ch'ipa', y romari' man tixbij-ivi'.

Ri vinük richin ri Jesucristo, nuk'alajrisaj-ri' que richin rija'

³² Y achique na c'a vinük ri nuk'alajrisaj-ri' que vichin yin, yin c'a chuka' nink'alajrisaj que rija' vichin chic yin. Y ri tzij re' chin c'a ri Nata' Dios ninbij-vi, ri c'o chila' chicaj. ³³ Jac'a ri vinük ri xa man nuk'alajrisaj tütj ri' que vichin yin, yin c'a chuka' man nink'alajrisaj tütj apu rubi' chin ri Nata' Dios ri c'o chila' chicaj, roma man vichin tütj yin ri vinük ri'.

Ri nyetaken richin ri Jesús nye'etzelüs

³⁴ Man tinuc c'a que roma xinpu'u yin chuvüch ri ruch'ulef roma ta ri' c'o ta uxlanen quiq'uin conojel. Man quiri' tütj. Xa voma yin nye-jalajo' ri vinük y nquitz'amala-qui'. ³⁵ Yin xinpu'u c'a chuvüch ri ruch'ulef richin ntz'ucutütj oyoval chiquicojol ri vinük. Quiri' nbanatütj pa tak jay. Ri ala' ncatütj chirij ri rutata' roma man nka' tütj chuvüch ri nbij. Ri xtün ncatütj c'a chirij ri rute'. Y quiri' chuka' ri ali' ncatütj chirij ri ralite'. ³⁶ Ri

nye'etzelan c'a richin jun vinük ri nuya' ránima viq'uin yin, xa ja ri ye aj pa racho.

³⁷ Ri vinük ri más c'a nyerujo' rute-rutata' y xa man nbün tüt ri ninbij chin, man c'uluman tüt que ntoc vichin yin. Ri te'ej y tata'aj ri más nyequijo' ri calc'ual que chinuvüch yin, man c'uluman tüt que nye'oc vichin yin. ³⁸ Jun vinük ri nrajo-vi ntoc vichin yin, nc'atzin que man tupokonaj nuc'usaj pokonül voma yin, cachi'el xa ta benük chuxe' ru-cruz. Jac'a ri vinük ri xa nupokonaj nuc'usaj pokonül voma yin y man nrajo' tüt nquirutzeklebej, man c'uluman tüt que ntoc vichin yin. ³⁹ Roma xa ja ri c'aslen richin ri ruch'ulef ri nrajo' y romari' man nril tüt ruc'aslen richin chi jumul. Jac'a ri vinük ri man nupokonaj tüt ri', stape' (aunque) napon pa camic voma yin, nril-vi ruc'aslen richin chi jumul.

Ri nyec'ulun chuka' rajil-ruq'uexel

⁴⁰ Ri jun c'a ri nyixruc'ul rix, ja chuka' yin ri nquiruc'ul. Y ri nc'ulun c'a vichin yin, nuc'ul c'a chuka' ri takayon-pe vichin. ⁴¹ Ri vinük c'a ri nka' chuvüch ri rutzij ri Dios, y romari' nuc'ul ri jun ri ntzijon tzij ri k'alajrisan chin roma ri Dios, ri vinük ri nac'axan ri tzij junan c'a rajil-ruq'uexel nuc'ul riq'uin ri ntzijon ri tzij. Y quiri' chuka' ri vinük ri utz nutz'et jun c'aslen choj y romari' quicot nuc'ul jun vinük ri choj vi ruc'aslen. Ri nc'ulun, junan c'a rajil-ruq'uexel nuc'ul riq'uin ri choj ruc'aslen. ⁴² Y ri vinük c'a ri nyeka' chuvüch ri cocoj quik'ij, roma ja yin ri yinquitzekebej, y romari' c'o ri nuya' cheque, ri nbanun c'a quiri' c'o-vi rajil-ruq'uexel ri nuc'ul. Y ketzij c'a ri ninbij chive, que stape'

(aunque) xa ba' raxya' ri nuya' cheque, c'o rajil-ruq'uexel nuc'ul romari'. Quiri' c'a ri tzij ri xerubij ri Jesús.

11

Ri Juan Bautista yec'o ri xerutük c'a riq'uin ri Jesús, roma nrajo' nretamaj vi ja rija' ri Cristo

¹Y tok xtzakon c'a chubixic cheque ri doce rachibila' ri achique chi samaj ri nyequibana', ri Jesús man xc'uje' tuj c'a can chiri'. Rija' xbe c'a chuka' ruyon pa ch'aka tinamit ri yec'o chiri' pan Israel, chuc'utic y chutzijosic ri rutzij ri Dios.

²Ri samaj c'a ri nbün ri Jesucristo, ri Jun cha'on-pe y takon-pe roma ri Dios, xac'axüx roma ri Juan Bautista tok c'o chiri' pa cárcel, y xpu'u rija' xerutük c'a e ca'i' rachibila' c'a riq'uin ri Jesús. ³Y rija' xutük c'a e ruc'utuxic chin: ¿Ja rat ri Cristo, ri Jun cha'on-pe y takon-pe roma ri Dios ri oyoben? ¿O nkoyobej chic na jun? Quiri' c'a xbequibij ri ca'i' rachibila' richin ri Juan Bautista.

⁴Y ri Jesús xbij c'a cheque ri ca'i' rachibila' ri Juan: Vocomi quixtzolij y titzijoj chin ri xitz'et can y ri xivac'axaj-e chere'. ⁵Que'itzijoj chin achique rubanic tok ri moyi' nyetiquer nyetzu'une, achique rubanic tok ri vinük ri man ta nyetiquer nyebiyin roma ri ye jetz', nyebiyin-e jabel, y achique rubanic tok ri ye yava'i' riq'uin ri yabil lepra, nyec'achoj. Titzijoj chuka' chin ri achique rubanic tok ri man nye'ac'axan tuj, nyec'achoj, ri caminaki' nyec'astuj, y ri vinük ri meba' cánima chuvüch ri Dios, ninbij ri utziluj tzij richin colonic cheque. ⁶Tibij c'a chuka' chin que jun vinük

cachi'el rija', ri ruyo'on ránima viq'uin y man jun bey nquirumalij ta can, jabel ruquicot. Quiri' c'a xbix-e cheque ri ca'i' rachibila' ri Juan Bautista.

⁷ Y tok ri ye ca'i' rachibila' ri Juan Bautista xebe c'a, ri Jesús xerubila' c'a utzilüj tak tzij pari' ri Juan chiquivüch ri vinük yec'o chiri'. Y quere' c'a ri nbij ri Jesús cheque: ¿Achique ri xbe'itz'eta' rix chiri' chupan ri tz'iran ruch'ulef? ¿Xitz'et rix jun achi chiri', ri cachi'el aj, ri nbe cala' nbe cala' pa ruk'a' ri cakik'? ⁸ ¿Achique c'a ri xbe'itz'eta' rix chiri'? ¿Xitz'et rix jun achi ri jabel tak tziük ye rucusan? Man quiri' tuj. Ri achi'a' ri ye quicusalon jabel tak tziük quiri', pa tak cacho reyes nyec'uje-vi.

⁹ ¿Pero achique c'a ri xbe'itz'eta' rix chiri' pa tz'iran ruch'ulef? ¿Xitz'et jun achi ri nk'alajrisan ri bin chin roma ri Dios? Ja'. Ri achi ri xitz'et chiri' ja vi ri' ri rusamaj. Pero c'o c'a chuka' jun chic samaj ri yo'on pa ruk'a'. ¹⁰ Roma pari' c'a ri Juan nch'o-vi ri Dios chupan ri rutzij ri tz'iban can, tok nbij:

Yin nintük c'a jun achi nabey,
richin que nuchojmirsaj ri bey richin napon-vi ri
Cristo.

Quiri' nbij ri Dios.

¹¹ Y tivac'axaj c'a jabel ri ninbij chive vocomi: Jaru' achi'a' ri ye k'alajrisüy rutzij ri Dios ri ye alaxnük chuvüch ri ruch'ulef, man jun c'a ri más ta ruk'ij que chuvüch ri Juan Bautista. Nim vi c'a ruk'ij rija'. Jac'a ri vocomi, conojel c'a ri nye'oc pa ruk'a' ri Dios, más c'a nimak' quik'ij. Y ri más co'ol cheque rije', más nim que chuvüch ri Juan.

¹² Y chupan c'a ri k'ij tok c'a nsamüj na ri Juan Bautista, c'a ri k'ij re', ri vinük juis c'a nquibün que nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Nyemajon c'a qui'

chirij y más nquibün ri riq'uin c'a ronojel cánima nye'apon. ¹³ Roma ri achi'a' ri xek'alajrisan ri bin cheque roma ri Dios chupan ri ojer can tiempo, c'o xquibij can pari' tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Y quiri' c'a chuka' ruk'alajrisan can ri ley richin ri Moisés. Pero c'a ja tok c'o ri Juan xebanatüj. ¹⁴ Si rix ninimaj o man ninimaj tüt, pero ri ninbij chive yin que tok ri tz'iban can nbij que npu'u ri Elías xa pari' c'a ri Juan nch'o-vi. ¹⁵ ¡Ri c'o ruxiquin, trac'axaj c'a ri xinbij!

¹⁶ ¿Achique comi chok q'uin ye junan vi ri vinük richin ri tiempo re'? Ri vinük re' ye junan c'a quiq'uin ri ac'uala' ri nyec'uje' pa tak bey y riq'uin cuchuk'a' ri nyech'o chicachibil qui' tok nye'etz'an. ¹⁷ Y ri ac'uala' ri' nquibij c'a: Xojk'ojoman riq'uin xul chivüch y man xixxajo' tüt roma quicot. Xk-abixaj bix richin bis chivüch y man xixok' tüt. Quiri' nquibila' ri ac'uala' pa quitz'anil. Y ye quiri' ri vinük richin ri tiempo re', man jun ri nka' chiquivüch. ¹⁸ Roma tok xk'alajin-pe ri Juan Bautista, rija' man nc'ux tüt caxlan-vüy y man nukum tüt chuka' ruya'al-uva. Y ye q'uiy nyebin que rija' c'o itzel espíritu riq'uin. ¹⁹ Y tok xinka-pe yin, ri xinalüx chi'icojol, ninc'ux caxlan-vüy y nintij chuka' ruya'al-uva. Y ye q'uiy nyebin que xe va'in ninjo', y nquibij chuka' que yin jun k'abarel, que yin cachibil ri moloy tak alcaval y yin cachibil chuka' ri vinük ri ye aj-maqui' nbix cheque. Pero ri etamabül richin ri Dios nk'alajin pa quic'aslen ri vinük ri nyetaken richin, xbij ri Jesús.

Ri xquimacuj ri aj pa tinamit Corazín y ri aj-Betsaida

²⁰ Yec'o c'a tinamit ri xeban-vi juis q'uiy milagros roma ri Jesús. Pero nixta riq'uin ri' ri vinük ri yec'o chupan ri tinamit ri' man xquitzolij tuj pe quic'u'x riq'uin ri Dios. Y romari' ri Jesús q'uiy ri xbij chiquij. ²¹ Rija' xbij c'a: Juya' c'a quivüch ri yec'o pa tinamit Corazín, y juya' chuka' quivüch ri yec'o pa tinamit Betsaida, roma juis q'uiy milagros xeban chiquivüch y man xquinimaj tuj ri rutzij ri Dios. Roma xa ta ja pa tak tinamit Tiro y Sidón xeban-vi ri milagros re', ri vinük aj chiri' xquitzolij yan ta pe quic'u'x riq'uin ri Dios, y quicusalon ta chic quitziek richin bis, y quiyolon ta chaj chiquij, richin quiri' nk'alajin que nyebison roma juis ri quimac ri ye quibanalun. ²² Pero tok napon ri k'ij que nbanatuj ri juicio, yin ninbij c'a chive que ja ri yec'o pa tinamit Corazín y ri yec'o pa tinamit Betsaida ri más ru-castigo ri Dios nka-ka pa quivi', que chiquivüch ri aj-Tiro y aj-Sidón. ²³ Y ri yec'o pa tinamit Capernaum nquinuc que nyebe chila' chicaj riq'uin ri Dios y juis ninimirsüs quik'ij. Pero xa man quiri' tuj. Xa nkasüs quik'ij, roma xa c'a chupan ri lugar ri richin pokonül nyebeka-vi. Roma xa ta ronojel ri milagros ri xban chiquivüch rije' ja ta ri' ri xban chiquivüch ri aj-Sodoma, xquitakej ta y man ta xeq'uis rachibilan ri quitinamit. Xa c'a yec'o ta na ri k'ij re'. ²⁴ Pero tok napon ri k'ij que nbanatuj ri juicio, yin ninbij c'a chive que ja ri yec'o pa tinamit Capernaum ri más ru-castigo ri Dios nka-ka pa quivi', que chiquivüch ri aj-Sodoma.

Ri Jesús nrajo' nuya' uxlanen cheke

²⁵ Y ja tiempo chuka' ri' tok ri Jesús xbij: Matiox ninya' chave Nata' Dios, rat ri Rajaf ri caj y ri ruch'ulef, roma man xak'alajrisaj tuj ri utziluj atzij chiquivuch ri vinuk ri nguina' que juis etamabul c'o quiqu'in. Xa ja chiquivuch ri vinuk ri manak más quetaman, xa chiquivuch rije' xak'alajrisaj-vi ri utziluj atzij re'. ²⁶ Quiri' vi c'a Nata' Dios, roma jari' ri arayibul rat, xbij ri Jesús pa ru-oración.

²⁷ Y c'ateri' rija' xbij c'a: Ri Nata' Dios, ronojel c'a ruyo'on-pe pa nuk'a'. Y man jun chic c'a etamayon chin, yin achique yin, xaxe ri Nata' etamayon. Y man jun chuka' etamayon achique ri' ri Nata', xaxe yin ri Ruc'ajol, y ri vinuk achique chok chin que ninjo' nink'alajrisaj-vi yin, nretamaj achique ri' c'a ri Nata'. ²⁸ Quixampe c'a viqu'in ch'ivonojel rix ri juis itijon ik'ij pan iyon y juis ralal ri aka'n kajnuk chivij, roma yin ninbun c'a chive que nyixuxlan chin ronojel ri'. ²⁹⁻³⁰ Y ja ri nu-yugo yin tiyae chirij ivi' rix, roma ja ri vichin yin ri más man c'ayuf tuj ruc'uaxic y man al tuj. Quinitz'eta' yin, nuc'uan jun c'aslen ri nuch'utinirsan-vi'. Y quiri' tibana' rix. Tic'ujaj c'a ri nu-yugo yin, richin que ri ivánima nril ta uxlanen, xbij ri Jesús.

12

Pa jun k'ij richin uxlanen, ri rachibila' ri Jesús nquic'ux c'a ruvuch ri trigo ri nyequich'upula'

¹ Y ja tiempo ri' chuka', pa jun k'ij richin uxlanen, ri Jesús y ri rachibila' ye benuk c'a pa jun ulef ri ticon ruvuch riq'uin trigo. Y ri rachibila' nquic'ux c'a ri ruvuch ri trigo ri nyequich'upula', roma nnum quipan. ² Y ri' xtz'etetuj c'a pe coma

ri achi'a' fariseos, y xquibij c'a chin ri Jesús: Que'atz'eta' la avachibila' roma man ja tuj nyetajin chubanic. Man c'uluman tuj que nyesamuj chupan jun k'ij richin uxlanen cachi'el ri k'ij vocomi, xquibij.

³ Pero ri Jesús xbij cheque: ¿Man itz'eton tuj c'a rix ri tz'iban can pari' ri xquibün ri David y ri ye rachibil, chupan ri ojer can tiempo, tok juis nnum quipan? ⁴ Ri David xbe c'a chucanoxic vüy chiri' pa racho ri Dios, y ja ri lok'oluj tak caxlan-vüy ri xbejach-pe chin. Rija' y ri ye rachibil xquic'ux c'a ri lok'oluj tak caxlan-vüy ri'. Man nixta riq'uin vi ri', man mac tuj ri xquibün. Y ri' xaxe ri sacerdotes c'o quik'a' chin. ⁵ Yin ninnuc que isiq'uin-vi chuka' ruvüch ri vuj ri' ri c'o chupan ri ley richin ri Moisés. ¿Y achique c'a roma tok ri sacerdotes nyesamuj-vi pa racho ri Dios chupan ri k'ij richin uxlanen y rije' man mac tuj nquibün? ⁶ Ri' roma c'a ri racho ri Dios c'o-vi ruk'ij. Pero ri vocomi, rix nitz'et c'a Jun ri más ruk'ij que chuvüch ri racho ri Dios. ⁷ Y rix man ta xixtiquer xibij que man utz tuj ri nyetajin chubanic ri vachibila', xa ta ivetaman achique ntel-vi chi tzij ri rutzij ri Dios ri nbij: Yin más nka' chinuvüch que ja ta ri joyovanic ri c'o iviq'uin, que chuvüch ri chico ri nye'isuj chuve. Quiri' ri nbij ri Dios. ⁸ Ja yin ri xinalux chi'icojol ri Rajaf ri k'ij richin uxlanen, xbij ri Jesús.

Ri Jesús xc'achojisaj jun achi chaki'j jun ruk'a'

⁹ Y tok ri Jesús y ri rachibila' xetzolij yan c'a pe, rije' xebe pa jay ape' ntzijos-vi ri rutzij ri Dios. ¹⁰ Y chiri' chiquicojol ri vinük ri quimolon-qui', c'o c'a jun achi chaki'j jun ruk'a'. Xepu'u c'a ri

vinük ri' xquic'utuj chin ri Jesús: ¿C'uluman que nc'achojisüs jun yava' pa jun k'ij richin uxlanan? Quiri' c'a ri xquic'utuj chin roma ncajo' nyecatüj chirij y nquisuj.

¹¹ Xpu'u c'a ri Jesús xbij cheque: C'o ta jun chive rix achi'a' ri c'o ta jun ru-oveja y ntzak ta pa jun jul chupan jun k'ij richin uxlanan, ¿achique ta nbün riq'uin? ¿Nuya' ta c'a chiri'? Man nbün tuj quiri'. Xa nuc'ün-vi c'a ka richin nrelesaj-pe. ¹² Ya voro comi, c'a jun achi que man ta ncol, tok xa más c'o-vi ruk'ij que chuvüch jun oveja. Xa roma c'a ri' tok c'uluman-vi que nban ri utz pa jun k'ij richin uxlanan.

¹³ Y c'ateri' c'a tok ri Jesús xbij chin ri achi ri chaki'j ri ruk'a': Tayuku' la ak'a'.

Y ri achi xe xuyuk ri ruk'a', jari' xchojmir y xoc cachi'el ri jun chic ruk'a'. ¹⁴ Y ri achi'a' fariseos xe xquitz'et can ri', xebe y xbequimolo-qui' richin nquinuc achique nquibün, roma ncajo' nquicamsaj ri Jesús.

Ri Jesús jun Samajel cha'on

¹⁵ Ri Jesús xel c'a e chiri' tok xretamaj ri nquinuc chirij. Rija' ye juis c'a ri vinük xetzekleben-e richin. Y nyeruc'achojisala' c'a conojel ri ye yava'i'. ¹⁶ Pero juis c'a nuchilabej-e cheque conojel rije' que man tiquiya' rutzijol que rija' xeruc'achojisaj riq'uin ri quiyabil. ¹⁷ Richin quiri' nbanatüj na c'a ri ruk'alajrisan can ri Dios chuvüch ri rusamajel ri xc'uje' ojer can ri rubini'an Isaías. Ri tz'iban c'a can nbij:

¹⁸ Jare' c'o ri Nusamajel ri nucha'on.

Yin juis ninjo' rija', nquicot-vi vánima riq'uin.

Ninya' c'a pe chuka' ri nu-espíritu pari',
y rija' nuk'alajrisaj c'a chiquivüch ri man queta-
man tütj nuvüch yin, ri achique nc'atzin-vi ri
c'aslen choj.

¹⁹ Man nbün tütj oyoval, man nuyüc tütj ri rutzij
roma royoval,
ni man nuya' tütj rutzijol rija' mismo chiquivüch ri
vinük pa tak bey.

²⁰ Y stape' (aunque) ri ruc'aslen jun vinük cachi'el
ta chic jun aj ri k'och'on-ri', rija' man nbün
tütj c'a chin que nik'aj.

Chuka' si ri ruc'aslen jun vinük cachi'el ta ruxak
jun k'ak' ri nbukun roma nchup yan ka, rija'
man nchup tütj.

Y chi jumul quiri' nbün-apu, c'a tok napon ri k'ij
que rija' nbün que nch'acon ri chojmilütj
gobierno.

²¹ Y ri vinük c'a ri man jani quetaman tütj nuvüch,
riq'uin c'a rija' ncoyobej-vi ri quicolonic.

*Ri vinük nquibij que ri Jesús c'o ri ruchuk'a' ri
cajaf ri itzel tak espíritu riq'uin*

²² Y c'o c'a jun moy y mem uc'uan-apu chin ri
Jesús, y quiri' ruc'ulachin roma tz'amon c'a roma
jun itzel espíritu. Y ri Jesús xrelesaj c'a ri itzel
espíritu ri'. Xbün c'a chin que xtzu'un y xch'o.

²³ Y romari' tok conojel vinük xe' xquica'yej tok
xquitz'et y nquibila' c'a: ¿Man ja tütj re' ri Cristo, ri
Jun cha'on-pe y takon-pe roma ri Dios, ri koyoben,
ri ruxquin-rumam can ri David?

²⁴ Pero tok ri achi'a' fariseos xcac'axaj ri nquibij
ri vinük pari' ri Jesús, rije' xquibij c'a: Ri Jesús

nyerelesaj itzel tak espíritu pero xa pa rubi' ri Beelzebú ri cajaf ri itzel tak espíritu, nquibij c'a.

²⁵ Y roma ri Jesús retaman c'a ri nquinojila' ri achi'a' fariseos, rija' xbij cheque: Si ri vinük richin jun ruch'ulef man nyenucun tüt y ca'i' quivüch nquibün, npu'u oyoval chiquicojol. Y re' man utz tüt, roma nbün chin ri quiruch'ulef que ntzak. Y quiri' chuka' ronojel tinamit y ronojel jay, si xa nyejalajo' chiquivüch y nyech'aratüt, man nyepa'e' tüt can. ²⁶ Y si ri itzel-vinük nyerelesaj c'a e ri ye rusamajela' vi, ntel c'a chi tzij ri' que ruyon rija' nrokotaj-e-ri'. Xa chirij rija' mismo catajnük-vi. Y si quiri' nbün, ruyon nc'uje' can y chanin ntzak. ²⁷ Rix ninuc-vi c'a chuvij yin que pa rubi' ri Beelzebú, ri jun chic rubi' ri itzel-vinük, nyenvelesaj ri itzel tak espíritu, pero rix ¿achique c'a ninuc pa quivi' ri nyetzekleben ivichin? ¿Achique chok chin yo'on cuchuk'a' cheque rije' richin nyetiquer nyequelasaj itzel tak espíritu chuka'? Ja vi c'a ri nyetzekleben ivichin ri nyek'alajrisan que xa man utz tüt ri nibij rix. ²⁸ Yin nquitiquer c'a nyenvelesaj itzel tak espíritu roma ja ri ru-espíritu ri Dios ri c'o viq'uin. Xa xka-pe yan c'a ri k'ij que conojel c'uluman que nquitakej rutzij ri Dios y nyec'uje' pa ruk'a' rija'.

²⁹ Y ri nrajo' c'a nelek'-e pa racho ri itzel-vinük ri juis ruchuk'a', ri nabey nc'atzinej que nbün riq'uin rija', ja ri tuxima' y c'ateri' c'a tucanoj-e ronojel ri nrajo' nyeruc'uaj. Y jari' ninbün yin, riq'uin nyenvelesaj-e ri itzel tak espíritus ri yec'o quiq'uin ye ch'aka vinük.

³⁰ Jun c'a ri man viq'uin tüt yin nsamüt-vi, xa

chuvij c'a yin nsamüj-vi. Y achique ri man nto'on tuj vichin, xa jari' ri niyojon ronojel ri nyenbün yin.

³¹ Y roma ri xbituj, yin ninbij c'a chive: Ri mac y ri itzel tak tzij ri nyequibila' ri vinük, richin nqui yok'bej rubi' ri Dios, c'a nyecuyutuj-vi. Jac'a ri tzij yok'onic richin ri Lok'oluj Espiritu, man ncuyutuj tuj. ³² Y achique na c'a vinük ri nbin tzij chuvij yin ri xinalux chi'icojol, c'a ncuyutuj na rumac. Jac'a ri nbin tzij chirij ri Lok'oluj Espiritu, man ncuyutuj tuj rumac ri vocomi, ni ri chikavuch apu.

Jun che' nyetamux ruvuch xaxe riq'uin ri ruvuch ri nuya'

³³ Roma xaxe na pe' jun che', nyetamux ruvuch si utz o man utz tuj, xaxe riq'uin ntz'et ri ruvuch ri nuya'. Man tibij que jun che' xa man utz tuj, tok ri ruvuch ri nyeruya' ye utz vi. Chuka' man tibij que jun che' utz, tok ri ruvuch ri nyeruya' xa man ye utz tuj. ³⁴ Roma c'a ri' rix ri rix cachi'el itzel tak cumutz, ¿nyixtiquer c'a nibij ri utz, tok xa ja ri itzel c'o iviq'uin? Roma jun vinük ja ri c'o pa ránima ri nbij. ³⁵ Jun utziluj vinük chucojol c'a ri utziluj beyomül c'o pa ránima nyerelesaj-pe ri nyerubij. Jac'a ri vinük ri man utz tuj, chucojol c'a ri itzel beyomül c'o pa ránima nyerelesaj-pe ri nyerubij. ³⁶ Y yin ninbij c'a chive que chupan ri k'ij tok nbanatuj ri juicio, ri vinük ri xebin tzij ri xa man jun xec'atzin-vi, nban juzgar pa quivi', roma ronojel ri tzij ri xequibila'. ³⁷ Ri utz tak tzij ri nibij rix, nuc'ut c'a que man jun imac nk'alajin chuvuch

ri Dios. Jac'a ri itzel tak tzij ri nibij, nuc'ut c'a que nka-ka ru-castigo ri Dios pan ivi'.

Ri vinük man ncajo' tñj nquitakej ri Jesús

³⁸ Y yec'o c'a cheque ri etamanela' chin ri ley y yec'o chuka' cheque ri achi'a' fariseos xech'o-apu chin ri Jesús, y xquibij c'a: Rat ri rat jun Maestro vi, nka'utuj c'a chave que tabana' jun milagro chikavüch. Tac'utu-avi' chikavüch que ja vi ri Dios ri takayon-pe avichin, xquibij.

³⁹ Pero ri Jesús xbij c'a cheque: Ri vinük richin vocomi juis ye itzel y man nquitakej tñj ri Dios. Ncajo' c'a que yin ninbün na jun milagro chiquivüch richin yinquitakej. Pero man ja tñj c'a ri ncajo' rije' ri nbanatñj. Man quiri' tñj. Xaxe ri xbanatñj riq'uín ri jun achi ri rubini'an Jonás, jun achi ri xk'alajrisan ri xbix chin roma ri Dios ojer can, xaxe ri' ri retal chuka' cheque rije'. ⁴⁰ Roma ri Jonás xc'uje' c'a pa rupan jun nimalñj cür, oxi' k'ij y oxi' ak'a'. Y quiri' c'a chuka' ri retal ninya' yin chivüch. Yin c'a ri xinalüx chi'icojol, nquic'uje' c'a pa ruc'u'x ri ulef, oxi' k'ij y oxi' ak'a' chuka'. ⁴¹ Y tok napon c'a ri k'ij richin juicio, nban c'a chuka' juicio pa quivi' ri vinük yec'o vocomi. Y nyec'astñj c'a pe ri vinük aj-Nínive y nquibij c'a que man utz tñj xquibün ri vinük ri yec'o vocomi, que man xquitakej tñj. Roma ri vinük ri xec'uje' pa tinamit Nínive xe xcac'axaj ri rutzij ri Dios ri xutzijoj ri Jonás cheque, jari' xquitzolij-pe quic'u'x riq'uín ri Dios. Y vocomi yinc'o yin ri más c'o nuk'ij chuvüch ri Jonás, y xa man yinquitakej tñj ri vinük. ⁴² Y tok napon c'a chuka' ri k'ij richin ninbün juzgar pa quivi' ri vinük yec'o vocomi,

nyec'astüj c'a pe ri jun reina ri aj-Sabá. Ri reina ri nbij c'a que man utz tüj xquibün ri vinük ri yec'o vocomi, que man xquitakej tüj. Roma tok xc'ase' ri jun reina ri', juis nütj xbiyin richin quiri' xrac'axaj-pe ri etamabül richin ri jun rey richin ri Israel, ri rubini'an Salomón. Y vocomi yinc'o yin ri más c'o nuk'ij chuvüch ri rey Salomón ri xc'uje' ojer can, y xa man yinquitakej tüj ri vinük.

Tok jun itzel espíritu ntzolij chic ape' elenük-vi-e

⁴³ Tok c'o jun itzel espíritu ntel-e pa ránima jun vinük, nucanoj uxlanen pa tak lugar tz'iran-tz'iran. Pero ri itzel espíritu ri' man nril tüj c'a ri uxlanen ri nucanoj. ⁴⁴ Romari' tok rija' nunuc c'a: Más utz nquitzolij chic pa ránima ri vinük ri xineli-vi-pe, nbij c'a. Y tok ri jun itzel espíritu re' ntzolij chic apu pa ránima ri vinük, nril c'a ri ránima ri vinük ri' cachi'el jun jay ri man jun ri c'o ta chupan, y meson y chojmirsan can jabel. ⁴⁵ Y c'ateri' ri itzel espíritu re' nyeruc'ün c'a pe ye siete chic itzel tak espíritu ri más ye itzel, y conojel c'a re' nye'oc pa ránima ri vinük. Y ri vinük achique chok q'uin nyec'uje-vi ri itzel tak espíritu re', más c'ayuf nbün ri ruc'aslen que chuvüch ri xbün nabey. Y quiri' c'a nquic'ulachij ri vinük man utz tüj quic'aslen, ri yec'o vocomi.

Ri rute' y ri ye ruchak' ri Jesús

⁴⁶ Y ri Jesús c'a ntajin ntzijon quiq'uin ri vinük tok xapon ri rute' y ri ye ruchak'. Rije' ncajo' c'a nyech'o chin ri Jesús, pero man xe'apon tüj apu c'a riq'uin. ⁴⁷ Y c'o c'a jun ri xbin-apu chin ri Jesús: Ri ate' y ri ye achak' rat coyoben chuvüch ri jay. Rije' ncajo' nyech'o aviq'uin, xbij chin.

⁴⁸ Pero ri Jesús xbij c'a chin ri xbin-apu quiri': Ri cachi'el anucun rat, ¿achique c'a ri nte' y ye achique c'a ri nunimal o nuchak'?

⁴⁹ Y ri Jesús riq'uin c'a ri ruk'a' xeruc'ut ri rachibila' y xbij c'a: Jare' ri ye c'unük nte' y ye c'unük nchak'. ⁵⁰ Roma conojel c'a ri nyebanun ri ruray-ibül ri Nata' Dios ri c'o chila' chicaj, jari' ri ye nte', vana' y nchak', xbij ri Jesús.

13

Ri ejemplo pari' ri ija'

¹ Chupan c'a ri k'ij ri' ri Jesús ye rachibilan ri rachibila' xel-e pa jay y xbetz'uye' chuchi-ya'. ² Y ye juis c'a q'uiy vinük ri xquimol-apu-qui' riq'uin. Romari' rija' xoc-apu pa jun canoa y xtz'uye-ka chiri' xutzijoj c'a pe ri rutzij ri Dios cheque ri vinük. Y conojel c'a ri vinük ye pa'ül chuchi-ya' nac'axaj-apu ri Jesús. ³ Rija' q'uiy c'a ri xbij cheque y ruyon riq'uin ejemplos. Y jun c'a cheque ri ejemplos ri xucusaj, jare': C'o c'a jun achi ri xbe pa jopin ija'. ⁴ Y tok ri achi c'o chic pa samaj, njopin ija', juba' c'a chin ri ija' pa bey xtzak-vi. Y xepu'u c'a ri ch'ipa' xquic'ux-e ri ija' ri'. ⁵ Juba' chic c'a chin ri ija' chucojol abüj xtzak-vi y chiri' xa man q'uiy tuj ri ulef c'o. Y chanin c'a xe'el-pe roma man pin tuj ri ulef. ⁶ Xa ja tok xpu'u ruvüch ri k'ij, xemayamo-ka y xechaki'j-ka. Roma c'a ri xa man nuj tuj benük-ka quixe', romari' xechaki'j-ka chanin. ⁷ Y juba' chic ija' xtzak-ka chucojol k'ayis c'o quiq'uixal. Y tok xe'el-pe, junan xeq'uiy quiq'uin ri q'uix. Pero roma ri q'uix juis xeq'uiy, ri q'uix xuk'ayisaj ri tico'n. ⁸ Jac'a ri ch'aka chic ija'

xetzak pa jun utzilüj ulef, y ri tico'n jabel xeq'uiy y xevachin chuka' jabel. Roma c'o ija' xquiyala' a treinta quivüch, c'o xquiyala' a sesenta y c'o ri xquiyala' a cien quivüch. ⁹ Ri c'o c'a ruxiquin, trac'axaj c'a ri xinbij, xbij ri Jesús.

Ri nc'atzin-vi jun ejemplo

¹⁰ Y jari' tok ri achibila' xebe-apu riq'uin ri Jesús y xquic'utuj chin: ¿Achique katz tok xach'o chiquivüch ri vinük xe'acusaj ejemplos? xquibij chin.

¹¹ Xpu'u c'a ri Jesús xbij cheque: Man jun bey katz bin ta can jabel pari' tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios, pero chive rix yo'on c'a k'ij que nivetamaj. Jac'a ri vinük ri man nyetaken tuj vichin, riq'uin ejemplos nquich'o-vi quiq'uin, roma chiquivüch rije' man nk'alajrisüs tuj vi.

¹² Roma ri c'o c'a ruyacon pa ránima, nuc'ul c'a más y quiri' q'uiy nc'uje' riq'uin. Jac'a ri xa man q'uiy tuj ruyacon, ntelesüs c'a ri ba' ri' chin. ¹³ Xa roma c'a ri' tok yin nyencusaj ejemplos richin nquich'o quiq'uin. Roma xa man ncajo' tuj nk'ax cheque, stape' (aunque) nquitz'eta' y ncac'axaj. ¹⁴ Ja vi c'a re' nbanatuj ri tz'iban can roma ri Isaías, ri jun ri xk'alajrisan ri rutzij ri Dios ojer can. Y quere' c'a ri rutz'iban rija':

Rix xaxe c'a choj nivac'axaj y man nk'ax ta chive
ri nivac'axaj.

Rix xaxe ta c'a choj nitz'eta' ri' y man nitz'et tuj
jabel ri nitz'eta'.

¹⁵ Roma ri cánima ri vinük re' xa xquicovirsaj.
C'ayuf c'a que ntoc pa quixiquin ri ncac'axaj.

Ri runak' tak quivüch, quimoyin, roma man ncajo'
túj nyetzu'un.

Rije' man jun ncajo',

man ncajo' túj ncac'axaj,

man ncajo' túj nka' pa tak quijolon,

man ncajo' túj nquitzolij-pe quic'u'x, richin que
yin ninchojmirsaj ri quic'aslen.

Quiri' ri xbij ri Dios, ri tz'iban can roma ri Isaías.

¹⁶ Jac'a rix vachibila', jabel vi iquicot, roma ri runak' tak ivüch nyetzu'un-vi jabel. Ri ixiquin nye'ac'axan-vi. ¹⁷ Roma tivac'axaj na pe' jabel ri ninbij chive vocomi, que ye q'uiy chojmilüj tak vinük y ri achi'a' ri xek'alajrisan ri tzij ri xbix cheque roma ri Dios, ojer can, juis xcajo' xquitz'et ta ri nitz'et rix vocomi, pero man xquitz'et túj e. Juis chuka' xcajo' xcac'axaj ta ri nivac'axaj rix vocomi, pero man xcac'axaj túj e chuka'.

Ri Jesús nbij achique ntel-vi chi tzij ri ejemplo pari' ri ija'

¹⁸ Y ri Jesús xbij c'a cheque: Tivac'axaj c'a achique nbij ri ejemplo ri nch'o pari' ri achi ri xbe pa jopin ija'. ¹⁹ Ri ija' ri xtzak can pa bey, jari' ri tzij ri nch'o pari' tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Pero chiquicojol c'a ri vinük ri ncac'axaj ri tzij yec'o ri man ncajo' túj nquic'ün-ka pa tak cánima. Y romari' tok ri itzel nrelesaj-e ri tzij ri ticon-ka. ²⁰ Ri ija' ri xtzak can chucojol tak abüj, nch'o-vi c'a pari' ri rutzij ri Dios ri nac'axüx roma jun vinük. Ri vinük ri' juis c'a nquicot tok nuc'ul ri rutzij ri Dios pa ránima. ²¹ Pero roma c'a ri man nuc'ün túj ka ruxe' jabel ri rutzij ri Dios pa ránima, man nlayuj túj c'a ri quicot riq'uin, xa jun ca'i-oxi'

oc k'ij ri utz c'o riq'uin ri Dios. Y tok nyepu'u c'a pokonül y nyetzelüs roma ri runiman ri rutzij ri Dios, ntzak can chanin. ²² Y ri ija' ri xtzak can chucojol tak k'ayis ri c'o ruq'uixal, nch'o-vi c'a pari' ri rutzij ri Dios ri nac'axüx roma jun vinük. Pero ri vinük ri' roma xa ja ri nrajo' ri tiempo ri nrajo' nbün, njik' c'a ri rutzij ri Dios ri c'o riq'uin. Njik' pa ruk'a' ri beyomül ri cachi'el xa c'o utz nuc'ün-pe nk'alajin y xa man quiri' tuj. Y ri vinük ri' man jun bey c'a nquic'uan jun utzilüj c'aslen y nyeq'uiy chupan ri rutzij ri Dios, y romari' man q'uiy tuj ch'aka chic nyetaken ri rutzij ri Dios. ²³ Jac'a ri ija' ri xtzak-ka pa jun utzilüj ulef, nch'o-vi c'a pari' ri rutzij ri Dios ri nac'axüx roma jun vinük, y ri vinük ri' nuc'ün-vi-ka ri rutzij ri Dios y nuc'uan jun utzilüj c'aslen y nq'uiy chupan ri rutzij ri Dios, y romari' ye q'uiy ch'aka chic nyetaken ri rutzij ri Dios. Nuc'ulachij-vi c'a cachi'el nquibün ri ija'. Roma c'o ija' nquiya' c'a treinta quivüch, yec'o nquiya' a sesenta quivüch y yec'o a cien c'a quivüch nquiya'. Quiri' c'a nbün ruc'aslen ri vinük ri nuc'ün-ka ri rutzij ri Dios pa ránima, xbij ri Jesús.

Ejemplo pari' ri trigo y ri itzel k'ayis que cachi'el trigo

²⁴ Y ri Jesús xuya' chic c'a jun ejemplo chiquivüch, y xbij c'a: Ri utzilüj ija' ri xberutica' c'a can jun achi pa rulef, junan c'a riq'uin tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. ²⁵ Pero jun ak'a', tok conojel c'a vinük nyevür, xpu'u c'a ri nretzelan richin ri rajaf ri ulef, xberutica' can ri itzel ija' que cachi'el trigo pari' ri trigo ticon chic can. Y xe xberubana' can ri', xbe. ²⁶ Jac'a tok

xebeq'uiy-pe ri tico'n y xebe'el-pe ruvi', c'a jari' xk'alajin ri itzel k'ayis que cachi'el trigo. ²⁷ Y jari' tok ri ye samajela' richin ri rajaf ri ulef xe'apon c'a riq'uin y xquibij chin: Ri ija' ri xatic-ka pan avulef utz vi. Pero vocomi c'o itzel k'ayis que cachi'el trigo chucojol. ¿Ape' c'a xpu'u-vi ri ija' richin ri itzel k'ayis que cachi'el trigo? xquibij. ²⁸ Y ri achi xbij c'a cheque ri rusamajela': Re' rusamaj jun ri nretzelan vichin, ninnuc yin. Y ri ye rusamajela' xquibij c'a chin: ¿Najo' c'a que nkube chuc'ukic? xquibij chin. ²⁹ Pero ri achi xbij c'a cheque ri rusamajela': Ni, man nyixbe tuj chuc'ukic, man xa chuc'ukic ri itzel k'ayis que cachi'el trigo quec'ukutuj chuka' ri trigo. ³⁰ Xa tiya' na c'a k'ij que ri itzel k'ayis que cachi'el trigo junan nq'uiy riq'uin ri trigo, c'a tapon na ri k'atoj. Roma tok napon ri k'ij richin ri k'atoj, yin ninbij c'a cheque ri k'atonela' que nabey tiquimolo' ri itzel k'ayis que cachi'el trigo y quequibana' pa tak manajo richin que nyeporox, y c'ateri' c'a tiquik'ata' ri trigo richin que nyequiyaca' can, xbij ri achi. Quiri' xbij ri Jesús.

Ri ija' ri richin ri mostaza

³¹ Y ri Jesús xuya' chic c'a jun ejemplo chiquivüch, y xbij c'a: Jun vit ija' richin mostaza ri nyerutica' jun achi pa rulef, junan nbün riq'uin tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. ³² Roma stape' (aunque) ja ri ija' richin ri mostaza ri más tak cocoj, tok ntel-pe, juis nq'uiy y ja rija' ri más nim ntel chiquivüch ri ch'aka chic ichaj. Ri mostaza xa che' c'a nbün tok nq'uiy. Romari' ri ch'ipa' ri

nyebe pa cakik', nye'apon chiri' y nquibün quisoc pa tak ruk'a', xbij ri Jesús.

Ri rutzij ri Dios nbiyin-vi

³³ Ri Jesús xuya' chic c'a jun ejemplo chiquivüch, y xbij c'a cheque: Ri levadura ri nyeruc'ama-pe jun ixok y nuya' can chupan oxi' pajbül-c'üj, ntoc chupan c'a ronojel ri qui'en. Quiri' c'a chuka' nbiyin rutzijol ri rutzij ri Dios ri nch'o pari' tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios, xbij ri Jesús.

Ri Jesús xerucusaj-vi ri ejemplos

³⁴ Y ronojel c'a ri xbij ri Jesús cheque ri vinük ri', ronojel riq'uin ejemplos. Man jun c'a ri xbij cheque ri man ta xucusaj ejemplos richin xuya' chiquivüch. ³⁵ Richin quiri' nbanatüj na c'a ri rubin can jun ri xtzijon ri rutzij ri Dios ojer can. Ri rusamajel ri Dios quere' c'a ri rutz'iban can pari' ri Jesús:

Yin tok nquich'o nyencusaj c'a ejemplos.

Q'uiy c'a ri ye evatül pa rutz'uquic-pe ri ruch'ulef, nyenk'alajrisaj c'a.

Quiri' nbij ri tz'iban can.

Ri Jesús nbij achique ntel-vi chi tzij ri ejemplo pari' ri trigo y ri itzel k'ayis que cachi'el trigo

³⁶ Y tok ri Jesús xerutük c'a can ri vinük chi tak cacho, rija' xtzolij c'a pa jay ye rachibilan ri rachibila'. Y jari' c'a tok ri rachibila' xejel-apu riq'uin y xquibij c'a: Roj nkajo' c'a que rat nabij ta cheke achique ntel-vi chi tzij ri ejemplo pari' ri trigo y ri itzel k'ayis que cachi'el trigo ri xetic can pa jun ulef. Roma man xk'ax ta cheke.

³⁷ Y ri Jesús xuk'alajrisaj c'a chiquivüch ri ejemplo, y xbij c'a: Ri ticoy richin ri utzilüj ija', ja yin ri xinalüx chi'icojol. ³⁸ Ri ulef ri xban-vi ri ticoj, ja ri ruch'ulef. Ri utzilüj ija' ja ri yec'o pa ruk'a' ri Dios. Y ri itzel k'ayis que cachi'el trigo ja ri ye richin vi ri itzel. ³⁹ Y ri xbeticon can ri itzel k'ayis que cachi'el trigo roma juis nyetzelan, ja ri itzel-vinük. Ri k'atoj, ja ri nbanatüj pa ruq'uisbül chin ri tiempo katz'amon, y ri k'atonela', ja ri ángeles. ⁴⁰ Cachi'el c'a nban ri itzel k'ayis que cachi'el trigo que nye'elesüs-e y nyeporox pa k'ak', quiri' c'a chuka' nbanatüj pa ruq'uisbül chin ri tiempo katz'amon. ⁴¹ Yin ri xinalüx chi'icojol nyentük c'a ri nu-ángeles chiquimolic conojel ri nyebanun itzel y nquibün cheque ch'aka chic que nyetzak. Roma man ninjo' tütj c'a que yec'o ta ri vinük ri' chiquicojol ri yec'o pa nuk'a' yin. ⁴² Y conojel c'a ri nyemol-e, nyebetorix can chupan ri nimalüj k'ak', y ja chiri' c'a npu'u ri ok'ej cheque y nquijach'ach'ela' quey. ⁴³ Jac'a ri vinük ri choj chic quic'aslen nyeyic'lun-vi na vi c'a cachi'el ri k'ij. Nyek'alajin c'a que yec'o pa ruk'a' ri aj-chicaj Quitata'. Ri c'o c'a ruxiquin, trac'axaj c'a ri xinbij.

Ri xbün jun achi ri xulok' jun ulef ape' mukun jun beyomül

⁴⁴ Ri beyomül mukun can pa jun ulef y xilitüj roma jun achi, junan c'a riq'uín tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Ri achi ri' xumuk chic c'a can ri beyomül ri' y nquicot ránima xtzolij y xutz'om c'a ruc'ayixic ronojel ri c'o riq'uín, y c'ateri' xulok' ri ulef ri ape' mukutunük-vi ri beyomül.

Ri xbün jun achi ri xulok' jun perla ri juis jabel

⁴⁵ Ri vinük ri nye'oc pa ruk'a' ri Dios, ye junan c'a riq'uin jun lok'onel y c'ayinel quichin vekbül-abüj ri nbix perlas cheque. ⁴⁶ Tok ri achi ri' nril c'a can jun perla juis jabel y nc'ayix, junanin ntzoliy y nuc'ayij ronojel ri c'o riq'uin, c'ateri' c'a nbe chulok'ic ri perla ri'.

Ri nye'oc pa ruk'a' ri Dios junan riq'uin jun ya'l tz'ambül-cür

⁴⁷ Y ri ya'l tz'ambül-cür tok yo'on-ka pa ya' y nyeberuc'ama-pe ronojel quivüch cür, junan c'a riq'uin tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. ⁴⁸ Y tok nojnük chic c'a ri ya'l riq'uin cür, nquic'uj c'a e c'a chuchi-ya'. Y c'ateri' nyetz'uye' c'a chucha'ic. Ri utzilüj tak cür nyequiya' c'a can pa tak chacüch, jac'a ri cür ri xa man ye utz tüt man nyequiya' tüt pa tak chacüch, xa nyequelesaj c'a can. ⁴⁹ Quiri' c'a ri nc'ulachitüt pa ruq'uisbül chin ri tiempo katz'amon. Ri ángeles nyepu'u c'a chiquicha'ic ri vinük. Lojc'an nyequiya-vi ri choj chic quic'aslen, y nyequelesaj c'a can ri man ye utz tüt. ⁵⁰ Y ri vinük ri man ye utz tüt, nyebequitorij c'a can chupan ri nimalüt k'ak', y chiri' c'a npu'u ri ok'ej cheque y nquijach'ach'ela' quey.

Ri achibila' xk'ax-vi cheque ri xbij ri Jesús

⁵¹ Y ri Jesús xbij c'a cheque ri rachibila': ¿Xk'ax chive? xbij cheque.

Y ri achibila' xquibij c'a: Ja', Ajaf, xk'ax cheke, xquibij rije'.

⁵² Rija' xbij chic c'a: Jabel utz vi xk'ax chive, roma xixoc yan pa ruk'a' ri Dios y c'o chic ivetaman pari' ri', y chuka' ivetaman ri ye tz'iban can ojer yan chic ri'. Y romari' rix junan c'a riq'uin

jun tata'aj pa jun jay. Tok c'o nc'atzin-vi, c'ateri' c'a nyeberelesala-pe ri rubeyomal. Nyerucusaj c'a ri rubeyomal ri c'o yan chic tiempo ye yacül y nyeberelesala-pe chuka' ri rubeyomal ri xa c'ate ba' ri' nyeruchajin, xbij ri Jesús.

Ri aj-Nazaret man xquitakej tuj ri Jesús

⁵³ Y tok ri Jesús xtane' c'a chubixic ri ejemplos ri', rija' xuya' c'a can ri lugar ri' y xbe ye rachibilan-e ri rachibila'. ⁵⁴ Jac'a tok xapon pa tinamit ri ape' xq'uiy-vi, rija' xuc'ut c'a ri rutzij ri Dios chiri' pa jay ape' ntzijos-vi ri rutzij ri Dios. Y roma c'a ri tzij ri nyerubij cheque, ri vinük ri' xsatz quic'u'x y xquibij c'a: ¿Achique c'a roma tok ri achi re' juis etamabül c'o riq'uin y ntiquer nyerubün milagros? ⁵⁵ Xa jare' ri ruc'ajol ri jun achi samajiy-che' (carpintero). Xa jare' ri María rubini'an ri rute' y ri ye ruchak' ja ri Jacobo, ri José, ri Simón y ri Judas. ⁵⁶ Xa chikacojol c'a roj yec'o-vi ri ye rana'. ¿Ape' ta c'a xretamaj-vi ri retaman y ape' ta c'a petenük-vi ri ruchuk'a' richin nyerubanala' milagros? nquibij chiquivüch.

⁵⁷ Y romari' ri vinük man ba' tuj xquitakej ri Jesús. Y ri Jesús xbij c'a cheque ri vinük ri': Conojel c'a ri nyek'alajrisan ri tzij ri bin cheque roma ri Dios, man jun quik'ij, pero ri' xaxe chiquivüch ri vinük aj pa rutinamit y chiquivüch ri aj pa racho, xbij cheque.

⁵⁸ Chupan ri rutinamit, ri Jesús man q'uiy tuj milagros ri xerubanala', roma ri ruvinak man xquitakej tuj.

14

Ri rey Herodes man retaman tñj achique ri Jesús

¹ Chupan c'a ri tiempo ri', ri Herodes ri rey richin ri ruch'ulef Galilea, xrac'axaj c'a que ri Jesús juis rutzijol chiquicojol ri vinük. ² Y ri Herodes xbij c'a cheque ri rajic'a': Ri Jesús xa ja ri Juan Bautista c'astajnük-pe chiquicojol ri caminaki'. Romari' tok c'o uchuk'a' pa ruk'a' richin q'uiy ri ntiquer nyerubanala', xbij ri Herodes cheque ri rajic'a'.

³ Roma xa ja ri rey Herodes ri xbin que tiz'amatñj-pe ri Juan. Xuxim-vi c'a pa cadena y xuya' pa cárcel. Ri Herodes quiri' xbün roma ri ixok ri c'o riq'uin. Ri ixok rubini'an Herodías, xa rixjayil c'a ri Felipe ri ruca'n ruchak' ri Herodes. ⁴ Ri Juan xtz'am c'a roma jari' ri rubin chin ri Herodes. Rija' rubin c'a chin: Man utz tñj abanun que ac'amon-ka ri Herodías.

⁵ Y roma c'a ri' ri Herodes rujo'on c'a rucamsan ta ri Juan, pero nuxbij c'a ri' chiquivüch ri vinük, roma rije' quetaman que ri Juan Bautista jun k'alajrisüy richin ri tzij ri nbix chin roma ri Dios. ⁶ Xa ja chupan ri k'ij tok ri Herodes xutz'akatisaj jun chic rujuna', rija' xbün c'a jun nimak'ij, y chupan c'a ri nimak'ij ri' ri xtün ral ri Herodías xxajo' c'a chuvüch ri Herodes, y ri Herodes juis xka' chuvüch ri xajoj ri xbün ri xtün. ⁷ Y romari' ri Herodes xbün c'a jurar chin ri ral ri Herodías que achique na c'a ri nrajo' xa nuya-vi chin. ⁸ Pero tok ri xtün rutaken chic c'a runa'oj riq'uin ri rute', c'ateri' c'a xbij chin ri Herodes: Yin ninjo' que

naya' chinuvüch chere' pa jun lük, ri rujolon ri Juan Bautista, xbij rija'.

⁹ Y ri rey Herodes xpu'u bis pa ránima romari', pero roma c'a rubanun chic jurar chin que nuya-vi ri nrajo' y roma chuka' chiquivüch ri ye rachibilan chuvüch mesa xbij-vi, rija' xbij c'a que tic'amür-pe ri rujolon ri Juan Bautista chin ri xtün ral ri Herodías. ¹⁰ Xutük c'a rukupixic rukul ri Juan Bautista chiri' pa cárcel. ¹¹ Y ri rujolon xc'amür-pe pa jun lük chin ri xtün, y ri xtün xberujacha' pa ruk'a' ri rute'.

¹² Y ri ye rachibila' ri Juan Bautista xe'apon c'a chucanoxic ri ruch'acul y xbequimuku' can. Y rije' xbequibij c'a chuka' chin ri Jesús ronojel ri xbanatüj.

Ri Jesús xerutzuk más vo'o' mil vinük

¹³ Y ri Jesús xe c'a xrac'axaj-e ronojel ri banatajnük, xbe, ye rachibilan-e ri rachibila'. Xe'oc-e pa jun canoa y xec'o c'a lojc'an ruchi-ya', xebe c'a pa jun lugar nüj. Lugar ri ye manak vinük. Xa jac'a tok ri vinük xcac'axaj-e, chicakün c'a xe'el-e pa tak tinamit richin xe'apon c'a ri lugar ri ape' nc'atzinej que napon-vi ri Jesús. ¹⁴ Y tok ri Jesús ntel-e c'a chupan ri canoa chiri' lojc'an ruchi-ya', xutz'et c'a que ye juis chic ye q'uiy vinük ri coyoben richin y rija' juis c'a xujoyovaj quivüch ri vinük ri'. Y rija' xeruc'achojrisaj-vi c'a ri yava'i' yec'o chiquicojol. ¹⁵ Y tok xa xkak'ij-ka chupan ri jun k'ij ri', ri rachibila' xejel c'a apu riq'uin y xquibij chin: Ri chere' xa ye manak vinük y juis xkak'ij yan. Que'ataka' c'a e ri vinük re' richin que nyebe pa tak cocoj

tinamit ri yec'o-pe nakaj y tiquiloc'o' quivay chiri', xquibij.

¹⁶ Pero ri Jesús xbij cheque ri rachibila': Man nc'atzin tñj c'a richin nyebe y c'ateri' nquil ta quivay, xa tiya' rix quivay, xbij cheque.

¹⁷ Y ri rachibila' xquibij c'a: Roj xaxe vo'o' vüy y ca'i' cür kachajin, y re' man nyerubün tñj, xquibij.

¹⁸ Pero ri Jesús xbij cheque: Tic'ama-pe chere'.

¹⁹ Y jari' chuka' tok rija' xbij que quetz'uye' c'a conojel ri vinük pari' ri sabana. Y c'ateri' rija' xeruli'ej pa ruk'a' ri vo'o' vüy y ri ca'i' cür, xtzu'un chicaj y xumatioxij chin ri Dios. Rija' xeruper c'a e ri cür y ri vüy, y xuya-e cheque ri rachibila' y ri rachibila' xbequijacha' can chiquivüch ri vinük.

²⁰ Conojel c'a jabel xquic'ux quivay. Man jun c'a ri man ta jabel xva'. Y c'a c'o na c'a doce chacüch ri xnoj can riq'uin ri vüy y ri cür ri xmolotñj can, ri xa man xq'uis tñj. ²¹ Conojel c'a ri vinük ri xquic'ux quivay yec'o la'ük vo'o' mil xaxe achi'a', y yec'o chuka' ixoki' y ac'uala'.

Ri xbanatñj pari' ri lago rubini'an Galilea

²² Y jari' tok ri Jesús xerucusaj-e ri rachibila' chupan ri canoa y xbij cheque que que-biyin c'a ri lojc'an chic ruchi-ya', que quenabeyñj c'a e chuvüch, roma rija' c'a xcanaj can chin nyerutakala' ri vinük chi tak cacho. ²³ Jac'a tok ye rutakon chic c'a ri vinük chi tak cacho, ruyon c'a xjote-e pari' ri juyu' chubanic orar. Y chiri' c'a c'o-vi tok xoc-pe ri ak'a'. ²⁴ Y ri canoa ri ye benük-vi ri achibila' pa runic'ajal chic c'a ya' c'o-vi, pero ri nbolko't ri ya' man nuya' tñj k'ij que nbiyin. Juis c'a cakik' y man nuya' tñj k'ij chin ri canoa que

choj nbe chuvüch. ²⁵ Y tok cumaj yan ri saker, ri Jesús petenük c'a chirakün pari' ri ya', richin napon quiq'uin. ²⁶ Pero tok ri rachibila' xquitz'et que c'o jun petenük chirakün pari' ri ya', rije' xsatz quic'u'x y xquibij: ¡La' jun xibinel! xquibij. Y riq'uin cuchuk'a' xquibila' quiri' roma quixbiri'.

²⁷ Pero ri Jesús chanin xch'o-pe cheque, y xbij c'a: Man tixbij-ivi'. Xa tiya' ivánima. Ja yin ri Jesús, xbij cheque.

²⁸ Y ri Pedro jari' xch'o-apu chin ri Jesús ri c'a petenük pari' ri ya'. Ri Pedro xbij c'a chin ri Ajaf Jesús: Si ja rat, tabana' c'a chuve que nquibiyin pari' ri ya' richin nquibe-apu aviq'uin, xbij ri Pedro.

²⁹ Y ri Ajaf Jesús xbij-pe chin ri Pedro: Catampe c'a.

Y ri Pedro jari' xka-ka-e pa canoa y xutz'om c'a nbiyin-apu pari' ri ya' richin nbe-apu c'a riq'uin ri Jesús. ³⁰ Xa ja tok xutz'et ri nbün ri nimalüj cakik', xpu'u xbiri' chin. Y tok xuna' que nbe-ka chuxe' ri ya', riq'uin c'a ruchuk'a' xbij: ¡Ajaf, quinacolo'!

³¹ Y ri Jesús jari' xutz'om chanin ri Pedro y xbij chin: ¿Achique c'a roma ba' oc ayo'on avánima viq'uin? xbix chin ri Pedro roma ri Jesús.

³² Tok rije' ye jotol chic c'a e pa canoa, ri cakik' xtane-e. ³³ Y jari' tok conojel ri ye benük chiri' pa canoa xquiya' c'a ruk'ij ri Jesús y xquibij chin: Vocomi c'a xkatz'et ketzij que ja vi rat ri Ruc'ajol ri Dios. Quiri' c'a xquibij chin.

Ri Jesús q'uiy yava'i' xeruc'achojrisala' pa tinamit Genesaret

³⁴ Y rije' xec'o c'a pari' ri lago ri' y xe'apon pa tinamit Genesaret. ³⁵ Chiri', tok xetamüx c'a

ruvüch ri Jesús coma ri achi'a', rije' xquelesaj c'a rutzijol chanin c'a pa tak lugar yec'o-pe chunakaj ri quitinamit, y ri vinük xequic'amala' c'a pe ri quiyava'i'. ³⁶ Y ri yava'i' re' nquic'utula' c'a favor chin ri Jesús que tuya' k'ij cheque que stape' (aunque) xaxe ruchi-rutziek nquitz'om richin nyec'achoj. Y quiri' vi c'a xbanatüj. Conojel ri xetz'amon ruchi-rutziek ri Jesús xec'achoj q'uin ri quiyabil.

15

Ri nbanun tz'il richin jun vinük xa ja ri tzij y ri nojibül ri nyepu'u pa ránima

¹ Y yec'o c'a ca'i-oxi' achi'a' ri xe'apon riq'uin ri Jesús. Ri achi'a' ri' ye aj-Jerusalén y jari' ri nbix cheque fariseos y etamanela' richin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés. Xe'apon c'a riq'uin ri Jesús y xquibij chin: ² ¿Achique c'a roma tok ri avachibila' nquik'üj ri bin can coma ri kaxquin-kamama' can? Roma ri avachibila' tok nquic'ux quivay man nquich'üj tüt jabel ri quik'a'. Man nquibün tüt cachi'el rubanic ruch'ajic quik'a' ri chilaben cheke konojel, xquibij.

³ Ri Jesús roma ri xquic'utuj quiri' chin, rija' xbij c'a cheque: Y rix ¿achique c'a roma tok ja riq'uin ri quibin ri kaxquin-kamama' can, riq'uin ri' nik'üt-vi ri ru-ley ri Dios? ⁴ Ri ru-ley ri Dios nbij c'a: Taya' quik'ij rate-atata'. Y ri nbanun c'a itzel cheque rute-rutata', man jun chic c'a ri nrajo', ja vi c'a ri camic ri tika-ka pari'. Quiri' c'a ri rubin can ri Dios. ⁵ Jac'a rix xa man quiri' tüt ri nibün y nic'ut. Xa man nibün tüt cachi'el ri

rubin can ri Dios. Rix xa nye'itijoj ri ac'uala' que man nc'atzin tñj que nyequito' ri quite-quitata'. Xa nye'el chuvüch ri' riq'uin nquibij cheque ri quite-quitata': Yin man nquitiquer tñj nyixinto' riq'uin ri nc'atzin chive, roma xa nsujun chic chin ri Dios ri nc'atzin ta chive rix. Y riq'uin nquibij quiri' nye'el chuvüch ronojel, nibila' cheque. ⁶ Y riq'uin ri nibij, nk'alajin-vi que rix nibij cheque que man tiquiya' quik'ij quite-quitata'. Y riq'uin ri', xaxe riq'uin ri quibin can ri kaxquin-kamama' can ibanun que man jun ruk'ij ri ru-mandamientos ri Dios. ⁷ Rix xa ca'i' c'a ipalüj. Xa jabel c'a rubixic rubanun can ri Isaías chivij. Ri xbij ri Dios chin que tutz'ibaj can, nbij c'a:

⁸ Ri vinük re' xaxe riq'uin ri quitzij nquiya' nuk'ij, jac'a ri nrajo' ri cánima xa man ja tñj ri', xa nñj c'a chin ri nquiya' ta nuk'ij.

⁹ Xa man jun c'a nc'atzin-vi ri nquiya' nuk'ij, roma xa ye maestros quichin quetamabül achi'a' y nquibij que jari' ri nc'atzinej que nban.

Quiri' ri rutz'iban can ri Isaías, xbij ri Jesús.

¹⁰ Y c'ateri' c'a ri Jesús xch'o quiq'uin ri juis chi vinük quimolon-qui' chiri', y xbij c'a cheque: Tivac'axaj c'a ri ninbij chive y tik'ax-e chive. ¹¹ Ri nbanun tz'il chin ri vinük man ja tñj c'a ri ntoc pa ruchi', nbanun, man quiri' tñj. Ri nbanun tz'il chin ri vinük xa ja ri ntel-e pa ruchi', xbij ri Jesús.

¹² Y tok ri achibila' xejel-apu riq'uin ri Jesús, xquibij chin: Ri achi'a' fariseos xpu'u coyoval tok xcac'axaj ri tzij ri xabij, xquibij ri achibila'.

13 Pero rija' xbij cheque ri rachibila': Ri tico'n ri quibanun rije' man nc'uje' tuj c'a can, xa nic'uk-e. Roma ronojel ri tico'n ri' man ja tuj c'a ri Nata' c'o chila' chicaj banayun. 14 Xa que'iya' can. Xa ye moyirnük c'a riq'uin ri etamabül ri quichajin, y nyequic'uj ch'aka chic ri xa ye moyi' chuka'. Y si ri ye moyi' nyequiyukej ri ch'aka chic moyi', junan c'a nyetzak pa tak jul, xbij ri Jesús.

15 Y ri Pedro xbij c'a chin ri Jesús: Tabij ba' cheke pari' ri nbanun tz'il chin jun vinük, roma man nk'ax ta cheke, xbij ri Pedro.

16 Y ri Jesús xbij: ¿Rix chuka' c'a man jani nk'ax ta chive ri ninbij? 17 ¿Man nk'ax ta chive ri tzij ri nbij que ri nuc'ux-ka ri vinük xa man ja tuj ri' ri nbanun tz'il chin? Roma ri nuc'ux-ka xa choj pa rupan nbe-vi y c'ateri' ntel-e. 18 Ri nbanun tz'il chin jun vinük ja ri tzij, ri nojibül ri nyepu'u riq'uin. Ri nye'el-pe pa ránima. 19 Roma xa pa cánima c'a ri vinük nyepu'u-vi ri itzel tak nojibül. Chiri' npu'u-vi ri nojibül tok nyecamsan. Chiri' chuka' npu'u-vi ri nojibül tok ri vinük ri ye c'ulan y ri man ye c'ulan tuj nquicanola-qui' richin nyemacun. Y pa cánima chuka' npu'u-vi tok nye'elek', nquiyacalape tzij chiquij ch'aka chic, y chuka' tok nyeyok'on. 20 Y ronojel c'a ri nojibül quiri' jari' ri nbanun chin jun vinük que nutz'ilübisaj-ri'. Pero ri nbün ri vinük que man jabel tuj ruch'ajon ruk'a' y c'ateri' nuc'ux-ka ruvay, ri' man jun nbün chin ri ruc'aslen. Man nutz'ilübisaj tuj. Quiri' c'a xbij ri Jesús.

Ri Jesús xuc'achojisaj jun xtün, ral jun ixok man israelita tuj

21 Y ri Jesús ye rachibilan ri rachibila' xel c'a e chiri', y xbe c'a cala' pa jun lugar ri nakaj ncanaj cheque ri tinamit quibini'an Tiro y Sidón. 22 Y chiri' yec'o-vi c'a ri ye ruxquin-rumam can ri achi rubini'an Canaán. Y jun c'a ixok ri chiquicojol rije', xpu'u c'a riq'uin ri Jesús. Rija' roma bis, nuc'utula' c'a favor chin ri Jesús y nubila' c'a riq'uin ruchuk'a': Tajoyovaj nuvüch rat Ajaf, rat ri ruxquin-rumam can ri rey David. Quinato' c'a, roma ri val-xtün c'o jun itzel espíritu riq'uin, y c'ayuf rubanun pa ruk'a'.

23 Pero ri Jesús man jun tzij xbij chin ri ixok. Y ri rachibila' xejel-apu riq'uin ri Jesús y xquibij chin: Tabana' que tic'uje' can ri ixok re', roma tzeketül-pe chikij y ri rutzij c'anüj nac'axüx-vi, xquibij.

24 Xpu'u ri Jesús xbij: Yin xintak-pe xaxe chiquicanoxic ri kavinak israelitas ri man yec'o tuj apu riq'uin ri Dios, xbij cheque.

25 Jari' tok xpu'u ri ixok xxuque-pe chuvüch ri Jesús, y xbij chin: Ajaf, quinato' c'a, xbij rija'.

26 Pero ri Jesús xbij chin ri ixok: Ri utzilüj sipanic ri nspaj-pe ri Dios man utz tuj que chin achique na ninya-vi. Cachi'el ri quivay ri ac'uala' man c'uluman tuj que ntelesüs cheque richin ja ri vit tak tz'i' cho jay nyec'uxun, xbij ri Jesús.

27 Pero ri ixok xbij: Ajaf, ketzij ri nabij. Pero nkutiquer c'a chuka' nkac'ul-apu ba' chin ri utzilüj sipanic ri nspaj-pe ri Dios. Cachi'el nquibün ri vit tak tz'i' cho jay nyequimolola' ri ruchì' tak vüy ri nyequitzük-ka ri cajaf nyeva' chuvüch mesa.

28 Y ri Jesús jari' xbij c'a chin ri ixok: Juis nk'alajin que ayo'on avánima. Tibanatüj-vi c'a ri

juis najo' rat, xbij ri Jesús.

Y ri xtün, ral ri ixok, chupan c'a ri hora ri' xel-e ri itzel espíritu riq'uin.

Tok ri vinük xquiya' ruk'ij ri Dios, roma ri Jesús xeruc'achojrisaj q'uiy yava'i'

²⁹ Tok ri Jesús ye rachibilan ri rachibila' ye c'unük chic c'a pe chupan ri lugar ri nakaj ncanaj-vi cheque ri tinamit Tiro y Sidón, xapon c'a chunakaj ri lago rubini'an Galilea. Y rija' xjote' c'a pari' ri juyu' c'o chiri' y c'ateri' xbetz'uye'. ³⁰ Y yec'o c'a juis ye q'uiy vinük ri xe'apon riq'uin, y ye quic'uan-apu quiyava'i'. Cheque ri yava'i' ri ye quic'uan-apu yec'o ri xa man choj tuj nyebiyin roma ri ye jetz', yec'o moyi', yec'o mema', yec'o ri man utz tuj ri quik'a' ri cakün, y yec'o ch'aka chic ri jun vi chic chi ruvüch yabil ntoc cheque. Ri vinük ri' xequiya' c'a apu ri quiyava'i' chuvüch ri Jesucristo, y rija' xeruc'achojrisaj. ³¹ Roma c'a ri xbün ri Jesús quiq'uin ri yava'i', ri vinük xe' xquica'yey tok xquitz'et. Roma ye mema' ri banun can, y vocomi nyech'o yan chic. Ri man utz tuj ri quik'a' ri cakün, xec'achoj. Ri ye jetz', choj chic nyebiyin. Ri moyi', nyetzu'un yan chic. Ri vinük xquiya-vi c'a ruk'ij ri Dios ri richin ri Israel.

Tok ri Jesús xerutzuk más caji' mil vinük

³² Y tok ri Jesús xeroyoj ri rachibila', xbij c'a cheque: Juis ninjoyovaj quivüch ri vinük re', roma c'o yan oxi' k'ij yec'o-pe viq'uin y vocomi man jun chic quivay richin nquic'ux. Y nyentük ta c'a e chi tak cacho choj quiri' y man jun nquic'ux-e, man utz tuj man xa quebetzak pa tak bey roma vayjül, xbij rija'.

³³ Jari' xech'o-apu ri rachibila' chin ri Jesús y xquibij c'a: Ri lugar ape' rojc'o-vi xa ye manak vinük. ¿C'o ta nyekila-vi-pe vüy richin nyekatzuk jabel ri vinük re'? Xa juis ye q'uiy, xquibij.

³⁴ Pero ri Jesús xuc'utuj cheque: ¿Jaru' c'a vüy ichajin? xbij.

Y rije' xquibij: Roj xaxe siete vüy kachajin y chuka' ca'i-oxi' vit cür, xquibij chin.

³⁵ Y ri Jesús xbij c'a que ri vinük quetz'uye-ka pan ulef. ³⁶ C'ateri' rija' xeruli'ej ri siete vüy y ri cür pa ruk'a' y xumatioxij chin ri Dios. Y c'ateri' c'a xeruvech'ela-e y xuyala-e cheque ri rachibila', y ri achibila' nyequiia' cheque ri vinük ri', ri juis vi ye q'uiy. ³⁷ Conojel c'a jabel xquic'ux quivay. Man jun c'a ri man ta jabel xva'. Y c'a c'o vüy y cür ri xcolotüj can. Siete chacüch ri xnoj can riq'uin ri vüy y cür ri xcolotüj. ³⁸ Ye caji' mil achi'a' c'a ri xquic'ux quivay. Jac'a ri ixoki' y ri ac'uala' ri xquic'ux quivay, man xe'ajlүx tütj. ³⁹ Y ja tok ri Jesús ye rutakalon chic e ri vinük chi tak cacho, rija' ye rachibilan ri rachibila' xoc-e pa canoa y xbe c'a pa tinamit Magdala.

16

Ri nyejo'on que c'o nc'ulachitütj chupan ri caj, richin nquinimaj

¹ Y jari' tok yec'o achi'a' fariseos y yec'o chuka' achi'a' saduceos ri xe'apon riq'uin ri Jesús. Ri achi'a' ri' xe'apon riq'uin xaxe richin que nquitij ri Jesús, y xquibij c'a chin que tuc'utu' jun retal chupan ri caj, richin tuc'utu' que rija' ja vi ri Dios takayon-pe richin, xquibij c'a. ² Pero ri Jesús

xbij cheque ri achi'a' ri': Rix tok nitz'et que cük quibanun ri sutz' chicaj, tok ntajin nka-ka ri k'ij, nibij que utz k'ij nberubana'. ³ Y chuka' pa tak saker, tok rix nitz'et que ri caj k'ekumuj banun y cük chuka' quibanun ri sutz', nibij que man utz tütj k'ij nberubana'. Rix xa ca'i' c'a ipalütj, roma jabel ivetaman nitz'eta' ri caj, ivetaman si utz o man utz tütj k'ij nberubana'. Jac'a ri retal ri ntz'etetütj-vi y nbij achique tiempo rojc'o-vi, rix xa man nitz'eta' tütj. ⁴ Ri vinük re' ri yec'o vocomi juis ye itzel y man nquitakej tütj ri Dios. Ncajo' que yin ninbün ta que c'o ri nc'ulachitütj chupan ri caj richin yinquinimaj. Pero man ja tütj c'a ri ncajo' rije' ri nc'ulachitütj. Man quiri' tütj. Xaxe ri xc'ulachitütj riq'uin ri jun achi ri rubini'an Jonás, jun achi ri xk'alajrisan ri xbix chin roma ri Dios ojer can, xaxe ri' ri retal chuka' cheque rije', xbij ri Jesús y xbe ye rachibilan ri rachibila'. Xeruya' can quiyon ri achi'a' ri'.

Ri quitijonic ri fariseos y saduceos man utz tütj

⁵ Y ja tok ri Jesús y ri rachibila' xe'apon c'a ri lojc'an ruchi-ya', ri rachibila' c'ateri' c'a xquinabej que xa manak caxlan vüy quic'uan-e. ⁶ Ri Jesús xbij c'a cheque ri rachibila': Tivac'axaj c'a ri ninbij chive, que tichajij c'a ivi' chuvüch ri levadura quichin ri achi'a' fariseos y ri achi'a' saduceos, roma xa nnimur, xbij ri Jesús.

⁷ Y roma quiri' xbij ri Jesús, ri rachibila' xquinuc c'a pa tak cánima: Rija' xbij quiri' roma roj man xkac'un tütj pe caxlan-vüy. (Ri levadura xa cachi'el jun ak'on que nbün chin ri qui'en ri ntoc caxlan-vüy que nnimür).

⁸ Pero ri Jesús xretamaj c'a ri nquinuc ri rachibila' pa tak cánima, y xbij c'a cheque: ¿Achique roma rix ninuc que roma manak caxlan-vüy, romari' tok xinbij quiri'? ¿Man iyo'on tuj ivánima viq'uin y romari' xaxe chic ri vüy ri ninuc?

⁹ Manak c'a nc'atzin-vi que xaxe chic ri vüy ri ninuc. Cachi'el xa c'a man jani nk'ax ta chive. ¿Y man nka-pe tuj c'a chi'ic'u'x tok xentzuk ri vo'o' mil vinük riq'uin ri vo'o' vüy? ¿Man nka-pe tuj c'a chi'ic'u'x jaru' chi chacüch vüy ri ximol can?

¹⁰ ¿Chuka' man nka-pe tuj c'a chi'ic'u'x tok xentzuk ri caji' mil vinük riq'uin ri siete vüy? ¿Chuka' jaru' c'a chacüch ri xe'imol can? ¹¹ ¿Achique ta c'a jun chic rubixic ninbün yin, richin nk'ax ta chive que man roma tuj ri caxlan-vüy ri ximestaj can, tok xinbij que rix tichajij-ivi' chuvüch ri levadura quichin ri achi'a' fariseos y saduceos? xbij ri Jesús.

¹² Y ri rachibila', c'ateri' c'a xk'ax chive que man chuvüch tuj c'a ri levadura ri nguicusaj ri achi'a' fariseos y saduceos ri tiquichajij-vi-qui'. Xa chuvüch c'a ri quitijonic ri achi'a' ri', ri tiquichajij-vi-qui', roma ri tijonic ri' chanin nuyoj ape' ri ntoc-vi.

Ri Simón Pedro nbij achique ri Jesús

¹³ Y ri Jesús rachibilan ri rachibila' xapon c'a pa jun lugar ri nakaj ncanaj chin ri tinamit rubini'an Cesarea richin ri Filipino. Xpu'u ri Jesús xuc'utuj c'a cheque ri rachibila': ¿Achique c'a nquinuc ri vinük pa nuvi' yin ri xinalux chi'icojol, que yin achique c'a yin? xbij cheque.

¹⁴ Y ri rachibila' xquibij c'a chin ri Jesús: Yec'o ri nyebin que rat ja ri Juan Bautista. Yec'o ch'aka

chic nquibij que ja rat ri Elías, ri jun achi ri xk'alajrisan ri xbix chin roma ri Dios ojer can. Yec'o chuka' ri nyebin que rat ja ri Jeremías ri jun chuka' achi ri xk'alajrisan ri xbix chin roma ri Dios ojer can. Y yec'o chuka' ri nyebin que rat jun c'a cheque ri ch'aka chic achi'a' ri xek'alajrisan ri xbix cheque roma ri Dios ri ojer, xquibij ri rachibila'.

¹⁵ Y rija' xuc'utuj c'a cheque ri rachibila': Y rix ¿achique ninuc pa nuvi'? xbij cheque.

¹⁶ Y ri Simón Pedro jari' xbij chin ri Jesús: Ja rat ri Cristo, ri jun cha'on-pe y takon-pe roma ri Dios, ri Ruc'ajol ri c'aslic Dios, xbij chin.

¹⁷ Y xe c'a xrac'axaj ri Jesús quiri', jari' xbij: Rat Simón Pedro ruc'ajol ri Jonás, jabel c'a aquicot, roma ri xabij que ja yin ri Cristo ri Ruc'ajol ri Dios. Ri xabij man jun tuj c'a vinük ri xk'alajrisan chavüch, xa ja ri Nata' Dios ri c'o chila' chicaj ri xk'alajrisan chavüch. ¹⁸ Yin ninjo' c'a ninbij chave rat: Yin nuyo'on chic c'a jun abi'. Romari' tok rat abini'an Pedro. Y ninbij chuka' chave que pari' c'a ri abüj re' ninpaba-vi ri nu-iglesia. Y man c'a nch'acatüj tuj roma ri camic y roma ri itzel. ¹⁹ Chave vi c'a rat ninya-vi ri llave chin najük o natz'apij ri puerta richin ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Utz vi c'a ntz'etos ri chila' chicaj, tok rat natz'apij o najük jun puerta chiquivüch ri vinük.

²⁰ Y ri Jesús jari' xbij cheque ri rachibila' que man jun tiquibij-vi que ja rija' ri Cristo.

Ri Jesús nbij que ncamsüs

²¹ Jari' chuka' tok ri Jesús xutz'om ruk'alajrisasic chiquivüch ri rachibila', que nc'atzin c'a que rija' nbe pa tinamit Jerusalén richin nuc'usaj q'uuiy

pokonül pa quik'a' ri rajatük tak achi'a' ri c'o quik'ij, pa quik'a' ri más-nimalüj tak sacerdotes y pa quik'a' chuka' ri etamanela' chin ri ley ri xuya ri Dios richin ri Moisés. Nquinapon na c'a pa camic, pero pa rox k'ij nquic'astüj c'a pe, xbij ri Jesús. ²² Y ri Pedro xe c'a xrac'axaj que quiri' xbij ri Jesús, xberuc'ama-pe y c'a cala' ri xbechapon-pe chin. Xbij c'a chin: Man ta ja nrajo' ri Dios, que nbanatüj cachi'el ri xabij rat Ajaf, xbij ri Pedro.

²³ Pero tok ri Jesús xrac'axaj quiri', xupiscolij-ri'. Y xbij c'a chin ri Pedro: Man cac'uje-pe viq'uin rat Satanás, roma man utz tüt ri nanuc. Rat xa ncatoc k'atbül ruvüch nubey. Roma ri anojibül rat xa junan riq'uin ri nquinuc ri vinük y man nanuc tüt ba' achique c'a ri nrajo' ri Dios.

²⁴ Y ri Jesús xch'o c'a chuka' cheque ri ch'aka chic rachibila' y xbij: Si c'o jun nrajo' ntzekleben vichin, tubana' c'a cachi'el nbün jun ri benük chuxe' ru-cruz. Man nbün tüt ri nurayij rija'. Man nupokonaj tüt nuc'usaj pokonül. Si c'o c'a jun ri nnucun quere', utz npu'u viq'uin richin nquirutzeklebej. ²⁵ Roma si juis nupokonaj ri ruc'aslen ri chere' chuvüch ri ruch'ulef, xa man nril tüt c'a ruc'aslen richin chi jumul. Jac'a ri man nupokonaj tüt ri', stape' (aunque) napon pa camic voma yin, nril-vi ruc'aslen richin chi jumul.

²⁶ ¿Roma achique ta c'a nuc'ün-pe chin ri vinük, si nc'uje' ri beyomül richin ronojel ri ruch'ulef riq'uin y ri vinük re' xa man ncolotüt tüt? Stape' (Aunque) ta juis ri beyomül c'o riq'uin ri vinük, man ntiquer tüt c'a nulok' ri c'aslen richin chi jumul. ²⁷ Yin ri xinalüx chi'icojol nquipu'u c'a jun bey chic, y junan chic c'a nuk'ij riq'uin ri Nata' y

ye vachibilan-pe ri nu-ángeles. Y jari' tok ninya' ruq'uexel cheque conojel, ruq'uexel ri quibanun. ²⁸Y tivac'axaj c'a ri ninbij chive, y juis rakalen: Yin ri xinalüx chi'icojol nquipu'u-vi c'a, riq'uin chic nuk'ij y c'o chic autoridad pa nuk'a'. Y yec'o c'a chive rix man nyecom tüj, c'a tok quitz'eton chic na can ri', xbij ri Jesús.

17

Tok xtz'et ruk'ij ri Jesús

¹ Y tok c'unük chic c'a vaki' (seis) k'ij, ri Jesús xucha' ri Pedro, xerucha' chuka' ri Jacobo y ri Juan ri quichak'-qui', richin que xaxe quiyon ri ye oxi' xeruc'uaj c'a pari' jun juyu' nim. ² Ri Jesús xjalatüj c'a ruvüch chiquivüch ri ye oxi' rachibila'. Xoc c'a cachi'el ntzu'un ri k'ij tok jabel nyiq'uiyot. Y ri rutziek xoc cachi'el ri sük. Juis c'a sük xtzu'un. ³ Y tok ri ye oxi' achibila' xquitz'et c'a, nyetzijon yan chic riq'uin ri Jesús ri ca'i' achi'a' quibini'an Moisés y Elías. Ri achi'a' ri' ye rusamajela' ri Dios ri xec'uje' ojer can tiempo. ⁴ Y c'ateri' c'a tok ri Pedro xbij-apu chin ri Jesús: Ajaf, chere' utz kabanun. Si rat najo', nkabün c'a oxi' tak jay. Jun chave rat, jun chin ri Moisés, y jun chuka' chin ri Elías.

⁵ Tok ri Pedro c'a ntajin nch'o apu chin ri Jesús, xa jari' tok ri achibila' ri' xquitz'et que c'o jun sutz' nsakin xka-pe pa quivi'. Y chupan c'a ri sutz' ri' c'o Jun ri xch'o-pe y xbij: Jare' ri Nuc'ajol y juis ninjo'. Nuyo'on c'a vánima riq'uin. Tivac'axaj c'a ri rutzij.

⁶ Y tok ri ye oxi' achibila' xcac'axaj ri', xquikasaj-ka-qui' c'a pan ulef. Y juis c'a xquixbij-qui'. ⁷ Y ri

Jesús xjel c'a apu quiq'uin ri rachibila', xerutz'om-ka y xbij c'a cheque: Quixcatüj c'a y man tixbij-ivi', xbij ri Jesús.

⁸ Tok ri achibila' xebetzu'un-pe, man jun chic c'a ri achique ri xquitz'et, xa ruyon chic c'a ri Jesús.

⁹ Y tok rije' ye xulan c'a pe chuvüch ri juyu', ri Jesús xuchilabej cheque ri rachibila': Man jun titzijoj ri xitz'et. Rix utz nitzijoj pero tok yin ri xinalüx chi'icojol xinc'astüj yan pe chiquicojol ri caminaki', c'a jari' tok c'uluman nitzijoj, xbij cheque.

¹⁰ Ri achibila' ri' jari' xquibij chin ri Jesús: Roj k'axnük cheke que ja rat ri Cristo, ri cha'on-pe y takon-pe roma ri Dios. ¿Pero achique c'a roma tok ri etamanela' chin ri ley ri xuya ri Dios richin ri Moisés nquibij que nabey que nka-pe ri Cristo, ri Jun cha'on-pe y takon-pe roma ri Dios, nc'atzinej que nka-pe ri Elías? xquibij.

¹¹ Y ri Jesús xbij c'a cheque: Ketzij vi que ri Elías npu'u nabey y nbün c'a ruchojmil ronojel ri c'o. ¹² Pero yin ninbij c'a chive que ri Elías ri' xpu'u yan y man xquinabej tütj achique ri'. Xa juis xquibün-e chin. Achique ri xquirayij xquibün-e chin, quiri' vi xquibün. Y quiri' c'a chuka' yin ri xinalüx chi'icojol, yec'o ri nyebanun chuve que ninc'usaj pokonül, xbij ri Jesús.

¹³ Y c'ateri' c'a tok ri achibila' xk'ax cheque que ri Jesús pari' c'a ri Juan Bautista xch'o-vi.

Tok ri Jesús xuc'achojisaj jun ala' c'o ri yabil epilepsia chirij

¹⁴ Tok ri Jesús y ri ye oxí' rachibila' xe'apon-ka ape' quimolon-qui' juis ye q'uiy vinük, c'o c'a jun

achi xka-pe riq'uin ri Jesús y xxuque' chuvüch. Ri achi xbij c'a chin ri Jesús: ¹⁵ Ajaf, tajoyovaj ruvüch ri nuc'ajol, roma rija' juis nutij pokon pa ruk'a' ri yabil rubini'an epilepsia, y juis mul c'a tzaknük pa k'ak' y pa tak ya'. ¹⁶ Xinc'ün-pe c'a richin xinya' chiquivüch ri avachibila' richin nquic'achojrisaj ta rije', pero man nyetiquer tüt nquic'achojrisaj, xbij ri achi.

¹⁷ Y ri Jesús jari' xbij: Man jun vinük chupan ri tiempo re' ri ruyo'on ta ránima riq'uin ri Dios. Xa conojel ye satzinaki'. ¿Rix ninuc que yin chi jumul nquic'uje' iviq'uin? ¿Chi jumul nc'atzinej que nyixincoch'? Tic'ama' c'a pe ri ala' chere', xbij ri Jesús.

¹⁸ Ri Jesús richin xuc'achojrisaj ri ala', xchapon chirij ri itzel espíritu richin que xrelesaj-e chiri' riq'uin ri ala'. Y ri ala' jari' xc'achoj. Xq'uis c'a e ri ruyabil chupan ri hora ri' roma xel-e ri itzel espíritu.

¹⁹ Y tok ri Jesús y ri rachibila' quiyon chic c'a yec'o, xepu'u ri achibila' xquic'utuj chin ri Jesús: ¿Achique c'a roma roj man xojtiker tüt xkelesaj-e ri itzel espíritu? xquibij chin.

²⁰ Y ri Jesús xbij cheque: Man xixtiker tüt xivelesaj roma man iyo'on tüt ivánima jabel riq'uin ri Dios. Y ketzij vi c'a ri ninbij chive: Xa riq'uin ta ba' niya' ivánima riq'uin ri Dios, stape' (aunque) ta cachi'el jun vit ija' richin mostaza, xa riq'uin ri', si rix nibij chin ri jun juyu' re' que tel-e chere' y tic'o cala', nc'o-vi. Man jun c'a ri man ta nyixtiker nibün, riq'uin niya' ba' ivánima riq'uin ri Dios.

²¹ Jac'a ri jun ruvüch espíritu re' ntel, pero si rix

nibün que man nyixva' tüt richin nibün orar, xbij cheque.

Ri Jesús nucamulij rubixic ri rucamic

²² Y tok ri Jesús y ri rachibila' yec'o chic c'a pa Galilea, xpu'u ri Jesús xbij c'a chic cheque ri rachibila': Yin ri xinalüx chi'icojol, nquijach-vi pa quik'a' ri vinük. ²³ Nquicamsüs-vi c'a, pero pa rox k'ij nquic'astütj-pe chiquicojol ri caminaki'. Y tok ri rachibila' xcac'axaj ri xbij ri Jesús, juis c'a xebison.

Ri Jesús xuya' chuka' ri tumin richin pa racho ri Dios

²⁴ Y ja tok ri Jesús y ri rachibila' xe'apon pa tinamit Capernaum, ri nyemolon ruchi' ri tumin richin pa racho ri Dios, ri nc'atzinej que nquitoj conojel ri achi'a', xe'apon c'a chuka' riq'uin ri Pedro y xquic'utuj chin: ¿Ri i-Maestro rix man nuya' tüt ri tumin richin pa racho ri Dios? xquibij.

²⁵ Y ri Pedro xbij: Ja', nuya'.

Y tok ri Pedro xapon pa jay, nabey ri Jesús xbech'o-pe y xbij chin: Simón Pedro ¿achique na c'a ri nanuc rat? ¿Ri nimak' tak autoridades chuvüch ri ruch'ulef, achique c'a chok chin nquic'utuj-vi ri alcaval y ri impuestos? ¿Cheque ri quivinak rije' o xa cheque ri ch'aka chic ri xa man ye quivinak tütj? xbij ri Jesús.

²⁶ Y ri Pedro xbij c'a chin ri Jesús: Ri nimak' tak autoridades xa cheque ri man ye quivinak tüt nquic'utuj-vi alcaval y ri impuestos, xbij.

Y ri Jesús jari' xbij: Yin c'a ri' man nintoj tüt ri alcaval y ri impuestos, roma ja yin ri Alc'ual. ²⁷ Pero si xa man nkatoj tütj, riq'uin ba' man nk'ax ta cheque achique roma tok man nkatoj tütj. Xa

cabiyyin c'a ka pa ya' chutz'amic cür. Y ri nabey ri natz'om, tajaka' c'a pa ruchi' y chiri' navil ri tumin ri nc'atzin richin naya' can cheque ri moloym-tumin richin pa racho ri Dios. Ri tumin c'a ri' nbün c'a richin naya' can ri avichin rat y ri vichin yin, xbij ri Jesús chin ri Pedro.

18

Ri nuch'utinirsaj-ri', c'o ruk'ij

¹ Y jari' tok ri achibila' xejel-apu riq'uin ri Jesús, y xquic'utuj c'a chin: Tok ja chic ri Dios ri Jun ri nbün mandar pa kavi', ¿achique c'a ri más nim ruk'ij nc'uje' cheke roj? xquibij.

² Y ri Jesús jari' tok xroyoj jun vit ac'ual y xuya' chiri' pa quinic'ajal. ³ C'ateri' rija' xbij cheque ri rachibila': Ketzij c'a ninbij chive, si rix man nijül tüt ri inojibül, si man nyixoc tüt cachi'el jun vit ac'ual, man nyixoc tüt pa ruk'a' ri Dios. ⁴ Xaxe c'a ri nuch'utinirsaj-ri' cachi'el ri jun vit ac'ual re', jari' ri más nim ruk'ij nc'uje' chiquicojol ri yec'o pa ruk'a' ri Dios. ⁵ Ri yacayon vichin yin pa ránima y riq'uin quicot nuc'ul jun ac'ual, jun ri cachi'el re', man xe tüt nuc'ul ri ac'ual, xa nquiruc'ul yin chuka'.

Juya' ruvüch ri vinük ri nbanun chin jun chic que nmacun

⁶ Si c'o ta jun co'ol ri nquitaken y npu'u ta jun vinük y nbün chin ri jun co'ol ri' que ntzak pa mac, man utz tüt ri nbün. Romari' ri vinük ri nunucun que nbün ri itzel ri', más ta utz chin rija' que ximox ta jun nimalütj abütj chin que'en chukul y nyetorix can pa jun nimalütj ya' ri juis nim rupan. ⁷ C'ayuf

quibanun ri vinük yec'o chuvüch ri ruch'ulef roma yec'o ri nyebanun cheque que nyemacun. C'o-vi c'a que quiri' nc'ulachitüj chuvüch ri ruch'ulef. Pero ri c'uluman que juis juya' ruvüch ja ri vinük ri nbanun chin jun chic que nmacun.

⁸ Xa roma c'a ri' si jun ak'a' o jun avakün ri nbanun chave que ncamacun, xa man tabün chic quiri'. Tabana' chin cachi'el nachoy y natorij-e. Roma más utz que xaxe jun ak'a' o jun avakün c'o y ncatoc chupan ri c'aslen ri man nq'uis tütj, que chuvüch ta ca'i' ak'a' y ca'i' avakün c'o y xa que tz'aküt ncabetorix can chupan ri k'ak' ri man jun bey nchup. ⁹ Y chuka' si xa jun cheque ri runak'-avüch nbanun chave que ncamacun, xa man tabün chic quiri'. Tabana' chin cachi'el navelesaj y natorij-e. Roma más utz que xaxe jun runak'-avüch c'o y ncatoc chupan ri c'aslen ri man nq'uis tütj, que chuvüch ta ca'i' runak'-avüch c'o y xa que tz'aküt ncabetorix can chupan ri k'ak'.

Jun ejemplo pari' jun oveja satznük can

¹⁰ Man c'a que'ivetzela'j ri vinük ri man jun oc quik'ij, roma riye' ye chajin coma ángeles. Y yin ninbij c'a chive que ri chajinela' quichin riye' chi jumul c'a nyetiquer nye'apon chila' chicaj riq'uin ri Nata'. ¹¹ Y yin ri xinalüx chi'icojol, xinpu'u-vi c'a chiquicanoxic y chiquicolic ri yec'o pa mac.

¹² Quixnucun c'a jabel roma ri ninbij chive. Si jun achi yec'o ta jun ciento ru-ovejas y nsatz ta can jun tok nyeberuyuk'uj, ¿man nyeruya' tütj can ba' ri ch'aka chic ru-ovejas, y nbe pa tak juyu' chucanoxic ri jun ri satznük can? ¹³ Y stape'

(aunque) ri achi ri' c'a yec'o na ri ch'aka chic ru-ovejas ri man xesatz tñj, yin ninbij que rija' más c'a nquicot ránima riq'uin ri jun ru-oveja ri satznük can, si nyerila-pe. ¹⁴ Quiri' c'a chuka' nbanatñj riq'uin ri aj-chicaj Itata', man rurayibül tñj c'a rija' que nsatz ta can jun vinük chupan ri mac, stape' (aunque) ta ri vinük ri' man jun oc ruk'ij.

Tijonic pari' ri cuyubül-mac

¹⁵ Si c'o c'a jun a-hermano c'o itzel ri nbün chave, cabiyin riq'uin y pa ruyon tabij c'a chin. Y si ri a-hermano ri' nrac'axaj ri nabij chin, xach'acon-vi c'a ri'. ¹⁶ Jac'a si xa man ncarac'axaj tñj, que'ac'uaj c'a jun o ye ca'i' chic, richin que chiquivüch ri je' tok nabij chin ri a-hermano que man utz tñj rubanun. Richin quiri' rix ca'i' o rix oxi' c'a ri rixc'o tok nbanatñj ronojel ri'. ¹⁷ Y si ri a-hermano man nrac'axaj tñj riq'uin ri xibij rix chin, c'ateri' rat ri rubanun ri itzel chave tabij cheque conojel ri hermanos nquimol-qui'. Y tok bin chic chin coma ri hermanos y man riq'uin tñj ri' man nutakej tñj tzij, richin tuna' que man utz tñj ri xbün, tibana' c'a chin que man ivachibil tñj chic.

¹⁸ Y ketzij vi c'a que yin ninya' can vuchuk'a' pan ik'a'. Y romari' utz vi c'a ntz'et chila' chicaj, tok rix nitz'apij o nijük jun bey chiquivüch ri vinük.

¹⁹ Chuka' ninbij chive: Si chuvüch ri ruch'ulef yec'o ye ca'i' hermanos ri junan quivüch chin que nquic'utuj achique na chin ri Dios, ri Nata' Dios ri c'o chila' chicaj nbün c'a ri nc'utux chin coma ri ye ca'i' ri'. ²⁰ Roma ape' na c'a ri quimolon-qui' ca'i' o ye oxi', si pa nubi' yin quimolon-vi-qui', yinc'o c'a pa quinic'ajal, xbij ri Jesús.

21 Y jari' tok xjel-apu ri Pedro riq'u'in ri Jesús y xbij chin: Ajaf, si jun nu-hermano chi jumul nbün itzel chuve, ¿Jarú' c'a mul c'uluman que nincuy rumac? ¿Jun siete mul c'uluman que nincuy rumac? xbij ri Pedro chin ri Jesús.

22 Jac'a ri Jesús xbij chin ri Pedro: Yin man ninbij tñj c'a chave que siete mul ri c'uluman que nacuy rumac jun a-hermano ri c'o itzel nbün chave. Yin ninbij c'a chave que ri rumac ri a-hermano c'uluman que nacuy setenta mul siete.

Jun ejemplo pari' ri samajel ri man xucuy tñj jun rachibil

23 Roma chupan ri aj-chicaj gobierno, nbanatñj c'a cachi'el ri xbanatñj roma jun rey. Ri rey re' xrajo' c'a nuchojmirsaj jaru' quic'as chiquijujunal ri rusamajela'. 24 Y tok ri rey ri' xutz'om c'a ruchojmirsasic, c'o c'a jun rusamajel xbebapñx chuvñch y ri samajel re' colope' c'o jun lajúj millón quetzales ruc'as. 25 Roma c'a ri samajel ri' man ntiquer tñj nutoj ri ruc'as ri rubanun, ri rey xbij c'a que tic'ayix ri rusamajel rachibilan ri rixjayil y ri ye calc'ual. Y chuka' quec'ayix ri ru-cosas richin ri cajil ntajox chuvñch ri c'as. 26 Jari' tok ri samajel xxuque-ka c'a pan ulef chuvñch ri rey, y juis c'a nuc'utuj favor chin. Ri samajel nubila' c'a chin ri rey: Tabana' favor quinavoyobej chic ba' más. Yin nintoj c'a chave ronojel ri nuc'as, xbij rija'. 27 Y ri rey ri rajaf ri samajel ri', juis vi c'a xujoyovaj ruvñch ri rusamajel juis q'uiy ruc'as, romari' xucuy ri ruc'as y man jun xbün chin. 28 Jac'a tok colotajñk chic e ri samajel ri', xberuc'ulu' c'a pe jun chic samajel ri banayun jun kajo'n riq'u'in.

Ri kajo'n c'a ri rubanun ri jun rachibil ri', man cachi'el tuj c'a ri ruc'as rija', xa colope' jun cien quetzales. Man riq'uin tuj ri', rija' xutz'om chukul y nutz'apij yan c'a ruxla', y nbij c'a chin: Tatojope ri c'as abanun viq'uin, nbij c'a chin. ²⁹ Y ri rachibil pa samaj jari' xxuque-ka chuvuch, y juis c'a nuc'utuj favor chin. Nbij c'a: Quinavoyobej chic c'a ba' y yin nintoj ronojel chave, xbij. ³⁰ Jac'a ri achi samajel achique chok q'uin banun-vi ri c'as, man xka' tuj chin ri xbix chin y romari' xbe pa juzgado y xberuya' can pa cárcel, richin que tutz'eta' c'a achique rubanic nbün richin nutoj can ri ruc'as, richin ncolotuj-pe. ³¹ Y ri ch'aka chic cachibil pa samaj tok xquitz'et ronojel ri xbanatuj, xpu'u-vi c'a bis pa cáñima. Y rije' xebe c'a riq'uin ri rey ri cajaf y xbequitzijoj c'a ronojel ri xbün ri jun samajel riq'uin ri jun chic. ³² Y ri rey, ri cajaf, jari' xutük royoxic ri samajel ri man utz tuj xbün, y xbij c'a chin: Rat, xa rat jun itzel nusamajel. Yin xincuy ronojel ri nimaluj ac'as, roma quiri' ri c'utunic xabün chuve. ³³ ¿Man ja tuj comi ri' ri c'uluman que xabün ta rat chuka' riq'uin ri avachibil pa samaj, cachi'el ri xinbün yin aviq'uin que xinjoyovaj avuch? ³⁴ Y jari' ri rey ri cajaf ri samajela', roma xcatuj royoval xujuch c'a e ri itzel rusamajel pa quik'a' ri achi'a' ri nyebet'apin can pa cárcel, y chiri' nban chin que nuc'usaj pokonül tok c'a ntojtuj can ronojel ri ruc'as.

³⁵ Quiri' c'a nbün ri Nata' Dios ri c'o chila' chicaj iviq'uin rix, si man riq'uin tuj ronojel ivánima nicuy quimac ri i-hermanos tok c'o itzel nquibün chive, xbij ri Jesús.

19

Ri vinük ye culan man utz tuj nquijüch-qui'

¹ Y tok ri Jesús xtane' chubixic ri tzij ri', xbe c'a ye rachibilan ri rachibila', xuya' can c'a ri lugar ri', ri rubini'an Galilea. Rija' xbe c'a cala' pa ruch'ulef Judea, y xc'o c'a lojc'an chin ri rakün-ya' rubini'an Jordán. ² Rija' juis c'a ye q'uiy vinük ri xetzekleben richin chiri', y yec'o c'a chuka' ri xeruc'achojrisaj.

³ Y jari' tok yec'o achi'a' fariseos ri xe'apon riq'uin, richin que nquiya' ta pa c'ayuf ri Jesús y ntzak ta pa quik'a'. Y romari' xquic'utuj c'a chin: ¿Jun achi c'uluman nujüch-ri' riq'uin ri rixjayil roma achique na ri nquic'ulachij? Quiri' ri xquic'utuj rije'.

⁴ Pero ri Jesús xbij c'a cheque ri achi'a' ri': ¿Man itz'eton tuj c'a rix chupan ri rutzij ri Dios ri nbij-vi que ri Dios ja pa rutz'uquic pe tok pa c'ulaj xerubün y man ruyon tuj jun? Man ruyon tuj c'a ri achi, y chuka' man ruyon tuj ri ixok. ⁵ ¿Chuka' man itz'eton tuj ri tzij ri nbin que romari' ri achi man quiq'uin tuj chic rute-rutata' nc'uje-vi? Xa riq'uin c'a ri rixjayil nc'uje-vi, y chi ca'i' xa jun c'a nquibün. Quiri' nbij ri rutzij ri Dios. ⁶ Y romari' tok quic'uan chic qui', man chic ye ca'i' ta c'a vinük, man quiri' tuj, xa jun chic c'a ri quibanun. Roma c'a ri' ri ye tunun chic roma ri Dios, man tubün ri vinük que nyeruch'ür, xbij ri Jesús.

⁷ Y ri achi'a' fariseos xquic'utuj c'a chin ri Jesús: Si man c'uluman tuj que quiri' nban, ¿achique c'a roma tok ri Moisés xbij que jun achi, xaxe tubana' jun vuj richin jachojri'il chin ri rixjayil y tuya' can?

⁸ Y ri Jesús xbij c'a cheque ri achi'a' ri': Cachi'el c'a covirnük ri ivánima rix chupan ri man utz tütj, quiri' c'a chuka' xc'ulachitütj ojer can, pa ru-tiempo ri Moisés. Xa romari' tok rija' xuya' k'ij que utz nban ri jachojri'il riq'u'in ri rixjaylonel. Y stape' (aunque) pa rutz'uquic pe, man quiri' tütj xbanatütj. ⁹ Yin ninbij-vi c'a chive que achique na achi ri nujüch-ri' riq'u'in ri rixjayil y xa man roma tütj ri ixok nucanoj jun chic achi, si ri achi ri' nuc'ün-pe jun chic ixok, ri achi ri' nmacun chuvüch ri Dios. Y si c'o c'a jun achi ri nuc'uan chin ri ixok ri jachon can roma ri rachijil, chuka' ri achi ri' nmacun chuvüch ri Dios, xbij ri Jesús.

¹⁰ Y ri achibila' xquibij c'a chin ri Jesús: Si jun achi chijumul ximil riq'u'in ri rixjayil, más ta utz chin ri achi que man ta c'o rixjayil, xquibij rije'.

¹¹ Y ri Jesús jari' tok xbij cheque ri rachibila': Man conojel tütj c'a ri jabel ta ruc'ulic nquibün chin ri tzij ri xinbij, roma man cheque tütj conojel yo'on-vi k'ij que quiri' ta nquibün can y man ta nyec'ule'.

¹² Y yec'o na vi achi'a' pa calaxic pe riq'u'in ri quite' tok xk'alajin yan que man nquicanoj tütj ixok. Yec'o chuka' achi'a' ri ye quiri', pero xa roma ri banun cheque coma ri ak'omanela'. Y yec'o chuka' achi'a' ri ye quiri', pero xa quiq'u'in rije' xpu'u-vi que man nquicanoj tütj ixok, richin que nyesamütj jabel pa rusamaj ri Dios y nyequito' ri nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Ri jun c'a ri nuna' que ntiquer nbün que man nc'ule' tütj, man c'a tic'ule', xbij ri Jesús.

Ri Jesús nyerujo' chuka' ri ac'uala'

¹³ Y yec'o c'a ac'uala' ri xe'uc'u'üx-apu chuvüch ri Jesús, richin que rija' tuya' ruk'a' pa quivi' y

tuc'utuj chuka' ri ru-favor ri Dios pa quivi' ri ac'uala' ri'. Pero ri rachibila' xa xquibij cheque ri vinük que man tiquibün quiri'. ¹⁴ Pero ri Jesús xa xbij c'a cheque ri rachibila': Tiya' k'ij richin que ri ac'uala' nyepu'u c'a viq'uin yin, y man que'ik'üt. Roma ri nye'oc pa ruk'a' ri Dios, xaxe ri ye cachi'el ri ac'uala'.

¹⁵ Y tok ri Jesús ruc'utun chic c'a ri utzilüj sipanic ri nspaj-pe ri Dios y xuyala' can ruk'a' pa quivi' ri ac'uala', rija' xbe, xuya' c'a can ri lugar ri'.

Ri ala' beyon ri xch'o riq'uin ri Jesús

¹⁶ Y c'o c'a jun ri xapon riq'uin ri Jesús y xbij: Rat ri utzilüj Maestro tabij c'a chuve: ¿Achiq'ue c'a chi utz ri c'uluman ta que ninbün yin richin quiri' nc'uje' ta nuc'aslen ri man nq'uis tütj? xbij rija'.

¹⁷ Y ri Jesús xbij chin: ¿Achiq'ue c'a roma tok nabij utz chuve yin? Roma man jun vinük ri utz ta, xaxe c'a Jun ri utz y ri' ja ri Dios. Si rat najo' c'a ncatapon chupan ri c'aslen ri man nq'uis tütj, que'atakej c'a ri mandamientos, xbij chin.

¹⁸ Y xpu'u ri ala' ri apon chic riq'uin ri Jesús xuc'utuj c'a: ¿Achiq'ue chi mandamientos ri'? xbij.

Y ri Jesús xbij chin: Ri mandamiento ri' ja ri man cacamsan. Rat achi ri c'o avixjayil man tacanoj jun chic ixok, man catelek', man tatz'uc tzij chirij jun chic vinük. ¹⁹ Chuka' taya' quik'ij ri ate-atata'. Y cachi'el najo-ka-avi' rat, quiri' c'a chuka' que'ajo' ri ch'aka chic. Ja mandamiento ri', xbij ri Jesús.

²⁰ Y ri ala' xbij c'a chin ri Jesús: Yin c'a co'ol tok nubanun-pe ronojel ri'. ¿Achiq'ue ta c'a ri ch'aka chic ri man nubanun tütj? xbij rija'.

21 Y ri Jesús xbij c'a chin: Richin natz'akatisaj c'a rubanic ronojel, xaxe chic c'a jun ri man abanun tütj. Man atalun tütj ri abeyomal chiquivüch ri vinük ri manak quichajin. Que'ac'ayij c'a can ri achajin y ri rajil tataluj chiquivüch ri vinük ri manak quichajin, richin quiri' nc'uje' abeyomal chila' chicaj. Y catampe c'a viq'uin y quinatzekebej, xbij ri Jesús.

22 Tok ri ala' xrac'axaj c'a ri tzij ri xbij ri Jesús, nbison ránima xtzolij-e, roma juis ri beyomül ri ruchajin y man nrajo' tütj ntel-e pa ruk'a'.

23 Jari' tok ri Jesús xbij cheque ri rachibila': Vocomi ninbij-vi c'a chive que ketzij vi que juis c'ayuf que jun ri juis beyomül c'o riq'uin ntoc ta pa ruk'a' ri Dios. 24 Xa más man c'ayuf tütj que nc'o ri jun chico rubini'an camello chupan ri vit jul c'o chirachük jun bak, que chuvüch jun beyon ntoc ta pa ruk'a' ri Dios, xbij ri Jesús.

25 Y tok ri rachibila' ri Jesús xcac'axaj ri tzij ri', xe' xquica'yej. Y nquibila' c'a chiquivüch: Si cachi'el ri nbij, quiri', man jun ncolotütj, nquibij c'a.

26 Ri Jesús xerutz'et-apu ri rachibila' y xbij cheque: Man tinuc quiri'. Ri vinük man nyetiquer tütj nquicol-qui', jac'a ri Dios ronojel ntiquer nbün, xbij cheque.

27 Y jari' tok ri Pedro xbij c'a chin ri Jesús: Rat avetaman que roj kayo'on can ronojel ri kachajin, richin quiri' rat katzeleben. ¿Y achique c'a ri nkac'ul roj romari'?

28 Ri Jesús xbij c'a: Ketzij c'a ninbij chive que tok napon ri tiempo tok ronojel c'ac'a' chic rubanic, yin ri xinalüx chi'icojol c'o chic c'a nuk'ij

y nquitz'uye' pa jun ch'acüt richin ninbün juzgar. Y jari' chuka' tok rix ri xixtzekleben vichin, nyixtz'uye' pa doce ch'acüt richin nibün juzgar pa quivi' ri doce tak tinamit rubanun ri nimalüj tinamit Israel. ²⁹ Y achique na vinük ri voma c'a yin ruyo'on can racho, runimal o ruchak' ye alabo' y xtani', rute-rutata', rixjayil, ralc'ual o rulef, q'uiy c'a ri nuc'ul, pa ciento mul c'a más q'uiy ri nuc'ul. Y nrichinaj chuka' ruc'aslen ri man nq'uis tuj. ³⁰ Y ye q'uiy c'a ri juis quik'ij vocomi, napon ri k'ij tok manak chic quik'ij nc'uje'. Y ye q'uiy ri xa manak quik'ij ri vocomi, napon ri k'ij tok nc'uje' vi quik'ij.

20

Ri samajela' ri junan cajil xquic'ul

¹ Ri nbün jun achi ri tata'aj pa jun jay que xele ri cumaj yan chiquicanoxic samajela', richin nyerutük pa rulef ri ruticon uva chuvüch, junan c'a riq'uin tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios.

² Tok ri achi ri' xeril c'a ri rusamajela' y ch'ovinük chic quiq'uin que nuya-vi jun tumin cheque, ri rajil jun k'ij rusamaj jun samajel, c'ateri' c'a xerutük chusamajisic ri rulef ri ruticon ruvüch riq'uin uva.

³ Colope' pa las nueve ri saker yan ri', rija' xel chic e jun bey y xerutz'et c'a chiri' pa c'ayibül que yec'o samajela' ri man quilon tuj quisamaj. ⁴ Rija' xapon quiq'uin y xch'o cheque. Rija' xbij c'a cheque: ¿Nijo' isamaj? Roma si nijo', quixbiyin c'a chuka' rix quixbesamüj pa vulef nuticon uva chuvüch, y yin ninya' c'a chive ri c'uluman que nich'üc, xbij cheque. Y ri samajela' ri' xebe na vi pa samaj.

⁵ Ri tata'aj c'a ri rajaf ri ulef, quiri' c'a chuka'

ri xbanala' quiq'uin ri ch'aka chic samajela' ri xeril tok xel-e pa nic'aj-k'ij y pa las tres ri xkak'ij. Rija' xerutük c'a ri samajela' pa rusamaj y xbij cheque que nuya-vi c'a cheque ri c'uluman que nquich'üc. ⁶ Y pa las cinco ri xkak'ij rija' xel-e jun bey chic y xeberila' c'a pe ch'aka chic samajela'. Y rija' xbij c'a cheque ri samajela' ri': ¿Achique c'a roma tok man ivilon tüt e isamaj y que jun k'ij ri rixc'o chere'? xbij cheque. ⁷ Y ri samajela' ri' xquibij c'a: Man jun xyo'on kasamaj, xquibij. Y ri tata'aj rajaf ri ulef xbij c'a cheque ri samajela' ri': Quixbesamüt c'a chuka' rix pa vulef ri nuticon uva chuvüch y ninya' c'a chive ri jaru' c'uluman que nich'üc, xbij cheque. Y ri samajela' ri' xebe na vi pa samaj.

⁸ Ja tok xka-ka ri k'ij, xpu'u ri rajaf ri ulef tiquil uva chuvüch, xbij c'a chin ri uc'uey quichin ri rusamajela': Que'avoyoj-pe conojel ri samajela' y que'atojo-e. Nabey c'a nye'avoyoj-pe ri samajela' xeka-pe pa ruq'uisbül, y ja ri samajela' ri xeka-pe pa nabey jari' ri nyeruq'uisibej can, xbij rija'. ⁹ Tok ri samajela' ri xe'oc pa samaj pa las cinco ri xkak'ij, xe'apon richin nyequic'ulu-pe ri cajil, jun tumin rajil jun k'ij rusamaj jun samajel c'a ri xquic'ulula-pe, roma quiri' ri rurayibül ri rajaf ri ulef, que nuya' cheque. ¹⁰ Y tok xe'apon c'a ri samajela' ri xe'oc pa samaj nabey, richin nyequic'ulu-pe ri cajil, xquinuc que rije' más q'uiy cajil nquic'ul chiquivüch ri ch'aka chic ri xa man jun k'ij tüt ri xesamüt. Jac'a tok xquic'ul ri cajil, c'ateri' c'a xquitz'et que rije' chuka' xa ri mismo jun tumin ri cajil xquic'ul. ¹¹ Tok ri samajela' ri' xquic'ul ri cajil y xquitz'et que junan ri xquic'ul quiq'uin ri ch'aka,

xquich'ojij c'a ri cajil. ¹² Ri samajela' ri' nquibij c'a: Ri ruq'uisbül tak samajela' ri xe'oc pa samaj, ri xa jun hora oc xesamüj, junan xabün cheque kiq'uin roj, tok roj jun k'ij ri xojsamüj y xojc'uje' chuka' chuxe' ri ruk'ak'al ri k'ij, nquibij c'a. ¹³ Y ri tata'aj rajaf ri samaj xbij c'a chin jun cheque ri samajela' ri': Riq'uin ri junan xentoj ri ch'aka chic samajela' man jun itzel xinbün chave rat. Roma aviq'uin rat xa roj canajnúk c'a can que jun tumin chin rajil jun rusamaj jun samajel ri ninya' chave. ¿Nka-pe chi'ac'u'x? ¹⁴ Vocomi rat xaxe c'a tac'uaj la avajil y utz ncabe. Y ja cheque ri samajela' ri c'a pa ruq'uisbül xe'oc pa samaj, pa vánima c'a yin xpu'u-vi tok xinya-e ri cajil cachi'el ri avajil rat. ¹⁵ Roma ronojel ri c'o viq'uin yin, pa nuk'a' c'a yin c'o-vi richin ninbün achique ri ninjo' ninbün riq'uin. ¿O rat xa itzel nana' chuve tok yin xa ja ri utz ninbün? xbij rija'. ¹⁶ Ri ejemplo re' nuk'alajrisaj c'a achique rubanic ri tzij: Ye q'uiy c'a ri juis quik'ij vocomi, napon c'a jun k'ij tok manak chic quik'ij nc'uje'. Y ye q'uiy ri xa manak quik'ij ri vocomi, napon jun k'ij tok nc'uje' quik'ij. Y stape' (aunque) ye q'uiy ri nye'oyox, man conojel tuj c'a ri nyecha'tuj richin nc'uje' quik'ij. Quiri' xbij ri Jesús.

Ri Jesús nuk'alajrisaj jun bey chic que ncamsüs

¹⁷ Ri Jesús y ri doce rachibila' y ri ch'aka chic vinük ye benük quiq'uin, quitz'amon-e ri bey nbe pa tinamit Jerusalén. Y jari' tok ri Jesús xeruch'ür-e ba' ri rachibila' roma c'o c'a ri nrajo' nbij cheque. ¹⁸ Rija' xbij c'a: Rix ivetaman que pa tinamit Jerusalén katz'amon-vi-e bey, y ja chiri' ape'

nquijach-vi-e yin ri xinalüx chi'icojol. Nquijach-e pa quik'a' ri más nimalüj tak sacerdotes y ri etamanela' chin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés. Y ri je' nquibij c'a que tika-ka ri camic pa nuvi'. ¹⁹ Y chuka' yinquijüch-e pa quik'a' vinük ri xa man ye israelitas tuj. Y ri vinük man ye israelitas tuj yinquitze'ej, yinquitze'ey y c'ateri' yinquibajij chuvüch ri cruz richin nquicom. Pero pa rox k'ij nquic'astuj-pe.

Tok ri quite' ri Jacobo y ri Juan xapon riq'uin ri Jesús

²⁰ Y ri ye ca'i' rachibila' ri Jesús ri ye ruc'ajol ri achi rubini'an Zebedeo, xejel-apu riq'uin ri Jesús, cachibilan ri quite'. Y ri quite' xxuque' c'a ka chuvüch ri Jesús richin que nuc'utuj jun favor chin. ²¹ Ri Jesús xbij c'a chin ri te'ej ri': ¿Achi que c'a ri najo'? xbij chin.

Y ri ixok xbij c'a chin ri Jesús: Yin ninjo' c'a que tok rat nabün mandar, tabana' c'a que ri ca'i' val re' nyetz'uye' ta apu aviq'uin, jun ta c'a pan avajquik'a' (pan a-derecha) y jun ta pan axocon (pan a-izquierda). Tabana' cheque que nc'uje' ta quik'ij, xbij rija'.

²² Y jari' tok ri Jesús xbij: Rix man ivetaman tuj c'a que c'ayuf chive ri nic'utuj. Y romari' yin ninc'utuj c'a chive vocomi: ¿Nicoch' rix cachi'el ri nban chuve yin? ¿Y nicoch' chuka' rix jun pokonül cachi'el ri nka-ka-pe pa nuvi' yin?, xbij ri Jesús.

Y ri ca'i' achibila' ri ye ral ri ixok xquibij c'a: Nkacoch', xquibij chin ri Jesús.

²³ Y ri Jesús xbij chic c'a cheque: Ketzij vi c'a que rix nicoch' na vi cachi'el ri nban chuve yin. Chuka'

nicoch' jun pokonül cachi'el ri nka-ka-pe pa nuvi' yin. Xa jac'a ri nibij, que rix nijo' que jun ntz'uye' pa vajquik'a' (pa nu-derecha) y jun pa nuxocon (pa nu-izquierda), ri' man pa nuk'a' tuj c'a yin c'o-vi richin que ninya' chive. Roma ri nic'utuj rix, ri' xa quichin chic c'a ri nbij ri Nata' que utz que nyetz'uye' chirí, xbij ri Jesús.

²⁴ Y ja tok ri lajúj (diez) chic rachibila' xcac'axaj ri xbituj, xpu'u c'a coyoval cheque ri ye ca'i' achibila' ri quich'ak-qui'. ²⁵ Jari' tok ri Jesús xeroyoj ri rachibila' y xbij c'a cheque: Yin ninbij que rix jabel ivetaman que chere' chuvüch ri ruch'ulef ri tak achi'a' ri nquibün mandar, roma yec'o c'a ri vinük pa quik'a', romari' nquina' que ja rije' ri ye cajaf. Xaxe c'a ri c'o quik'ij ri nyebin ri nc'atzinej que nban. ²⁶ Jac'a chi'icojol rix man quiri' tuj. Roma ri nrajo' c'a nc'uje' ruk'ij chive rix, nc'atzin que nuna-ka-ri' que xa manak ruk'ij y tuch'utinirsaj-ri' richin nusuj-ri' chubanic achique na samaj. ²⁷ Si jun c'a chive rix nrajo' que ja rija' ri nabey y c'o ta ruk'ij, tuna' c'a ri' que xa manak ruk'ij y tuch'utinirsaj-ri' richin que nusuj-ri' chubanic achique na samaj. ²⁸ Nc'atzinej c'a que nbün cachi'el ri ninbün yin, ri xinalüx chi'icojol. Yin man nimpokonaj tuj nquisamüj coma ri ch'aka, roma richin ri' tok xinpu'u, y man nquipu'u tuj c'a richin que yec'o ch'aka chic nyebanun-pe ri ninbij cheque. Ja yin ri nquibanun ri samaj, y ja yin ri nquiyo'on ri nuc'aslen richin quiri' ye q'uiy ri nyecolotuj, xbij ri Jesús.

Ri Jesús nyeruc'achojisaj ca'i' moyi'

²⁹ Ri Jesús y ri rachibila' jari' tok nquiya' can ri tinamit rubini'an Jericó, y ye juis c'a ye q'uiy vinük ri ye tzeleben-e. ³⁰ Jari' tok ye ca'i' moyi' ye tz'uyul chuchi' ri bey xcac'axaj c'a que ri Jesús jari' ri nc'o-e quiri', y rije' riq'uin cuchuk'a' xech'o y xquibij c'a: Rat Ajaf, ri rat ruxquin-rumam can ri rey David, tajoyovaj c'a kavüch roma ri kabanun, xquibij c'a.

³¹ Y ri vinük xquich'olij c'a cheque que man quech'o chic. Pero rije' xa riq'uin más cuchuk'a' xech'o y xquibij: Rat Ajaf, ri rat ruxquin-rumam can ri rey David, tajoyovaj c'a kavüch roma ri kabanun, xquibij.

³² Y ri Jesús xrac'axaj c'a ri quitzij. Romari' xpa'e-ka y xeroyo. Y c'ateri' xbij c'a: ¿Achiq'ue c'a nijo'? xbij ri Jesús cheque.

³³ Rije' xquibij c'a chin ri Jesús: Ajaf, roj nkajo' c'a nkutzu'un, xquibij.

³⁴ Ri Jesús roma c'a juis xujoyovaj quivüch ri ca'i' achi'a' moyi' ri', jari' tok xutz'om ri runak' tak quivüch, y rije' xetzu'un c'a. Y rije' xetzeke-e chuka' chirij ri Jesús.

21

Ri xbanatüj tok ri Jesús xapon-apu chunakaj ri tinamit Jerusalén y tok xoc-apu

¹ Y ri Jesús, ri rachibila' y ri ch'aka chic vinük ye benük chirij, nakaj chic c'a yec'o-vi-apu chin ri tinamit Jerusalén. Chiri' chic c'a pa tinamit Betfagé yec'o-vi, ri c'o-apu chuvüch ri juyu' rubini'an Olivos. Y xpu'u c'a ri Jesús xerutük c'a e ye

ca'i' rachibila'. ² Rija' xbij c'a e cheque: Quixbiyin-
 apu chupan la vit tinamit la nitz'et-apu chila', y
 ja yan ri nyixoc-apu, jari' nivel jun alaj burro c'o
 chiri' riq'uin ri rute'. Tisolo-pe ri te'ej y que'ic'ama-
 pe chi ca'i' chuve. ³ Y si c'o c'a ri nbïn-pe chive
 achique nc'atzin-vi que nye'ic'ün-pe, tibij c'a chin:
 Nc'atzin chin ri Ajaŋ, pero chanin nyeberujacha'
 chic can, tibij can, xbix-e cheque roma ri Jesús.

⁴ Nbanatüj na vi c'a cachi'el ri tz'iban can roma
 ri jun ri xk'alajrisan ri rutzij ri Dios ojer can. Ri
 rutz'iban c'a can rija', nbij:

⁵ Tiya' c'a rutzijol cheque ri ye richin chic ri tina-
 mit rubini'an Sión,
 que ri qui-rey jare' petenük.

Ri qui-rey nuch'utinirsaj vi c'a ránima.

Y rija' tz'uyul-pe chirij jun burro.

Chirij vi c'a jun alaj burro tz'uyul-vi-pe rija'.

Ri alaj burro ral c'a jun samajel chico.

Quiri' c'a ri tz'iban can.

⁶ Y ri ca'i' achibila' xebe c'a, y xquibün-vi ri bin-
 e cheque roma ri Jesús. ⁷ Xquic'ün c'a pe ri alaj
 burro rachibilan ri rute', chin ri Jesús. C'ateri'
 ri achibila' xquirip-e ri quitziek ri cachi'el coton
 chiquij ri ca'i' chico ri', richin que ri Jesús ntz'uye'
 c'a e. ⁸ Y ri ye benük chirij ri Jesús juis vi ye q'uiy.
 Y jubama conojel cheque rije' ri xquiriq'uila' ri
 quitziek ri cachi'el coton pa rubey ri Jesús richin
 que nquiya' ruk'ij. Y ch'aka chic vinük richin que
 nquiya' chuka' ruk'ij ri Jesús xebequic'amala-pe
 ruk'a' tak che' richin nquivek, richin que nquiric'
 pa rubey. Y quiri' c'a nquibanala' ye benük. ⁹ Y ri
 vinük ri ye nabey chuvüch ri Jesús y ri yec'o can
 chirij, riq'uin c'a ronojel cuchuk'a' nquibij: ¡Matiox

que petenük ri ruxquin-rumam can ri rey David!
 ¡Que ri Ajaf Dios nbün ta bendecir rija! ¡Petenük c'a
 pa rubi' ri Ajaf Dios! ¡Matiox chin ri Dios ri c'o chila'
 chicaj! nquibij c'a.

¹⁰ Jac'a tok ri Jesús ntoc-apu pa tinamit
 Jerusalén, xepu'u c'a ri vinük y xquimol-qui'
 chanin chutz'etic ri Jesús. Y ri vinük ri' nquibila'
 c'a: ¿Achique c'a achi re'? nquibij.

¹¹ Pero yec'o c'a ri xebin: Re' jare' ri Jesús, ri
 nk'alajrisan ri nbix chin roma ri Dios. Rija' aj pa
 tinamit Nazaret, tinamit ri c'o chiri' pa ruch'ulef
 Galilea, nquibij c'a.

*Tok ri Jesús xerokotala-pe ri c'ayinela' y ri
 lok'onela' pa racho ri Dios*

¹² Y ri Jesús xapon c'a pa racho ri Dios ri c'o
 pa tinamit Jerusalén. Y roma xutz'et que cachi'el
 c'ayibül quibanun ri vinük chin, xerokotaj c'a pe
 conojel, chi c'ayinel chi lok'onel. Y cheque ri
 jaloy-ruvüch tumin, xerutec'mayila' ri qui-mesas.
 Y quiri' chuka' xbün can cheque ri quich'acat ri
 c'ayinel palomas. ¹³ Ri Jesús xbij c'a cheque ri
 vinük ri': Chupan ri rutzij ri Dios ri tz'iban can,
 nbij que ri vacho, jay richin oración. Jac'a rix xa
 cachi'el quiijul elek'oma' ibanun chin, xbij ri Jesús
 cheque.

¹⁴ Y tok ri Jesús c'o c'a pa racho ri Dios, yec'o c'a
 vinük ye moyi' y yec'o chuka' ri man nyetiquer tuj
 nyebiyin roma ri ye jetz', ri xe'apon riq'uin rija',
 richin ta nyeruc'achojrisaj-e. Y rija' quiri' c'a ri
 xbün. Xeruc'achojrisaj-e. ¹⁵ Jac'a ri más nimalüj
 tak sacerdotes y ri etamanela' chin ri ley ri xuya' ri
 Dios richin ri Moisés xpu'u coyoval, roma ri Jesús

q'uiy milagros ri nyerubanala', y roma chuka' ri ac'uala' riq'uin c'a cuchuk'a' nquibila' chiri' chi racho ri Dios: ¡Matiox que xka-pe ri ruxquinrumam can ri David! nquibij. Y jari' xyacon coy-oval. ¹⁶ Xepu'u ri más nimalüj tak sacerdotes y ri achi'a' etamanela' chin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés, xquibij c'a chin ri Jesús: ¿Navac'axaj c'a ri nyetajin chubixic ri ac'uala'? xquibij.

Y xpu'u ri Jesús xbij cheque ri achi'a' ri': Ja', ninvac'axaj. Y rix ¿man itz'eton tüj chupan ri rutzij ri Dios ri nbij-vi, que ri ketzij nyeyo'on ruk'ij ri Dios ja ri ac'uala' y ri c'a nyetz'uman vi? xbij ri Jesús cheque ri achi'a' ri'.

¹⁷ Y ri Jesús xeruya' c'a can chiri' ri achi'a' ri'. Rija' xel-e pa tinamit Jerusalén y xbe c'a pa tinamit Betania. Chiri' c'a xbe-vi richin xbe'uxlan can ri jun ak'a' ri', rachibilan ri rachibila'.

Tok ri Jesús xbij chin ri che' higuera que man jun bey chic nvachin

¹⁸ Y cumaj ruca'n k'ij, tok quitz'amon bey richin nyetzolij pa tinamit Jerusalén, ri Jesús nnum rupan. ¹⁹ Y tok ye benük, rija' xutz'et c'a jun che' higuera xquil chunakaj ri bey. Xbe-apu chuxe' chucanoxic ruvüch, pero xa man jun vit ruvüch c'o, xa ruyon ruxak. Jari' tok ri Jesús xch'o chin ri che' y xbij c'a: Man jun bey chic c'a navachin.

Y ri che' higuera ri' xchaki'j-vi-ka. ²⁰ Tok ri rachibila' ri Jesús xquitz'et que chaki'j chic ri che' higuera, xquibila' chiquivüch: ¡Chanin comi xchaki'j-ka ri higuera re'! nquibij c'a.

²¹ Xpu'u ri Jesús xbij c'a cheque: Ketzij ninbij chive: Si rix niyo'on ivánima y chuka' man npu'u

tüj pan ivánima colope' xa man nbanatüj tüj re', nyixtiquer c'a nibün quere' chin jun che' higuera. Y c'o ta nojibül más nimak' ri nyixtiquer nibün, que chuvüch ri jun re'. Nyixtiquer ta nibij chin ri juyu' re' que tel-e chere' y tic'o chupan ri mar, y quiri' ta ri nbanatüj. ²² Ronojel vi c'a ri nic'utuj chin ri Dios riq'uin ronojel ivánima, nic'ul-vi.

Yec'o ri nyec'utun chin ri Jesús que achique xyo'on autoridad pa ruk'a'

²³ Y tok ri Jesús c'o chic pa racho ri Dios y nuc'ut chic ri rutzij ri Dios chiquivüch ri vinük, ri más nimalüj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' ri juis quik'ij chiquicojol ri vinük, xe'apon-apu riq'uin y xquic'utuj c'a chin ri Jesús: ¿Achique xyo'on autoridad pan ak'a' richin xe'avokotaj-e ri vinük c'ayinela' pa racho ri Dios? ¿Y achique chuka' yoyon k'ij chave richin que q'uiy ri nye'abanala' chiquicojol ri vinük? xquibij chin.

²⁴ Xpu'u ri Jesús xbij c'a cheque ri achi'a' ri: Yin c'o c'a chuka' jun ri ninjo' ninc'utuj chive, y riq'uin c'a nibij chuve re', yin chuka' ninbij chive achique yoyon autoridad pa nuk'a' richin nyenbanala' quere'. ²⁵ Y jari' tok ri Jesús xuc'utuj c'a: ¿Ri Juan xtak-pe roma ri Dios richin xerubün bautizar ri vinük? ¿O xa vinük xebin chin que tubana' quiri'? xbij ri Jesús.

Y ri más nimalüj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' ri c'o quik'ij xquibila' c'a chiquivüch: ¿Achique c'a nkabij chin ri Jesús vocomi? xquibij-ka. Roma si nkabij que ri Juan ja ri Dios ri takayon-pe richin, ri Jesús nbij c'a cheke que achique c'a roma tok man xitakej tüj. ²⁶ Y si

nkabij que xa vinük xebin chin ri Juan que tubana' quiri', c'ayuf cheke roj, roma ri vinük nyecatüj chikij. Roma conojel vinük quiniman-vi que ri Juan xuk'alajrisaj-vi ri xbix chin roma ri Dios, xquibij c'a ka chiquivüch.

²⁷ Y xquibij-apu c'a chin ri Jesús: Roj man keta-man tuj, xquibij-apu.

Y ri Jesús jari' chuka' xbij cheque ri achi'a' ri': Roma c'a rix man xixtiquer tuj xibij chuve, quiri' c'a chuka' yin man ninbij tuj chive achique yoyon k'ij chuve richin nyenbanala' quere', xbij ri Jesús.

Ri xuc'ulachij jun tata'aj quiq'uin ri ca'i' ruc'ajol

²⁸ C'ateri' ri Jesús xbij chic c'a cheque ri más nimalüj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' ri c'o quik'ij: quixnucun-vi c'a jabel roma ri ninbij chive. C'o c'a jun achi yec'o ca'i' ruc'ajol. Y ri tata'aj re' xapon c'a riq'uin ri jun ruc'ajol nabey, y xbij chin: Vocomi, cabiyin pa samaj, ri ape' katicon-vi-ka uva, xbij chin. ²⁹ Xpu'u ri c'ajol ri' xbij c'a chin ri rutata': Vocomi man ninjo' tuj nquibe pa samaj, xbij. Y c'ateri' xtzolij ruc'u'x y xbe c'a pa samaj. ³⁰ Y ri tata'aj xapon c'a chuka' riq'uin ri jun chic ruc'ajol, y xbij chin que tibiyyin pa samaj. Y ri c'ajol ri' xbij chin ri rutata': Nata', jare' nquibe, xbij. Pero ri c'ajol ri' xa man xbe tuj pa samaj. ³¹ Y c'ateri' ri Jesús xuc'utuj cheque ri más nimalüj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' ri juis quik'ij: ¿Achique cheque ri ca'i' ri xbanun ri rurayibül ri rutata'? xbij.

Y ri achi'a' ri' xquibij c'a: Ri xbanun ri rurayibül ri rutata' ja ri nabey, xquibij.

Y ri Jesús xbij c'a cheque ri más nimalüj tak sacerdotés y ri rajatük tak achi'a' ri juis quik'ij: Ketzij c'a ninbij chive que xa ja ri moloy tak alcaval y ri ixoki' ri man utz tñj c'aslen quic'uan, jari' ri nyec'oe chivüch, roma nquitzolij-pe quic'u'x. Xa ja yan chic c'a rije' ri nabey nye'oc pa ruk'a' ri Dios. ³² Ri Juan Bautista tok xpu'u, jun chojmilüj bey c'a ri xuc'ut chivüch rix, jac'a rix man xitakej tñj. Xaxe c'a ri moloy tak alcaval y ri ixoki' ri man utz tñj quic'aslen, xaxe rije' ri xetaken. Jac'a rix, man riq'uin tñj ri' man xitzolij tñj pe ic'u'x riq'uin ri Dios y man xitakej tñj chuka'.

Ri ejemplo pari' ri itzel tak kajoy-ulef

³³ Y tivac'axaj na pe' jun chic ejemplo, xbij ri Jesús cheque ri vinük: Xc'uje' c'a jun achi ri rajaf jun ulef, xpu'u rija' xutic c'a ruvüch ri rulef riq'uin uva y xuc'ojoj rij ri rulef. Xbün chuka' cachi'el jun vit pila ri chupan ulef ri richin niyitz' ri uva, y jun chuka' tz'ak ri nñj jotol, y pari' ri' xc'uje-vi racho ri chajinel.

C'ateri' xuya' can pa kajic cheque ca'i-oxi' samajela', y rija' xbe nñj.

³⁴ Y ja tok xapon yan ri tiempo richin nban ri vuxuj-uva, ri rajaf ri ulef xutük nabey jun rajic' achi, c'ate ba' ri' jun chic. Y quiri' ye q'uiy ri rajic'a' ri xerutük richin ta que xbequic'ama-pe ri ruvüch ri uva ri xuya-ka ri ulef. ³⁵ Pero ri achi'a' kajoy tak ulef, xa man xequic'ul tñj jabel ri achi'a' ajic'a', ri ye takon-e roma ri rajaf ri ulef. Xa yec'o xequich'ey, yec'o xequic'ük chi abñj y yec'o xequicamsaj. ³⁶ Xpu'u ri rajaf ri ulef xerutakala-e c'a ch'aka chic achi'a' ri ye rajic'a'. Más c'a ye q'uiy

vi ri xerutakala-e ri jun chic bey re'. Pero ri achi'a' kajoy tak ulef ja mismo ri xquibanala-pe cheque.

³⁷ Y pa ruq'uisbül, ri rajaf ri ulef xunuc y xbij c'a: Ri achi'a' kajoy-ulef nyetaken-vi c'a tok nquitz'et que ja ri nuc'ajol ri napon, xbij-ka rija'. ³⁸ Pero ri achi'a' ri ye kajayon ri ulef, xe xquitz'et que ja ri ruc'ajol ri rajaf ri ulef ri xapon, xquibila-ka c'a chiquivüch: Jare' ri nchinan ronojel ri ulef ri kakajon vocomi. ¿Achique roma man nkacamsaj tütj? Richin quiri' pa kak'a' roj nc'uje-vi ri ulef, xquibij c'a. ³⁹ Y quiri' vi c'a xquibün. Xquitz'om y c'ateri' xquelesaj-pe ri c'ajol chiri' chupan ri rulef y xquicamsaj.

⁴⁰ C'ateri' ri Jesús xbij: Tok npu'u ri rajaf ri ulef ri xquil uva chuvüch, ¿achique nbün cheque ri achi'a' kajoy tak ulef, ninuc rix? xbij ri Jesús.

⁴¹ Y ri vinük xquibij c'a: Ri rajaf ri ulef man nujoyovaj tütj c'a quivüch ri itzel tak achi'a' kajoy-ulef y nyeruq'uis. Y c'ateri' ri rulef nuya' chic can pa kajic cheque ch'aka chic achi'a' kajoy tak ulef, ri nquiya-vi ri uva nuya' ri ulef tok napon ri tiempo, xquibij.

⁴² Xpu'u ri Jesús xbij c'a cheque: ¿Man jun bey c'a itz'eton ri jun tzij tz'iban can chupan ri rutzij ri Dios? Ri tzij ri' nbij c'a:

C'o c'a jun abüj ri man xka' tütj chiquivüch ri ch'aka banuy tak jay.

Pero ri abüj re' xch'acon-vi, roma ri abüj re' xa c'o-vi ri xucusan chin ri jay richin que ri jay ri' man ntzak tütj.

Ja vi ri Ajaf Dios xbanun re',

y ri runak' tak kavüch man jun bey c'a quitz'eton que nbanatüj ta quere'.

Quiri' nbij ri rutzij ri Dios.

⁴³ Y roma c'a ri ye banatajnük, rix man nyixc'uje' tütj chic pa ruk'a' ri Dios, ri nyec'uje' pa ruk'a' ri Dios xa ja ri ch'aka chic vinük ri nquic'uan jun utzilüj c'aslen y nyeq'uiy chupan ri rutzij ri Dios y romari' ye q'uiy ch'aka chic nyetaken ri rutzij ri Dios. ⁴⁴ Ri vinük c'a ri ntzak chuvüch ri abüj ri xucusüs chin ri jay, nucraj-ri' chuvüch. Y ri vinük ri ntzak ri abüj ri' chirij, nuque'ej c'a, xbij ri Jesús.

⁴⁵ Y tok ri más nimalütj tak sacerdotes y ri achi'a' fariseos cac'axan chic ka ri ejemplos ri xerutzijoj ri Jesús, xk'ax-vi cheque que chiquij rije' xch'o-vi-ka. ⁴⁶ Y jari' tok rije' xcajo' c'a xquitz'om yan e ri Jesús. Pero man xquibün tütj roma xa nquixbij-qui' chiquivüch ri vinük, roma chiquivüch ri vinük, ri Jesús k'alajrisüy vi rutzij ri Dios y nbij chuka' cheque ri nyebanatütj ri más chiquivüch apu.

22

Ejemplo pari' jun c'ulubic

¹ Y ri Jesús xutz'om chic c'a nch'o cheque ri vinük, y xerucusaj ch'aka chic ejemplos. Rija' xutz'om c'a rubixic: ² Jun nimak'ij ri xbün jun rey chin ri ruc'ajol tok xc'ule', junan c'a riq'uin tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. ³ Y ri rey ri' yec'o chic vi ri rubin cheque que nye'apon chupan ri jun c'ulubic ri', y romari' xerutük c'a ri rusamajela' chicoyoxic ri vinük ri'. Jac'a ri xe'oyox man xcajo' tütj chic xebe. ⁴ Y ri rey xerutük-e ch'aka chic rusamajela' y xbij-e cheque: Tibij cheque conojel

ri nuyo'on rutzijol cheque pari' ri jun nimak'ij re', que ronojel c'o chic richin nkabün ri va'in. Ri achij tak nuvacx y ri ch'aka chic chico ri xentiojrisaj richin nyec'atzin chupan ri k'ij re', xechojmirsüs yan y c'o chic richin nyec'ux. Ronojel c'a c'o chic, quixbij cheque. Que quepu'u c'a chupan ri jun c'ulubic re', xbij-e cheque. ⁵ Pero ri xe'oyox, man xetaken tütj pe riq'uin ri xbebix jun bey chic cheque. Yec'o ri xa xebe pa tak quisamaj pa k'ayis, y yec'o xa xebe pa tak c'ayij. ⁶ Jac'a ri ch'aka chic xequitiz'om ri samajela' ye rutakon-e ri rey, y xequicamsaj, roma chiquivüch rije' ri samajela' ri xa man jun quik'ij. ⁷ Ja tok xapon rutzijol riq'uin ri rey ri achique xbanatütj, jari' xbanun que rija' xcatütj royoval. Jari' tok rija' xerutük achi'a' ye banuy-oyoval chiquij richin que xeruq'uis c'a ri ye camsanela' quiq'uin ri rusamajel rija', y chuka' xbij que tiporox c'a ri quitinamit. ⁸ C'ateri' c'a ri rey xch'o chic quiq'uin ri rusamajela' jun bey chic y xbij c'a cheque: Ketzij vi que ronojel chic c'o richin nbanatütj ri c'ulubic, xa ja ri xenvoyoj man xeka-pe tütj, y xa más c'a utz xbün que man xepu'u tütj, roma xa man c'uluman tütj vi que xeka-pe. ⁹ Vocomi c'a, quixbiyin pa tak bey ri nyebe lojc'an chic y que'ivoyoj-pe conojel richin que nyepu'u chupan ri c'ulubic chere', xbij cheque. ¹⁰ Y tok ri samajela' xebe na vi pa tak bey ri nyebe lojc'an chic, xecoyoj y xequimol-vi c'a pe ronojel quivüch vinük, chi utz y man utz tütj quic'aslen chiquivüch ri vinük. Y ri jay ape' xban-vi ri c'ulubic, xnoj.

¹¹ Y ri rey xoc c'a apu chiquitz'etic conojel ri xeroyoj. Y rija' xutz'et c'a que c'o c'a jun achi chiri' ri man rucusan tütj e ri rutziek ri nc'atzin chupan

ri jun c'ulubic ri'. ¹² Ri rey xch'o c'a chin ri achi ri', ri royon-vi chuka' chupan ri jun c'ulubic ri', y xuc'utuj c'a chin: Y rat ¿achique c'a xabün richin xatiquer xatoc-pe chere'? Tok xa man ja tuj ri tziük ri nc'atzin chupan ri jun c'ulubic re' ri acusan pe, xbij ri rey chin. Y ri achi man jun tzij xtiquer xbij, xa mem xbün c'a chuvüch ri rey. ¹³ Y ri rey jari' tok xbij cheque ri rusamajela': Tixima-e ruk'a-rakün ri jun achi ri xa man rucusan tuj pe rutziek ri nc'atzin que rucusan ta pe, y que'itorij can c'a cala' pa k'eku'n. Chiri' xaxe c'a ok'e'j y jach'ach'en eyaj c'o. ¹⁴ Y stape' (aunque) ye q'uiy vi c'a ri nye'oyox, man conojel tuj c'a ri nyecha'tuj can richin que nye'oc pa ruk'a' ri Dios, xbij ri Jesús.

Nc'utux chin ri Jesús si utz o man utz tuj ntoj ri alcaval

¹⁵ Y jari' tok ri achi'a' fariseos xebe. Rije' xbequiya' c'a chiquivüch richin achique ta jun nquibün richin que ri Jesús ntzak ta pa quik'a' riq'uin ri nbij. ¹⁶ Jari' tok rije' xequitük ri cachibila' ye cachibilan-e ye ca'i-oxi' ruvinak ri rey Herodes. Xequitük-e c'a riq'uin ri Jesús. Y rije' xbequibij c'a chin ri Jesús tok xe'apon riq'uin: Rat ri rat jun Maestro, roj ketaman c'a que xaxe vi c'a ri ketzij ri nka' chavüch y jari' ri ncatzijoj. Nac'ut-vi ri rutzij ri Dios pa rubeyal. Y rat man naxbij tuj chuka' avi' chuvüch jun vinük, stape' (aunque) juis ta ruk'ij. ¹⁷ Y vocomi nkajo' c'a nkac'axaj achique ri nabij cheke. Roma nkanuc ka roj nkabij: ¿C'uluman que nkatoj ri alcaval ri nbij ri rey César ri nc'atzinej que nkatoj o xa man c'uluman tuj? xquibij c'a.

18 Pero ri Jesús retaman-vi c'a ri nquinojij chirij. Romari' rija' xbij c'a cheque: Rix xa ca'i' ipalüj. ¿Achiq'ue c'a roma rix nitij ik'ij richin nquinitij?
 19 Tic'utu' c'a pe ri tumin ri nucusüs richin nitoj ri alcaval, xbij cheque.

Y rije' jari' xquic'ut-apu ri tumin chuvüch. Ri tumin ri xquic'ut-apu ja ri nquibij denario chin.
 20 Y ri Jesús jari' xuc'utuj cheque: ¿Achiq'ue chok vachbül c'a la'? ¿Y achiq'ue chok bi' chuka' la c'o chuvüch la tumin? xbij rija'.

21 Y rije' xquibij c'a chin ri Jesús: Richin ri rey César, xquibij.

Y ri Jesús xbij c'a cheque: Titojo' c'a ri alcaval chin ri César riq'uin ri tumin ri c'uluman que niya' chin rija'. Y tiya' chin ri Dios, ronojel ri c'uluman que niya' chin rija', xbij ri Jesús.

22 Y tok ri achi'a' ri' cac'axan chic ka ri xbij ri Jesús, xe' xquica'yej tok xcac'axaj. Y rije' xquiya' can c'a ri Jesús. Rije' xebe c'a.

Ri caminaki' nyecastüj-vi

23 Y ja k'ij ri' tok ch'aka cheque ri achi'a' s'aduceos xe'apon riq'uin ri Jesús. Ri achi'a' re' man nquinimaj tütj que ri caminaki' nyecastütj chic pe. Rije' xe'apon c'a, roma c'o ri ncajo' chin. 24 Rije' xquibij c'a chin ri Jesús: Rat rat jun Maestro chuka'. C'o c'a jun ri nkajo' nkac'utuj chave. Ri Moisés rutz'iban-vi c'a can cheke: Si c'o c'a jun achi nuya' can ri rixjayil roma rija' ncom-e y man jun ralc'ual nuya' can, jun c'a ruchak' o runimal rija' ri nc'atzinej que nc'ule' riq'uin ri malca'n-ixok, richin quiri' nyec'uje' ta ralc'ual riq'uin ri ixok malca'n. Y si yec'o ralc'ual nyec'uje' riq'uin

ri ixok, ri nabey ala' ntoc ralc'ual ri camnük chic e. ²⁵ Y rije' xquibij c'a: Y quiri' c'a xec'uje' ye siete achi'a' quichak'-qui'. Ri nabey xc'ule' c'a. Pero ri achi ri' xcom-e y man jun ralc'ual xuya' ta can. Ri rixjayil ri achi ri' xc'uje' c'a can riq'uin ri ruchak'. ²⁶ Ri ruca'n achi quiri' c'a chuka' xuc'ulachij-e, rija' xcom-e y man jun ralc'ual xuya' can. Ri rox achi ja chuka' ri' xuc'ulachij-e, cachi'el ri ca'i' nabey tak runimal y ri ixok c'a xc'uje' na can. Y quiri' c'a xquic'ulachila-e, c'a riq'uin ri ruq'uisbül achi cheque ri ye siete quichak'-qui'. ²⁷ Y tok ye camnük chic c'a e ri siete achi'a' quichak'-qui' chuvüch ri ixok ri', chuka' rija' xcom c'a e. ²⁸ Y ri achi'a' saduceos xquibij c'a chin ri Jesús: Rat nabij que napon jun k'ij tok ri caminaki' nyec'astüj-pe. Tok napon c'a ri k'ij ri', ¿achique chok rixjayil c'a ntoc ri ixok re'? Roma chi siete achi'a' quichak'-qui' xec'uje' riq'uin, xquibij.

²⁹ Jari' tok ri Jesús xbij cheque ri achi'a' ri': Rix xa rix satznük riq'uin ri xibij. Ri rutzij ri Dios jun vi chic ri nbij. Y man ivetaman tuj c'a chuka' que ri ruchuk'a' ri Dios juis nim. ³⁰ Roma tok napon ri k'ij que ri caminaki' nyec'astüj-e, man nyec'ule' tuj chic, nixta chuka' man nyeyatuj tuj e quimi'al y quic'ajol richin nyec'ule'. Rije' xa nye'oc c'a cachi'el ri ru-ángeles ri Dios chila' chicaj. ³¹ Jac'a ri c'astajbül quichin ri caminaki' c'o-vi. ¿Man itz'eton tuj c'a ri rutzij ri Dios ri yo'on can pan ik'a'? Chupan ri' ri Dios nbij-vi c'a chive: ³² Ja yin ri ru-Dios ri Abraham, ri ru-Dios ri Isaac y ri ru-Dios chuka' ri Jacob. Quiri' c'a ri xbij ri Dios ojer can. Y xa ta ri kaxquin-kamama' can ri' ye

caminaki' ta e richin chi jumul, ri Dios man ta qui-Dios rije', roma xa man nyec'astüj tütj chic pe. Ri Dios qui-Dios vi ri c'o quic'aslen y xa man quichin tütj ri caminaki', xbij ri Jesús.

³³ Y tok ri vinük cac'axan chic ri tijonic ri xuya' ri Jesús, xe xquica'yej tok xcac'axaj, roma man jun bey cac'axan tütj tzij quiri'.

Tok ri Jesús xbij ri achique mandamiento ri más nim

³⁴ Y ri achi'a' fariseos chanin c'a xquimol-qui' chunuquic achique ri nquibün, tok xcac'axaj que ri Jesús xutz'apij-vi c'a quichi' ri achi'a' saduceos riq'uin ri xbij. ³⁵ Xpu'u c'a jun cheque ri achi'a' fariseos, jun etamanel vi richin ri ley ri xuya' ri Dios pa ruk'a' ri Moisés, xaxe c'a richin nutij ri Jesús, xuc'utuj c'a chin: ³⁶ Rat ri rat Maestro vi, tabij c'a chuve, ¿achique c'a cheque ri mandamientos ri xuya' ri Dios pa ruk'a' ri Moisés, ri c'o más rakalen?

³⁷ Y ri Jesús xbij chin: Ri mandamiento ri' ja ri tajo' c'a ri Dios ri Avajaf. Tajo' riq'uin ronojel avánima. Tajo' c'a chupan ronojel ri ac'aslen, y riq'uin ri anojibül. ³⁸ Jari' ri nabey y nimalütj mandamiento ri c'o chupan ri ley. ³⁹ Y c'o chuka' jun ruca'n mandamiento juis c'o rakalen y jubama junan riq'uin ri nabey. Y ri mandamiento ri' nbij c'a: Cachi'el najo-ka-avi' rat, quiri' c'a chuka' que'ajo' ri ch'aka chic. Quiri' nbij ri mandamiento ri'. ⁴⁰ Ronojel vi c'a ri nbij ri ley ri xuya' ri Dios pa ruk'a' ri Moisés y ronojel c'a ri quibin can ri achi'a' ri xek'alajrisan ri xbix cheque roma ri Dios ojer can, chupan c'a ri ca'i' mandamientos ri' petenük

ruxe'. Ca'i' c'a mandamientos ri juis yec'o cakalen, xbij ri Jesús.

Ri Jesús nch'o cheque ri achi'a' fariseos

⁴¹ Y tok c'a quimolon-qui' y quic'uan-qui' ri achi'a' fariseos, xpu'u ri Jesús c'o c'a ri xuc'utuj cheque. ⁴² Rija' xuc'utuj c'a cheque: ¿Achiq'ue c'a ninuc rix pari' ri Cristo? Tok rija' npu'u, ¿achiq'ue chok alc'ual rija'?

Y ri achi'a' fariseos xquibij c'a: Richin ri rey David, xquibij.

⁴³ Y ri Jesús xbij c'a cheque: ¿Pero achiq'ue c'a roma tok ri rey David xbij Vajaf chin ri Cristo? Roma xa xk'alajrisüs chin roma ri Lok'olüj Espíritu, y romari' xbij c'a:

⁴⁴ Ri Ajaf Dios xbij c'a chin ri Vajaf ri Cristo: Catz'uye-pe pa vajquik'a' (nu-derecha) y nyenya' pan ak'a' ri nye'etzelan avichin. Quiri' xbij.

⁴⁵ Y si ri rey David, Vajaf nbij chin ri Cristo, ¿achiq'ue c'a roma tok nbix que ri Cristo xa choj jun ruxquin-rumam can ri rey David? xbij ri Jesús.

⁴⁶ Y man jun c'a ri xbin ta apu jun tzij chin ri Jesús, richin nbij ta apu ri xuc'utuj ri Jesús pari' ri Cristo. Ja k'ij ri' tok xutz'om-e que man jun chic xbanun covil richin c'o ta ri nuc'utuj chin ri Jesús.

23

Ri etamanela' chin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y ri achi'a' fariseos man pa ruchojmil tñj ri nyequibün

¹ Y ri Jesús jari' tok xch'o chiquivüch ri vinük y chuka' xch'o quiq'uin ri rachibila'. Rija' xbij c'a:

² Pa ruq'uexel c'a ri Moisés, ye tz'uuyul ri achi'a' ri ye etamanela' chin ri ley ri xuya ri Dios richin rija' y ri achi'a' fariseos. ³ Roma c'a ri' rix titakej quitzij. Ronojel c'a ri nguibij chive, tibana' y tichajij. Pero man tibün c'a cachi'el ri nquibün ri je'. Roma ri je' xa man nyetiquer tuj nquibün ri nquibij que tiban. ⁴ Ri je' nimaluj tak aka'n nquiya' chiquij ri vinük, aka'n ri c'o calal y c'ayuf quic'uaxic. Ri aka'n ri' xaxe c'a chiquij ri vinük nquiya-vi y ri je' man nquisiloj tuj jun vit ruvi-quik'a' richin ta nquibün y nquic'uaj ta ri aka'n ri nquibij que nc'atzinej que nquic'uaj ri vinük. ⁵ Y ri je' nquibanala' c'a ri utz, pero man richin tuj que utz nquibün chuvüch ri Dios. Xa man roma tuj c'a ri' tok nyequibanala'. Ri je' xaxe richin que quetz'et y quenimüx coma ri vinük que ja ri utz ri nyetajin chubanic. Y xe chuka' richin ri' tok juis nimak' nquibanala' chin ri c'ojlibül ri nquic'uaj chirij ri quik'a' y ri nic'aj-quivüch. C'ojlibül ri nquiyüc-vi ri ch'aka mucaj chin ri rutzij ri Dios. Y chuka' más nimak' rakün nquibanala' chin ri retz'aba'l ruchi' tak quitziek. ⁶ Ja chuka' ri nabey tak ch'acüt nyequijo' pa nimak' tak va'in y ja chuka' ri' ri nyequicha' pa tak jay ape' ntzijos-vi ri rutzij ri Dios, richin quiri' tibix que ri je' juis quik'ij. ⁷ Juis nka' chiquivüch ri nyeban saludar can pa bey ri ape' nyequimolo-vi-qui' ri vinük. Y chuka' juis nka' chiquivüch que nbix can cheque coma ri vinük: Maestro, Maestro, nquibij cheque roma c'o quik'ij nyequitz'et.

⁸ Jac'a rix man tijo' nbix maestro chive, roma xaxe c'a Jun ri c'o ri c'uluman que nibij Maestro chin, y ri' ja ri Cristo. Jac'a rix chi'ivonojel, i-hermanos ivi'. ⁹ Chuka' man roma tuj que ri vinük

c'o ruk'ij, roma ta ri' rix nibij ta katata' chin. Man tibün quiri'. Roma ri Tata'aj xa Jun c'a ri c'o pa kavi' konojel, y ri' ja ri aj-chicaj Itata'. ¹⁰ Man tijo' c'a que ri vinük nquibij maestro chive. Roma xaxe Jun ri Maestro c'o y ri' ja ri Cristo. ¹¹ Roma ri más nim ruk'ij chive rix, nc'atzin que nuna-kari' que xa manak ruk'ij y tuch'utinirsaj-ri' richin nusuj-ri' chubanic achique na samaj. ¹² Roma ri nquinimirsaj-qui', xa nkasüs ri quik'ij. Y ja ri man nquinimirsaj tuj qui', ninimirsüs quik'ij.

¹³ ¡Jac'a rix etamanela' richin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y rix fariseos ri xa ca'i' ipalüj, juya' ivüch! roma xa ik'aton c'a quibey ri vinük richin man nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Man utz tuj c'a ri ibanun, roma man nyixoc tuj apu rix y chuka' man niya' tuj k'ij cheque ri vinük.

¹⁴ ¡Juya' ivüch rix etamanela' richin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y rix fariseos ri xa ca'i' ipalüj! roma rix xa nivelesala' ronojel qui-cosas ri malcani'a' tak ixoki'. Y xaxe richin que tinimüx que jabel ic'aslen, nyixlayuj c'a tok nibanala' oración chin ri Dios. Y roma c'a ri' tok rix más nim castigo nka-ka pan ivi', roma ri imac juis q'uiy.

¹⁵ ¡Juya' ivüch rix etamanela' richin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y rix fariseos ri xa ca'i' ipalüj! roma rix nic'usala' ya' y nic'usala' ruch'ulef chucanoxic si c'o ta jun ri ntoc tzekebey ivichin y nutakej ta ri nitakej rix. Xa ja tok ivilon chic ri achique ntzeleben ivichin, rix xa c'ayuf nibün chin, roma riq'uin ri nic'ut chuvüch, nibün chin que nüj nbe-vi chin ri Dios. Rix nüj c'a nyixc'o-vi, pero rija' ca'i' mul más nüj nbe-vi, y xa romari' tok c'uluman que nbe pa k'ak' chuka' rija'.

16 ¡Y chuka' juya' ivüch rix ri nyixbin que rix uc'uey-bey y xa rix moyi'! Rix ri nyixibin que si c'o jun ri nucusaj ri racho ri Dios richin que nbün jurar, stape' (aunque) man nbün tñj ri rubin, man jun rubanun. Jac'a ri nucusaj ri oro ri c'o pa racho ri Dios, richin que nbün jurar, ri' ruc'as chic c'a ri'. 17 Rix nic'ut-vi c'a que rix tontos y chuka' rix moyi', ¿roma achique c'a ri más ruk'ij? ¿Ja ri oro ri c'o pa racho ri Dios o xa ja ri racho ri Dios ri nbanun lok'olüj chin ri oro c'o chiri'? 18 Rix chuka' nibij: Ri nucusaj ri altar richin que nbün jurar, stape' (aunque) man nbün tñj c'a ri rubin, man jun rubanun. Jac'a ri nucusaj ri sipanic ri nc'uje' pari' ri altar, richin que nbün jurar, ruc'as chic c'a ri'. 19 Rix tontos y rix moyirnük vi c'a, ¿roma achique c'a ri más ruk'ij? ¿Ja c'a ri sipanic ri nisuj pari' ri altar chin ri Dios o xa ja ri altar? Ja ri altar ri más ruk'ij, roma jari' ri nbanun lok'olüj chin ri sipanic. 20 Ri nucusaj c'a ri altar richin nbün jurar, numej-vi c'a ronojel. Numej ri altar y numej chuka' ri sipanic ri nisuj pari' ri altar. 21 Ri nucusaj c'a ri racho ri Dios richin que nbün jurar, numej c'a ronojel. Numej ri racho ri Dios y numej ri c'o chiri'. 22 Y ri nucusaj c'a ri caj richin que nbün jurar, chuvüch c'a ronojel ri c'o chila' nbij-vi ri'. Numej-vi c'a ronojel. Numej c'a ri tz'uyul-vi ri Dios y numej c'a chuka' ri Dios ri tz'uyul chiri'.

23 ¡Xa juya' ivüch vi rix etamanela' richin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y rix fariseos ri xa ca'i' ipalüj! roma rix xaxe ri jubulüj tak k'ayis, ri rubini'an menta, ri anís y ri comino ri nye'inuc. Roma nye'ivelesala' pa lajuj (diez), y xa jujun c'a

cheque ri lajuj (diez) ri' ri niya' chin ri Dios. Y xa iyo'on c'a can rubanic ri más nc'atzin ri nbij chupan ri ley, que choj tibana' quiq'uin ri vinük, que tic'uje' joyovanic iviq'uin y ketzij yo'on ta ivánima riq'uin ri Dios. Jare' ri nabey c'uluman ta ibanun, y c'ateri' ri nyixtajin-vi chubanic. ²⁴ Rix c'a ri nyixbin que rix uc'uey-bey, pero xa rix moyi', ninbij c'a chive, que rix xaxe oc ri más tak cocoj ley ri nyixtajin chubanic y ri más ye nimak' man ye ibanun tuj, xa iyo'on k'ij que choj nyec'o.

²⁵ ¡Juya' ivüch c'a rix etamanela' richin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y rix fariseos ri xa ca'i' ipalüj! roma xa rix cachi'el lük ri jabel ch'ajch'oj rij y ri rupan xa tz'il-tz'il. Rix nic'ut c'a chiquivüch ri vinük que utz ri inojibül, pero pa tak ivánima man quiri' tuj, roma xa nojnük riq'uin elek', y nojnük riq'uin itzel rayinic, roma rix nirayij que ronojel ri c'o quiq'uin ri vinük iviq'uin ta rix c'o-vi. ²⁶ Rix fariseos xa rix moyi'. Tibana' c'a chin ri ic'aslen cachi'el nibün riq'uin ri lük, nich'ajch'ojrisaj rupan y ri rij. Rix tich'ajch'ojrisaj c'a ri ivánima nabey, richin quiri' ri ic'aslen chiquivüch ri vinük ch'ajch'oj chuka' nk'alajin.

²⁷ ¡Juya' ivüch c'a rix etamanela' richin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y rix fariseos ri xa ca'i' ipalüj! roma xa rix junan riq'uin jun tz'ak ri ape' yo'on-vi jun camnük, ri rij sük y ch'ajch'oj, jac'a ri rupan man quiri' tuj. Ri rupan xa ruyon man utz tuj c'o y ruyon rubakil camnük. ²⁸ Rix quiri' vi c'a rix. Rix nyixk'alajin c'a que choj ri ic'aslen chiquivüch ri vinük, jac'a pan ivánima xa

man quiri' tñj. Ri ivánima xa nojnük riq'uin itzel. Y chuka' ca'i' c'a ipalüj.

²⁹ ¡Juya' ivüch c'a rix etamanela' richin ri ley y rix fariseos ri xa ca'i' ipalüj! roma jabel nye'ichojmirsala' ri tz'ak ape' ye muknük-vi ri achi'a' ri xek'alajrisan ri xbix cheque roma ri Dios ojer can. Rix jabel vi nivek ape' ye muknük-vi ri chojmilüj tak ralc'ual ri Dios. ³⁰ Y rix nibij c'a: Xa ta roj xojc'uje' pa qui-tiempo ri kaxquin-kamama' can, roj man ta xojoc cachibil rije' tok xequicamsaj ri achi'a' ri xek'alajrisan ri tzij ri xbix cheque roma ri Dios, nyixbij c'a. ³¹ Pero xa ja rix ri nyixk'alajrisan-ka chivij que rix quixquin-quimam can ri xecamsan quichin ri achi'a' ri xek'alajrisan ri xbix cheque roma ri Dios ojer can. ³² Tiya' c'a can ri xquibanala' ri ixquin-imama' can.

³³ Rix, xa cachi'el itzel tak cumütz. ¿C'o ta c'a jun rubanic richin man ta nquixbe pa k'ak' chuc'ulic ri rutojic ri nyixbanun? Man jun. Rix chiri' c'a nyixapon-vi. ³⁴ Y richin c'a que rix nic'ut ri ivetzelal, yin jare' yinc'o chic richin nyentük-e chi'icojol, achi'a' ri nyek'alajrisan ri nbij ri Dios cheque, achi'a' ri juis quina'oj y achi'a' ri c'o etamabül quiq'uin. Pero rix yec'o c'a cheque ri nusamajela' ri nye'ibajij chuvüch tak cruz richin nyecom, y yec'o ri choj quiri' nivelesaj quic'aslen. Yec'o c'a la' nye'ich'ey chiri' pa tak jay ape' ntzijos-vi ri rutzij ri Dios, y achique na c'a tinamit nyebe-vi rije', rix chuka' nyixapon chiri' roma c'o itzel ri nijo' nibün cheque. ³⁵ Y ronojel re' nbün c'a chive que ja rix nyixakalen ri quicamic conojel ri chojmilüj tak vinük ri elesan quic'aslen. Ri rutz'uquic-pe

riq'uin ri rucamic ri chojmilüj achi rubini'an Abel c'a riq'uin ri rucamic ri achi rubini'an Zacarías, ri ruc'ajol ri achi rubini'an Berequías. Y ninbij c'a chive, que ri Zacarías ja chuka' rix ri xixcamsan richin, chiri' chunakaj ri altar ri c'o chiri' chuvüch racho ri Dios. ³⁶ Ri xinbij c'a ka chive, ketzij vi que quiri' nbanatüj. Ronojel vi c'a ri' nka-ka pa quivi' ri vinük ri yec'o chupan ri tiempo re'.

Ri Jesús nyerok'ej ri vinük aj-Jerusalén

³⁷ C'ateri' ri Jesús xch'o c'a pa quivi' ri vinük ri yec'o pa Jerusalén. Rija' xbij c'a: Aj-Jerusalén, aj-Jerusalén, ¿achique c'a roma tok nye'icamsala' ri achi'a' ri nyek'alajrisan ri nbix cheque roma ri Dios? ¿Achique c'a roma chuka' tok nye'icamsala' chi abüj ri nyerutük-pe ri Dios chi'icojol? Y yin, juis c'a mul ri xinjo' que xixinmol ta viq'uin, cachi'el nbün ri quite-üc' cheque ri xtak ral, nyerumol chuxe' ri ruxic'. Man jun bey c'a xijo' ta rix. ³⁸ Vocomi c'a, ri ivacho chi'ijujunal rix nc'uje' can cachi'el jun tz'iran ruch'ulef. ³⁹ Y quiri' c'a ri ninbij chive roma rix jare' ruq'uisbül mul ri nquinitz'et-e. Y nquinitz'et c'a jun bey chic ja tok ninbij chive: ¡Matiox que petenük ri Jun re'! ¡Que ri Ajaf Dios nbün ta bendecir rija'! ¡Y petenük pa rubi' ri Ajaf Dios! Chupan c'a ri k'ij ri' tok nquinitz'et jun bey chic, xbij ri Jesús.

24

Ri Jesús nbij yan ri nban chin ri racho ri Dios

¹ Y tok ri Jesús xel c'a pe chiri' pa racho ri Dios, richin que nbe, ri rachibila' xejel c'a apu y c'o c'a ri xquibij pari' ri racho ri Dios y xquic'utula' c'a

chuvüch chuka' riq'uin ri ruvi' tak quik'a'. ² Jac'a tok rija' xch'o-apu cheque ri rachibila', xbij c'a: Rix nye'itz'eta' c'a que ri jay re' juis ye jabel. Pero yin ketzij ninbij chive, que napon c'a jun k'ij tok xa nyevulüx y man nyepa'e' tütj chic can. Ronojel ri nimalütj tak abütj ri ye ucusan cheque ri jay re', xa nyetorix-ka pe. Man jun c'a abütj ri nc'uje' ta can cachi'el la rubanun vocomi, xbij cheque.

Ri nyebanatütj yan tok c'a man jani nq'uis ri tiempo ri katz'amon

³ Y tok ri Jesús tz'uyul chic c'a pari' ri juyu' rubini'an Olivos, jari' tok ri rachibila' xejel-apu riq'uin y xquic'utuj chin: Tabij c'a cheke, ¿jampe' c'a nc'ulachitütj ri xabij yan ka pari' ri racho ri Dios? ¿Achiq'ue c'a retal richin quiri' ninabex ri ruca'n mul ri ncapu'u rat? ¿Y achiq'ue chuka' retal richin quiri' ninabex que napon yan ri ruq'uisbül k'ij richin ri tiempo re'? xquibij c'a rije'.

⁴ Y ri Jesús xbij cheque ri rachibila': Jabel c'a tichajij-ivi' richin man nyixch'acatütj. ⁵ Roma ye q'uiy ri nyepu'u, nquibij: Ja yin ri Cristo, nquibij c'a. Y ye juis ye q'uiy ri nyech'acatütj pa quik'a'.

⁶ Y nivac'axala' c'a que yec'o ruch'ulef c'o oyoval ntajin chiquicojol. Y nivac'axala' chuka' que quiri' cha nyebanatütj, que c'o cha oyoval ri nyepu'u. Pero man tiszat' c'a ic'u'x, roma ronojel ri' xa nc'atzinej c'a que nyebanatütj vi. Pero man ja tütj c'a ri' ri ruq'uisbül tak k'ij richin ri ruch'ulef.

⁷ Jun tinamit ncatütj c'a e richin nberubana' oyoval riq'uin jun chic tinamit. Yec'o c'a chuka' nimak' tak ruch'ulef nyecatütj-e richin que nye-quibana' oyoval quiq'uin ch'aka chic nimak' tak

ruch'ulef. Nyepu'u c'a yabil, vayjül y chuka' cab-rakün achique na lugar chin ri ruch'ulef. ⁸ Y jari' ri nabey tak k'oxomül, y c'ateri' nyepu'u chic c'a ch'aka quivüch pokonül.

⁹ Nyixyalox c'a pa tak pokonül, y yec'o c'a chive rix ri nyecamsüs. Xa nyixetzelüs-vi c'a coma cono-jel quivüch vinük ri yec'o chuvüch ri ruch'ulef, roma rix iyo'on ivánima viq'uín yin. ¹⁰ Ye q'uiy c'a ri nyetzak chic can, yec'o chuka' nquisujula-qui' y yec'o ri nquetzelay-qui'. ¹¹ Y nyebec'ulun c'a chuka' pe juis ye q'uiy, ri nyebin que ri je' ye k'alajrisüy richin ri nbij ri Dios cheque, y roma c'a quiri' ri nquibij, ye q'uiy vi c'a vinük ri nyech'acatüj pa quik'a'. ¹² Chuka' chupan ri tiempo ri' roma juis chic biyinük rubanic ri itzel, ye q'uiy c'a ri xa nquimalij ri ncajo' ri ch'aka chic. ¹³ Pero ri man c'a nutzolij tuj ruc'u'x chirij y nucoch' c'a pa ruq'uisbül chin ronojel, ncolotüj-vi c'a ri'. ¹⁴ Pero nc'atzinej que ntzijos ri utzilüj rutzij ri Dios ri nch'o pari' tok ri vinük nye'oc pa ruk'a' ri Dios. Nc'atzinej que ntzijos ri tzij ri' pa ronojel ruch'ulef, richin quiri' tetamüx c'a. Y c'a jari' tok napon ri ruq'uisbül k'ij richin ri tiempo ri katz'amon.

¹⁵ Y chuka' napon-vi ri k'ij tok nyebananun ri xajan chupan ri lok'olüj lugar chupan ri racho ri Dios. Jari' ri tz'iban can roma ri Daniel, ri jun cheque ri achi'a' ri xek'alajrisan ri xbix cheque roma ri Dios, ojer can. Ri ntz'eton c'a ri tz'iban can, tic'o c'a chin ri nutz'et. ¹⁶ Richin quiri' tok nitz'et que ja chic ri' ri nbanatüj, ri vinük ri yec'o pa ruch'ulef Judea xa que'anmüj c'a e y quequevaj-qui' pa tak juyu'. ¹⁷ Ri xa nuxlan c'a pari' ri racho

tok napon ronojel ri vululen ri', choj quiri' tanmüj-e. Man toc chic apu pa racho richin que c'o na ri nyeruc'ama-pe. Man tubün quiri'. ¹⁸ Ri nsamüj c'a pa k'ayis, man c'a tibe chic pa racho chuc'amic rutziek ri cachi'el coton. Xa choj chuka' quiri' tanmüj-e. ¹⁹ Jac'a ri ixoki' ri coyoben chic alanen, y ri ixoki' ri xa c'a nquiya' quitz'un tak cal, juya' quivüch c'a tok napon ri k'ij ri'. ²⁰ Roma c'a ri' xa tic'utuj chin ri Dios que ri vululen ri' man ta nbanatüj chupan ri tiempo richin tef, y chuka' tic'utuj c'a que man pa jun k'ij richin uxlanen nbanatüj ronojel ri', richin que man c'ayuf tuj nbün chive richin que nyixanmüj. ²¹ Y c'ateri' tok nc'o ruvi' ri pokonül ri npu'u. Jun pokonül ri man jun bey c'ulachitajnük tuj pari' ri ruch'ulef jampe' ri banun can roma ri Dios, c'a ri vocomi chupan ri ka-tiempo roj. Chuka' ri pokonül ri' man jun bey chic c'a nc'ulachitüj. ²² Y si man ta c'a nch'utinirsüs ri k'ij richin ri pokonül ri', conojel ta nyecom. Pero roma ri Dios nyerujo' ri ye rucha'on chic, nuch'utinirsaj ri k'ij ri'.

²³ Chupan ri k'ij ri', si yec'o c'a ri nyebin chive: Titz'eta', ja Cristo re'. O si nquibij chive: Titz'eta', ja Cristo la'. Pero rix man quixch'acatüj c'a pa quik'a', man tinimaj ri nquibij chive. ²⁴ Roma yec'o c'a ri nyebec'ulun-pe y nquibila' c'a: Ja yin ri Cristo. Pero rix man que'inimaj c'a, roma xa quiyon ch'aconela'. Y ja chuka' tiempo ri' tok nyebec'ulun-pe ri nyebin: Yin nink'alajrisaj ri nbij ri Dios chuve, nquibij. Pero rix man que'inimaj c'a, roma xa ye ch'aconela' chuka'. Y nyequibanala' c'a nimak' tak milagros, ri man jun

bey ye tz'eton tütj, xaxe richin quenimüx, y yec'o ri nyequich'üc. Y si ta xa nyetiquer, rije' nyequich'üc ta chuka' ri ye cha'on chic roma ri Dios. ²⁵ Ja yan c'a re' xinbij can chive ri nyebanatütj. ²⁶ Romari' si xa nbix c'a chive: Ri Cristo xpu'u yan y vocomi jari' c'o pa tz'iran ruch'ulef, rix man quixbe chutz'etic c'a. Y si nbix chive que ri Cristo c'o chic y vocomi chupan ri jun jay ri' c'o-vi, man que'inimaj. ²⁷ Roma tok yin ri xinalüx chi'icojol nquipu'u jun bey chic, nquik'alajin-vi c'a jabel. Xa nbanatütj c'a cachi'el nbanatütj riq'uin ri coyopa' ri nbün cala' ape' ntel-vi-pe ri k'ij y nbek'alajin c'a cala' ape' nka-vi ri k'ij, conojel vi c'a nyetz'eton. Y quiri' c'a yin. ²⁸ Roma ri ru-juicio ri Dios ntak-pe ape' c'o-vi ri mac. Nbanatütj c'a cachi'el nbanatütj quiq'uin ri c'uch. Roma ri ch'ipa' ri' ape' na c'o-vi ruch'acul jun camnük, chiri' c'a nyeka-ka-vi.

Ri nyebanatütj tok npu'u yan ri Jesús

²⁹ Y tok ye c'unük chic c'a ronojel ri pokonül richin ri tiempo ri', nbanatütj-vi c'a que ri k'ij nk'ekumür-ka y ri ic' chuka' man ntzu'un tütj chic. Ri ch'umila' nyetzak c'a ka ri ape' yec'o-vi. Ronojel vi c'a ri nimalütj tak uchuk'a' ri yec'o chila' chicaj nyesilon roma ri ruchuk'a' ri Dios. Que jun vi c'a ri caj nsilon. ³⁰ Jari' tok ri chicaj ntz'etetütj ri vetal yin ri xinalüx chi'icojol. Ronojel c'a quivüch vinük ri yec'o chuvüch ri ruch'ulef, c'ateri' c'a nye'ok' y c'ateri' nka-pe chiquic'u'x ri achique rije', tok yinquitz'et que ja yin ri nquika-pe pa sutz' ri chila' chicaj, riq'uin chic nimalütj vuchuk'a' y riq'uin chuka' chic jun nimalütj nuk'ij. ³¹ Y jari' chuka' tok ri trompeta nk'ajan riq'uin juis ruchuk'a', y

yin nyentük c'a ri nu-ángeles chiquimolic ri ye nucha'on chic. Nyequimol-vi c'a pe ri cala' pan oriente y ri cala' pan occidente, ri cala' c'a pa norte y ri cala' chuka' pa sur. Nyequimol-vi c'a pe' ronojel ri ape' ntiquer-pe ri jun rutza'n ri caj, c'a la jun chic rutza'n.

³² Tic'ama' c'a ina'oj riq'uin ri che' higuera. Tok nyeraxür c'a pe ri ruk'a' y nquitz'om-pe quelic ri ruxak, etaman c'a ri' que ri ru-tiempo ri job nka-pe yan. ³³ Y quiri' c'a tok nitz'et que yec'o chic ri nyec'ulachitüj chupan ri k'ij, ri ic' y ri ch'umila', y ronojel ri xinbij yan ka nbanatüj chic, tivetamaj c'a ri' que nka-pe yan ri k'ij. Xa nakaj chic c'a c'o-vi-pe. ³⁴ Y tivac'axaj c'a jabel ri ninbij chive vocomi: Ronojel re' nc'ulachitüj tok ri vinük richin ri tiempo re' c'a man jani queq'uis-e chuvüch ri ruch'ulef. ³⁵ Y ri ruch'ulef y ri caj ye richin vi nyeq'uis. Jac'a ri nutzij yin man nq'uis tuj quiri', xa nbanatüj-vi ri nbij.

³⁶ Jac'a ri k'ij y ri hora tok yin nquipu'u, man jani k'alüj tuj. Rí ángeles ri yec'o chila' chicaj man quetaman tuj jampe'. Xaxe c'a ri Nata' Dios ri etamayon chin ri'.

³⁷ Xa cachi'el c'a ri xbanatüj pa ru-tiempo ri Noé, xa quiri' c'a chuka' nc'ulachitüj tok nquipu'u chic yin ri xinalüx chi'icojol. ³⁸ Roma pa ru-tiempo ri Noé, tok c'a man jani tibanatüj ri camic job, ri vinük xa benük c'a cánima chirij ri quiva'in y chirij ri achique nyequikumula'. Xa benük c'a cánima chirij ri quic'ulubic y chirij ri nyequijüch-e quimi'al-quic'ajol richin nyec'ule'. Y quiri' c'a nyetajin chubanic chupan ri k'ij tok ri Noé y ri ye

aj pa racho xe'oc chupan ri nimalüj barco. ³⁹ Y man jun bey c'a xk'ax ta cheque ri xk'alajrisüs chiquivüch, xa c'a ja tok xapon na ri camic job ri xuc'uan quichin conojel. Y quiri' vi c'a chuka' nbanatüj tok napon ri k'ij chin nquipu'u jun bey chic yin ri xinalüx chi'icojol. ⁴⁰ Jari' tok nbanatüj que ye ca'i' achi'a' ri junan nyesamüj pa k'ayis, jun rutaken y jun man rutaken tütj, xaxe c'a jun ri nuc'u'üx-e y ri jun chic ncanaj can. ⁴¹ Y si yec'o ye ca'i' ixoki' ri junan nyeque'en riq'uin jun abüj joc'oj-trigo y xaxe jun ri rutaken, xaxe c'a jun ri nuc'u'üx-e y ri jun chic ncanaj can.

⁴² Roma c'a ri' man quixmestan, xa quinivoyobej-apu, roma xa man nivetamaj tütj jampe' tok nquinka-pe yin ri Ivajaf. ⁴³ Roma rix ivetaman-vi c'a, que si ta ri rajaf jun jay nretamaj jampe' napon ri elek'on pa racho, ri rajaf ri jay ri' nc'ase' ta chuchajixic ri racho, y man ta nuya' k'ij que ri elek'on nujük-apu ri racho richin nelek'-e. ⁴⁴ Xa romari' tok rix c'uluman que chi jumul quinivoyobej-apu, roma tok xa man ja tütj ri' nyixtajin chunuquic, jari' tok nquinka-pe yin ri xinalüx chi'icojol.

Tikabana' ri nbün ri jun utzilüj samajel, y man tikabün ri nbün ri itzel samajel

⁴⁵ Chupan ri k'ij ri' nbanatüj c'a cachi'el ri nbanatüj riq'uin jun rajaf-jay ri ruyo'on can jun rusamajel pa quivi' ri ye aj pa racho. Rubin can chin que querutzuku-apu tok napon ri hora. Y si ri samajel ri' nbün ta ri bin can chin y utz nbün chin ronojel ri samaj, ¿achique ta nbün? ⁴⁶ Rija' nbün-vi ri samaj ri bin can chin, y romari' nquicot ránima

tok nilitüj-ka-pe roma ri rajaf y ntajin chubanic ri samaj. ⁴⁷ Ketzij vi c'a ninbij chive que ri rajaf ri samajel ri' nuya' c'a pari' ronojel ri ruchajin, richin que nuchajij. ⁴⁸ Jac'a si ri samajel ri' xa itzel ta nbün, y nunuc ta ka pa ránima: Ri vajaf ri' xa man jani nka-pe, nbij ta ka. ⁴⁹ Y nutz'om ta c'a quich'ayic ri ch'aka chic samajela' y chuka' xe ta va'in y ya' nbün quiq'uin ri k'abarela', ⁵⁰ jac'a ri k'ij y ri hora tok man jun nunuc que nka-pe ta ri rajaf, jari' tok nka-pe. ⁵¹ Ri rajaf, nuya-vi castigo pari' ri samajel ri' y nuya' quiq'uin ri ch'aka chic ri xa ca'i quipalüj. Y chiri' xaxe c'a ok'ej y jach'ach'en eyaj ri c'o.

25

Ri lajuj (diez) xtani'

¹ Chupan c'a ri k'ij tok nquipu'u jun bey chic, yec'o c'a ri nye'oc-vi pa ruk'a' ri Dios, y yec'o ri xa man nye'oc tütj. Xa nc'ulachitütj c'a cachi'el ri xc'ulachitütj quiq'uin ye lajuj (diez) xtani' quic'uan-e quik'ak' richin sük richin xebe chiroyobexic ri ala' ri nc'ule' chupan ri ak'a' ri'. ² Ye vo'o' c'a cheque ri xtani' ri' c'o-vi quina'oj. Jac'a ri ye vo'o' chic xa ye manak quina'oj. ³ Ri vo'o' xtani' ri xa ye manak quina'oj, xebe c'a chiroyobexic ri ala' ri nc'ule', pero xa man xquic'uaj tütj c'a ch'aka chic aceite richin ri quik'ak', xaxe ri quiyo'on-e chupan. ⁴ Jac'a ri vo'o' chic xtani' ri c'o quina'oj, xquic'uaj c'a ri quik'ak' y quic'ualon-e chuka' ri jujun c'ojlibül nojnük-e riq'uin aceite. Y rije' xebe c'a chiroyobexic ri ala' ri nc'ule'. ⁵ Y roma c'a ri ala' ri nc'ule' juis xlayuj yan y man nka-pe tütj chanin, ri lajuj (diez) xtani'

ri ye oyobeyon richin, xa xpu'u c'a ruchuk'a' ri varan cheque. Nabey xexca'r-ka y c'ate ba' ri' xa xevür-vi-ka. ⁶ Jac'a pa nic'aj-ak'a' xac'axatüj c'a rutzij jun ri riq'uin juis ruchuk'a' nch'o y nbij c'a: Jari' petenük ri ala' ri nc'ule'. Quixel c'a pe chuc'ulic. Quiri' c'a ri nbij ri riq'uin ruchuk'a' nch'o. ⁷ Y jari' tok ri lajuj (diez) xtani' ri', ri ye oyobeyon richin ri ala' ri nc'ule', junanin c'a xecatüj y xquibanala' c'ojlen ri quik'ak' richin sük. ⁸ Jac'a ri vo'o' xtani' ri ye manak quina'oj xquibij c'a cheque ri vo'o' chic xtani' ri c'o-vi quina'oj: Ri kak'ak' xa nyebechup c'a roma xa man q'uiy tuj chic aceite quic'uan. Tiya' c'a ba' ka-aceite rix, xquibij ri xtani' ri ye manak quina'oj. ⁹ Jac'a ri vo'o' chic xtani' ri c'o-vi quina'oj, xquibij c'a: Ri c'uluman que nibün rix vocomí ja ri que'ilok'o' aceite quiq'uin ri c'ayinela', roma si roj nkaya' ri aceite chive, riq'uin ba' chic ri' xa nc'atzin cheke roj, y quiri' chuka' rix. Romari' ri más utz nibün xa quixbiyin chulok'ic aceite, xquibij. ¹⁰ Y tok ri vo'o' xtani' ri' xa c'ateri' ye benük chulok'ic aceite, jari' tok xapon ri ala' ri nc'ule'. Ri vo'o' xtani' ri yec'o-vi-apu coyoben ri ala' ri nc'ule', xe'oc c'a pa jay ape' nban ri c'ulubic. Y tok ye c'unük chic c'a apu conojel ri ye benük, xtz'apis c'a can ri puerta. ¹¹ Y jari' c'a tok xe'apon ri vo'o' chic xtani' ri xebe chulok'ic aceite richin ri quik'ak', y rije' xech'o c'a apu chin ri rajaf ri jun c'ulubic ri' y xquibila' c'a: Tajaka' ri puerta chikavüch richin que nkujoc-apu, xquibij. ¹² Y rija' xbij c'a pe cheque ri xtani' ri': ¿Rix achique c'a rix? Yin ketzij ri ninbij chive que man jun bey xinvetamaj tuj ivüch, xbij cheque.

13 Roma c'a ri' rix man quixmestan, quinivoyobej-apu, roma xa man ivetaman tuj achique k'ij, achique hora tok yin ri xinalux chi'icojol nquipu'u jun bey chic.

Jun ejemplo pari' oxi' samajela' ri xjach can tumin pa quik'a' roma ri cajaf

14 Roma c'a ri' ri aj-chicaj gobierno junan riq'uin ri xbun jun achi tok xbe nuj. Rija' xeroyola' c'a ri rusamajela' y xuya' c'a can ri rubeyomal pa quik'a'.

15 Pa ruk'a' c'a jun rusamajel xuya' can vo'o' mil quetzales, pa ruk'a' jun chic xuya' c'a can ca'i' mil quetzales y pa ruk'a' ri jun chic xuya' c'a can jun mil quetzales. Pa ruk'a' c'a ri nabey más q'uiy tumin xuya' can roma xutz'et que ntiquer nusamajij. Ri jun xa ca'i' oc mil quetzales xuya' can pa ruk'a' roma xaxe ri' ri ntiquer nusamajij. Y ri rox xa jun mil quetzales oc ri xuya' can pa ruk'a' richin tusamajij. Y ri achi xe c'a xbun can ri', xbe c'a. 16 Y ri samajel c'a ri yo'on can vo'o' mil quetzales pa ruk'a' richin tusamajij y nuch'uc más tumin riq'uin, xbun na vi ri bin can chin. Rija' xusamajij-vi c'a ri vo'o' mil quetzales y xuch'uc chic c'a jun vo'o' mil riq'uin. 17 Y quiri' chuka' xbun c'a ri jun chic samajel ri yo'on can ca'i' mil quetzales pa ruk'a', rija' xuch'uc c'a ca'i' chic mil quetzales riq'uin. 18 Jac'a ri rox samajel ri xa jun mil quetzales oc xyo'ox can chin roma ri rajaf, xa xberuc'oto' c'a jun jul pan ulef y chiri' c'a xumuk-vi can ri tumin ri yo'on can pa ruk'a'.

19 Y tok xa c'unuk chic q'uiy k'ij, c'ateri' c'a xtzolij-pe ri achi, ri cajaf ri samajela' ri'. Y rija'

xuc'utuj c'a cheque achique xquibün riq'uin ri tumin ri xuya' can cheque tok xbe. ²⁰ Tok xapon c'a ri samajel ri yo'on can vo'o' mil quetzales pa ruk'a', man xe tñj c'a ri' ri ruc'uan-apu, xa ruc'uan c'a apu vo'o' mil quetzales más y xbij c'a chin ri achi rajaf rija': Rat vo'o' mil quetzales c'a ri xaya' can pa nuk'a'. Jac'a ri c'o re', y ja chuka' re' c'o vo'o' mil quetzales más ri xinch'üc riq'uin, xbij ri samajel ri'. ²¹ Y ri rajaf ri samajel ri' xbij c'a chin: Utz ri xabün. Rat, jun c'a utzilüj nusamajel ri nabün ri nbix chave. Y roma c'a utz xabün riq'uin ri ba' ri xinya' can pan ak'a' tok xinbe, vocomi c'a ncatinya' pari' jun samaj más nim. Catampe c'a y catoc chupan ri quicot ri c'o riq'uin ri Avajaf, xbix chin ri samajel. ²² Tok xapon chuka' ri samajel ri yo'on can ca'i' mil quetzales pa ruk'a', rija' xbij c'a chin ri achi, rajaf: Rat ca'i' c'a mil quetzales ri xaya' can pa nuk'a'. Ja ri c'o re', y ja ca'i' mil quetzales c'o re' chuka', ri más ri xinch'üc riq'uin, xbij ri samajel ri'. ²³ Ri rajaf ri samajel ri' xbij c'a chin: Utz ri xabün. Rat, jun c'a utzilüj nusamajel ri nabün ri nbix chave. Y roma c'a utz xabün riq'uin ri ba' ri xinya' can pan ak'a' tok xinbe, vocomi c'a ncatinya' pari' jun samaj más nim. Catampe c'a y catoc chupan ri quicot ri c'o riq'uin ri Avajaf, xbix chin ri samajel. ²⁴ Jac'a tok xapon chuka' ri samajel ri yo'on can jun mil quetzales pa ruk'a', rija' xbij c'a chin ri rajaf: Yin vetaman-vi c'a avüch, y romari' vetaman que juis rat ch'ojinel. Xa najo-vi c'a ncach'acon. Rat najo' nac'ul ri ntel-pe chuvüch ri ticoj ri xa man rat tñj xaticon-ka. Najo' nayüc ri trigo ri xa man rat tñj xach'ayon. ²⁵ Y romari'

yin xinxbij-vi' xinsamajij ri jun mil quetzales ri xaya' can pa nuk'a'. Yin tok xinc'ul c'a e ri tumin, xinc'ot jun jul pan ulef y chiri' xinmuk-vi can. Y ja atumin re' ninjacha' can chave, xbij ri samajel ri'. ²⁶ Y ri rajaf ri samajel ri' xbij c'a: Man utz tuj ri xabün. Roma rat, jun itzel samajel y man nabün tuj ri nbix chave. Roma si avetaman que yin yin ch'ojinel vi, que yin ninjo' ninc'ul ri ntel-pe chuvüch ri ticoj ri xa man yin tuj xinticon-ka y ninjo' ninyüc ri trigo ri xa man yin tuj xinch'ayon, ²⁷ xa roma ta ri', xaya' ta ri nutumin pa quik'a' ri achi'a' quibini'an banqueros, y ri tok xinka-pe vocomi xinc'ul ta c'a ri tumin vichin yin y xinc'ul ta chuka' ri ral ri tumin re'. ²⁸ Vocomi tic'ama' c'a can ri tumin chuk'a' y tijacha' pa ruk'a' ri nusamajel ri tz'amayon lajuj (diez) mil quetzales. ²⁹ Roma ri c'o-vi ruchajin, nuc'ul c'a más y q'uiy c'a nbün-ka riq'uin. Jac'a ri man jun oc ruchajin, jaru' oc ri c'o ruchajin ntelesüs c'a can chuk'a'. ³⁰ Y ri samajel c'a ri xa man jun nc'atzin-vi titorij-e c'a chupan ri k'eku'n, ri ape' ruyon ok'ej c'o y ruyon chuka' jach'ach'en eyaj c'o.

Ri juicio

³¹ Y tok yin ri xinalüx chi'icojol nquipu'u chic c'a, riq'uin chic c'a nuk'ij y chuka' conojel ri lok'olüj tak ángeles nyepu'u chuvij. Y jari' tok yin nquitz'uye' pa nuch'acat ri juis chuka' ruk'ij, y ninbün c'a juzgar. ³² Nyemol-vi c'a apu chinuvüch ri vinük richin conojel ruch'ulef. Y nquipu'u c'a yin nyench'ür-vi c'a conojel, cachi'el nbün jun yuk'uy quiq'uin ri ruchico. Rija' lojc'an c'a nyeruya-vi ri ovejas, y lojc'an chic nyeruya-vi ri

cabras. ³³ Ri vinük c'a ri cachi'el ovejas, roma ch'ajch'oj chic quic'aslen, nyenya' c'a pa vajquik'a' (nu-derecha). Jac'a ri vinük cachi'el cabras, roma man utz tñj ri quic'aslen, nyenya' pa nuxocon (nu-izquierda). ³⁴ Y jari' tok ri Rey nbij cheque ri yec'o pa rajquik'a' (ru-derecha): Quixampe c'a rix, ri ic'ulun chic ri utzilñj sipanic ri nspaj-pe ri Nata' Dios. Quixc'uje' c'a ri ape' ja ri Dios ri nbün juzgar, ri ivichin vi rix tok rija' rubanun, y ri' xbün c'a tok c'a man jani c'o tñj ri ruch'ulef. ³⁵ Roma tok yin xinvasyan, rix c'o c'a xiya' chuve richin xinc'ux. Tok yin xchaki'j c'a nuchi', rix c'o c'a xiya' chuve richin xintij. Xc'atzin nu-posada y rix xiya'. ³⁶ Tok xa manak chic nutziek, rix xiya' nutziek richin xintz'apij chic jun bey vij yin. Tok yin xintzak pa ruk'a' yabil, xixapon c'a chinutz'etic. Tok xintz'ape' pa cárcel, xixapon c'a richin xinepochi'ij, nbij ri Rey. ³⁷ Jac'a ri chojmilñj tak vinük nquibij c'a: Ajaf, ¿jampe' c'a ri' tok roj c'o xkaya' chave richin ncava' roma ncavayjan? ¿Jampe' c'a ri' tok roj c'o xkaya' chave richin xatij roma nchaki'j achi'? ³⁸ ¿Y jampe' c'a ri' tok xkaya' a-posada roma xc'atzin chave? ¿Jampe' c'a ri' tok roj xkaya' ri atziek richin xkatz'apij avij roma manak atziek? ³⁹ ¿Jampe' c'a ri' tok xojapon chi'atz'etic roma xayavñj? ¿Y jampe' chuka' ri' tok xojapon richin xatkapochi'ij roma ratc'o pa cárcel? nquibij rije'. ⁴⁰ Y ri Rey nbij c'a: Ketzij vi c'a ri ninbij chive que roma quiri' xibün riq'uin ri nu-hermanos ri más co'ol, xa chuve chuka' yin ri xibün-vi ri favor ri xibün chin rija', nbij ri Rey.

⁴¹ Y jari' chuka' tok ri Rey nbij cheque ri yec'o

pa ruxocon (ru-izquierda): Rix xa castigo chic ri ivoyoben que nka-ka-pe pan ivi'. Quixel c'a e chinuvüch y quixbe c'a pa k'ak' ri man jun bey nichup, y xa banatajnük c'a richin ri itzel-vinük y ri ru-ángeles. ⁴² Roma yin xinvasyan c'a y rix man jun ri xiya' ta chuve richin xinc'ux. Juis c'a xchaki'j nuchi' y rix man jun xiya' chuve richin xintij. ⁴³ Roma yin xc'atzin nu-posada y rix xa man xiya' tuj. Y tok manak chic nutziek, rix man xinivek tuj. Tok xintzak pa ruk'a' yabil, rix man c'a xinibetz'eta' tuj. Tok xinc'uje' pa cárcel, man xixapon tuj richin xinepochi'ij, nbij ri Rey cheque. ⁴⁴ Y jari' tok rije' chuka' nquibij: Ajaf, roj man jun bey xatkatz'et que ncatij ta vayjül, nchaki'j ta achi', chuka' man xkatz'et tuj que nc'atzin ta a-posada, o manak ta atziek, rat yava' ta abanun, ratc'o ta pa cárcel. Roj man jun bey xatkatz'et que quirir' ta ac'ulachin, romari' man jun vi c'a favor xkabün chave, nquibij. ⁴⁵ Y jari' tok ri Rey nbij cheque: Ketzij vi c'a ri ninbij chive que roma man jun favor xibün cheque ri cocoj yec'o-pe viq'uin, xa man jun c'a chuka' favor xibün chuve yin. ⁴⁶ Y ri vinük ri' nyebe-vi c'a pa pokonül richin chi jumul. Y ri chojmilüj tak vinük nquil c'a jun c'aslen ri man nq'uis tuj. Quiri' c'a ri tzij ri xbij ri Jesús.

26

Yec'o c'a ri xquinuc yan achique nquibün richin que ntzak ri Jesús pa quik'a' y nquicamsaj

¹ Tok ri Jesús rubin chic c'a ka ronojel ri', rija' xch'o c'a quiq'uin ri rachibila' y xbij c'a: ² Rix ivetaman-vi que pa ca'i' apu k'ij c'o ri kanimak'ij

ri rubini'an pascua. Chupan c'a ri nimak'ij ri' tok yin ri xinalüx chi'icojol nquijach-vi-e richin que nquibajix chuvüch cruz richin que nquicom, xbij cheque.

³ Y ja vi c'a ri' tok ri más nimalüj tak sacerdotes, ri etamanela' chin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y chuka' ri rajatük tak achi'a' ri juis quik'ij chiquicojol ri vinük, quimolon-vi c'a qui' chi-racho ri nimalüj sacerdote ri rubini'an Caifás. ⁴ Rije' xquiya' c'a chiquivüch achique chi ch'acoj nyequicusaj richin que ntzak ri Jesús pa quik'a', y c'ateri' nquicamsaj. ⁵ Pero chuka' xquibij c'a: Man tikatz'om chupan ri nimak'ij re', richin que man quecatüj-pe ri vinük chikij.

Jun ixok xuya' jubulüj ak'on pa rujolon ri Jesús

⁶ Y ri Jesús c'o c'a pa tinamit rubini'an Betania, chiri' pa racho ri Simón ri xc'achojrisüs riq'uin ri yabil rubini'an lepra. ⁷ Y jari' tok xapon jun ixok riq'uin ri Jesús, ruc'uan-apu jun bambül ri banun riq'uin jun abüj rubini'an alabastro, y c'o-e jun jubulüj ak'on chupan. Y ri ak'on ri' juis q'uiy rajil. Y jari' ri xberuk'ija' pa rujolon ri Jesús, tok tz'uyul c'a chiri' pa mesa, nva' chiri' pa racho ri Simón. ⁸ Tok ri rachibila' xquitz'et ri xbün ri ixok riq'uin ri jubulüj ak'on que xuya' pa rujolon ri Jesús, xpu'u coyoval y xquibila' c'a: ¿Achique nc'atzin-vi que choj quiri' xutix la jubulüj ak'on la'? ⁹ Roma la jubulüj ak'on la' nim rajil, y romari' más ta utz xc'ayix, y ri rajil xa xjachox ta chiquivüch ri vinük ri manak quichajin, xquibij c'a.

¹⁰ Ri Jesús chanin xuna' ri nquibila' ri rachibila', romari' rija' xbij c'a cheque: ¿Achique c'a roma

tok rix man nyixtane' tuj ka chi tzij chirij ri ixok re'? Xa tiya' can. Rija' jun utziluj nojibul c'a ri xbanun chuve. ¹¹ Ri vinuk ri manak quichajin, chi jumul c'a yec'o iviq'uin, richin que achique na k'ij c'o modo nitola' rije'. Jac'a yin man chi jumul tuj nquic'uje' iviq'uin. ¹² Roma tok ri ixok re' xuk'ij ri jun jubuluj ak'on re' chuvij, rija' xbun yan c'a chuve cachi'el nban cheque ri caminaki' tok nyemuk-e. ¹³ Y tivac'axaj na pe' jabel ri ninbij chive, que achique na lugar c'a ape' ntzijos-vi ri utziluj tzij richin colonic, chiri' chuka' ntzijos-vi ri xbun ri jun ixok re'. Pa ronojel c'a ruch'ulef ntzijos-vi, y man jun bey c'a nimestus, xbij ri Jesus.

Ri Judas xusuj richin nujuch ri Jesus

¹⁴ Y jun c'a cheque ri doce rachibila' ri Jesus, ri rachibil rubini'an Judas Iscariote, xapon c'a quiq'uin ri mas nimaluj tak sacerdotes. ¹⁵ Rija' xberubij c'a cheque: ¿Achique niya' rix chuve, si yin ninjuch ri Jesus pan ik'a'? xbij cheque.

Y ri mas nimaluj tak sacerdotes xquibij que nquiya' treinta tumin banun riq'uin sakpuk chin. ¹⁶ Y jari' tok ri Judas Iscariote xutz'om runuquic achique modo nbun richin nujuch ri Jesus pa quik'a' ri achi'a' ri'.

Ri nima-va'in

¹⁷ Y chupan c'a ri nabey k'ij richin ri nimak'ij ri', tok nc'ux chuka' caxlan-vuy ri manak levadura riq'uin, jari' tok ri rachibila' xe'apon-apu riq'uin ri Jesus, y xquic'utuj c'a chin: ¿Ape' c'a najo' nabun-vi ri va'in chupan ri jun pascua re' richin nkabana' c'ojlen ronojel ri nc'atzin? xquibij.

18 Y yec'o c'a cheque ri rachibila' ri xetak-e roma ri Jesús pa tinamit Jerusalén, pa racho jun achi, y xbix-e cheque que tok nye'apon, tiquibij c'a chin: Ri Ka-maestro rubin c'a pe cheke: Ri nu-tiempo xa nakaj chic c'a c'o-vi-pe. Ja pan avacho rat ninjo' ninbün-vi va'in richin ri pascua re', ye vachibilan ri vachibila', tibij, xbij ri Jesús cheque ri rachibila' ri'.

19 Y ri rachibila' xquibün-vi c'a cachi'el ri bin-e cheque roma ri Jesús. Rije' xquibün-vi c'a c'ojlen ronojel ri nc'atzin richin ri va'in richin ri pascua ri'.

20 Jac'a tok xk'ekumür-ka chupan ri k'ij ri', ri Jesús y ri ye doce rachibila' xebet'uye' c'a chuvüch mesa richin ri va'in. 21 Y tok nyetajin c'a chi va'in, ri Jesús xbij c'a: Ketzij c'a ninbij chive, que jun chive rix ri yinjachon-e pa quik'a' ri vinük, xbij ri Jesús.

22 Jac'a ri rachibila' juis xebison pa cánima tok xcac'axaj ri xbij ri Jesús cheque. Y c'ateri' c'a chiquijujunal xech'o-apu chin y xquic'utula' c'a: Ajaf, ¿man ja tuj yin ri nquibanun quiri'? xquibij.

23 Y ri Jesús jari' tok xbij cheque ri rachibila': Ri jun c'a ri nuyuk-pe ri ruk'a' richin numuba-pe ruvay viq'uin pa lük, jari' ri nquijachon-e vichin pa quik'a' ri vinük. 24 Tivac'axaj c'a chuka' ri ninbij chive, que yin ri xinalüx chi'icojol nquibe-vi c'a ri' tok nquijach-e. Nbanatuj cachi'el ri tz'iban can. Pero juya' ruvüch c'a ri achique njachon-e vichin yin ri xinalüx chi'icojol. Ri achi ri njachon-e vichin más ta utz que man ta xalüx, xbij ri Jesús.

25 Y jari' tok xch'o-apu ri Judas, ri njachon richin ri Jesús. Y ri Judas xbij c'a: Rat ri Nu-maestro, ¿ja

yin ri nquijachon-e avichin? xbij.

Y ri Jesús xbij: Ja rat ncabin ri', xbij ri Jesús.

²⁶ Y tok c'a nyetajin na c'a chi va'in, ri Jesús xuc'ün-apu jun caxlan-vüy y xumatioxij chin ri Dios. C'ateri' xuper ri caxlan-vüy ri' y xuya' cheque ri rachibila'. Rija' xbij c'a cheque ri rachibila' ri': Tic'ama' y tic'uxu' ri caxlan-vüy re'. Roma jare' ri nuch'acul ri napon pa camic.

²⁷ Y ri Jesús xuc'ün-apu chuka' ri vaso ri c'o ruya'al-uva chupan. Y tok rumatioxin chic chin ri Dios, xuya' c'a cheque ri rachibila'. Y rija' xbij c'a tok xuya' cheque: Titija' c'a can chi'ivonojel ri ruya'al-uva c'o chupan ri vaso re'. ²⁸ Roma jare' ri nuquiq'uel ri nbiyin tok nquicom. Nbiyin-vi c'a ri nuquiq'uel, richin que ye q'uiy c'a ri ncuyutüj ri quimac. Ri q'uin ri nuquiq'uel, jare' xc'achoj ri c'ac'a' trato ri rujo'on-pe ri Dios que nbün quiq'uin ri vinük. ²⁹ Ninbij-vi c'a chive que ja ruq'uisbül mul re' xintij-e ri ruya'al-uva re'. Y tok nintij jun bey chic, ja chic c'a chupan ri utzilüj ru-gobierno ri Nata' Dios. Iviq'uin c'a rix chuka' tok nintij ri ruya'al-uva ri'. Y ri nkatij c'a chiri', jun c'ac'a' ruya'al-uva, xbij ri Jesús cheque.

Ri Jesús y ri Pedro

³⁰ Y tok quibixan chic c'a ri bix richin nquiya' ruk'ij ri Dios, ri Jesús y ri rachibila' xe'el-e chiri' pa jay y xebe pa juyu' Olivos. ³¹ Y tok ye benük c'a, ri Jesús xbij cheque ri rachibila': Chi'ivonojel rix nitaluj-e-ivi' y nguiniya' c'a can nuyon chupan ri ak'a' re', tok xa nitz'et que yin nquijach-e pa quik'a' ri vinük. Roma ri Dios nbij-vi c'a chupan ri tz'iban can: Tok yin ninya' k'ij que ncamsüs ri k'uyunel,

y ri ru-ovejás xa nquitaluj-e-qui'. Quiri' ri tz'iban can. ³² Pero yin ri K'uyunel man c'a nquicom tüt e richin chi jumul, xa nquic'astüt chic pe. Y ja yin ri ninoyoben ivichin chila' pa Galilea, xbij ri Jesús.

³³ Y ri Pedro jari' xch'o-apu chin ri Jesús y xbij: Si ri ch'aka chic ncatquiya' can ayon tok nquitz'et que xa c'o ri nac'ulachij, tiquibana' na c'a. Jac'a yin xa man jun bey ncatinya' can, xbij rija'.

³⁴ Pero ri Jesús xbij c'a chin ri Pedro: Yin ketzij c'a ninbij chave, que chupan ri ak'a' re', xa c'a man jani tisiq'uin-pe ri gallo tok rat oxi' mul yan tabij cheque ri nyec'utun chave, que man avetaman tüt nuvüch, xbij ri Jesús.

³⁵ Y ri Pedro xbij c'a chin: Stape' (Aunque) ta nc'atzinej que nquicom aviq'uin rat, man nquiti-quer tüt ninbij que man vetaman tüt avüch, xbij ri Pedro.

Y conojel c'a ri achibila' quiri' chuka' xquibij.

Ri Jesús nbün orar pa Getsemaní

³⁶ Y jari' tok ri Jesús ye rachibilan ri rachibila' xe'apon c'a chiri' chupan ri lugar rubini'an Getsemaní. Xpu'u ri Jesús xbij c'a cheque ri rachibila': Rix quixtz'uye' na can ba' chere', roma yin xa nquibe chic c'a apu ba' chiri' richin que nquibana' orar, xbij cheque.

³⁷ Rija' xaxe c'a ri Pedro y ri ye ca'i' ruc'ajol ri achi rubini'an Zebedeo ri xeruc'uaj chirij. Jari' tok rija' juis xuna' yan ri nyeruc'ulachij. Jun c'a bis juis nim ri xpu'u pa ránima. ³⁸ Y jari' tok rija' xbij cheque ri ye oxi' rachibila': Ri bis c'o pa vánima, juis nim. Y nquirucamsaj ninna' yin. Quixc'uje'

c'a pe viq'uin, quixc'ase' y man quixvür-ka, xbij cheque.

³⁹ Rija' xbiyin chic c'a apu ba' y chiri' xxuque-vi-ka. Xukasaj-vi c'a ka ri' c'a pan ulef, xbün orar. Y ri tzij ri xerubila' quere' c'a: Nata' yin, si ntiquer, tabana' c'a que man ta ninc'usaj ri jun pokonül re', pero man tabün c'a chuka' ri ninrayij yin, xaxe voma ta yin. Roma yin xa ninjo' c'a chuka' ninbün ri arayibül rat, nbij c'a.

⁴⁰ Y tok rija' xtzakon riq'uin ri oración, xpu'u c'a quiq'uin ri ye oxi' rachibila', pero tok xka-pe quiq'uin xa nyevür. Xpu'u rija' xbij c'a chin ri Pedro: ¿Man ba' c'a xixtiquer xixc'ase' jun vit hora viq'uin? ⁴¹ Man quixvür-ka c'a, xa tibana' orar y tic'utuj chin ri Dios richin que tok nyixtijox, man quixtzak pa mac. Vetaman-vi que ri rurayibül ri ivánima ja ri nibün ri nrajo' ri Dios. Pero iyon xa man nyixtiquer tuj c'a, xbij cheque.

⁴² Y ri Jesús xbe chic c'a apu richin xberubana' orar pa ruca'n mul, y nbij c'a: Nata' yin, si nc'atzinej que ninc'usaj na ri pokonül, richin quiri' nquinic'o chuvüch, yin ninjo' c'a ninbün ri arayibül rat. Quiri' c'a ri nbij pa ru-oración.

⁴³ Y tok rija' xpu'u c'a jun bey chic quiq'uin ri ye oxi' rachibila', nyevür c'a jun bey chic ri xeril, roma ri rachibila' ri' al-al c'a runak' tak quivüch roma ri quivaran. ⁴⁴ Ri Jesús xeruya' c'a can jun bey chic y xbe chic chubanic orar. Oxi' yan mul ri' nbe chubanic orar. Rija' xucamulij chic c'a rubixic ri tzij ri xberubij chupan ri oración c'a ba' tubün-ka. ⁴⁵ Y c'ateri' ri Jesús xpu'u c'a quiq'uin ri ye oxi' rachibila', y xbij c'a cheque: ¿Nyixvür rix c'a? ¿Nijo' nitz'akatisaj ri ivaran? Yin ri xinalüx chi'icojol ja

vi c'a re' xobos nu-hora, nquijach-e c'a pa quik'a' ri itzel tak achi'a'. ⁴⁶ Chanin, quixcatüj. Jala' petenük ri nquijachon-e pa quik'a' ri itzel tak achi'a', xbij ri Jesús.

Ri ak'a' tok xtz'am ri Jesús

⁴⁷ Y ri Jesús c'a ntajin ntzijon quiq'uin ri rachibila', tok ja yan ri' xka-pe ri Judas ri jun cheque ri doce rachibila', y ye ruc'uan c'a apu ye q'uiy vinük ri ye quic'ualon che' y machet. Conojel re' ye takon c'a e coma ri más nimalüj tak sacerdotes y coma chuka' ri rajatük tak achi'a' ri c'o juis quik'ij chiquicojol ri vinük. ⁴⁸ Ri Judas ri njachon-e richin ri Jesús rubin chic c'a pe cheque ri ye petenük chirij, achique modo nbün richin nuc'ut ri Jesús chiquivüch. Rija' rubin c'a pe cheque: Ja ri nquijel-apu riq'uin richin nintz'ubaj, jari' ri Jesús, y titz'ama' c'a.

⁴⁹ Y ri Judas jari' tok xjel-apu riq'uin ri Jesús y xbij: Xcok'a' Maestro, caquicot c'a, xbij chin richin xbün saludar. Y xutz'ubaj c'a ri Jesús.

⁵⁰ Xpu'u ri Jesús xbij c'a chin ri Judas: ¿Achique c'a ri najo' tok xatobos? xbij chin.

Y jari' tok xejel-apu ri vinük ri ye tz'amoy richin ri Jesús y xquitz'om c'a.

⁵¹ Y jun c'a cheque ri ye rachibil ri Jesús, ri yec'o chiri', chanin c'a xrelesaj ri rumachet y xuchoy-e ri ruxiquin ri jun rusamajel ri nimalüj sacerdote.

⁵² Y ri Jesús jari' tok xbij chin ri xbanun quirri': Tayaca' la amachet pa ruc'ojbül. Roma achique c'a ri nyecatüj riq'uin machet, chi machet c'a chuka' nyecamsüs-vi. ⁵³ ¿Man avetaman tüt rat c'a? Xa ta yin ninc'utuj chin ri Nata' Dios que quiruto', rija'

nyerutük ta pe más setenta y dos mil ángeles chinuto'ic. ⁵⁴ Pero xa jare' nbanatüj ri ye tz'iban can chupan ri rutzij ri Dios, romari' tok man nc'atzin tütj c'a que nyepu'u ta ri ángeles chinuto'ic, xbij rija'.

⁵⁵ Y chupan c'a chuka' ri hora ri' ri Jesús xbij cheque ri vinük: ¿Achique c'a xinuc rix? ¿Xinuc que nyixpu'u chutz'amic jun elek'on y romari' ic'amon-pe che' y machet? K'ij-k'ij c'a xintz'uye' iviq'uin chiri' pa racho ri Dios, tok xinc'ut ri rutzij chivüch y man jun bey xinitz'om tütj. ⁵⁶ Ronojel c'a ri nbanatüj vocomi, xa richin c'a que nbanatüj-vi ri tz'iban can chupan ri rutzij ri Dios coma ri achi'a' ri xek'alajrisan ri rutzij ojer can.

Y ja vi c'a ri' tok ri ye rachibila' ri Jesús, xquiya' can ruyon y xe'anmüj.

Tok ri Jesús xuc'u'üx chiquivüch ri achi'a' pa comon nquibün juzgar

⁵⁷ Ri xebet'amon-pe richin ri Jesús chiri' pa Getsemaní, xquic'uaaj c'a riq'uin ri Caifás ri nimalüj sacerdote, ri jay ape' quimolon-vi can qui' ri etamanela' chin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés y ri rajatük tak achi'a' ri c'o-vi quik'ij.

⁵⁸ Y ri Pedro c'anüj c'a c'o-vi can, ye rutzekleben-e, y xoc apu chuka' chiri' chuvüch racho ri nimalüj sacerdote. Tok rija' c'o chic c'a chiri', xtz'uye-apu chiquicojol ri samajela' ri yec'o-apu chiri', richin c'a que nutz'et achique ri nuc'ulachij ri Jesús.

⁵⁹ Y ri más nimalüj tak sacerdotes, ri rajatük tak achi'a' ri c'o-vi quik'ij, y conojel c'a ri achi'a' pa comon nquibün juzgar, nquicanola' c'a que yec'o ta ri itzel tak nojibül ri nye'ilitütj chirij ri Jesús, richin quiri' nquitük-vi pa camic. ⁶⁰ Y stape'

(aunque) ye q'uiy vi c'a ri xe'apon ri xquitz'uc tzij chirij, xa man jun c'a ri c'o ta ruchuk'a' richin xucusüs. Xa c'a ja pa ruq'uisbül xe'apon ye ca'i' ri junan vi ri nguibij. ⁶¹ Ri ye ca'i' ri' xquibij c'a: Ri achi re' rubin: Yin nquitiquer ninvulaj ri racho ri Dios y pan oxi' k'ij ninpaba' jun bey chic. Quiri' ri rubin, xquibij ri ye ca'i' ri'.

⁶² Y ri Caifás, ri nimalüj sacerdote, xbepa'e' c'a pe y xbij chin ri Jesús: ¿Ketzij ri xquibij-ka chavij ri ye ca'i' re'? ¿Achi que nabij vocomi? xbij.

⁶³ Pero ri Jesús man jun c'a tzij xbij. Y jari' tok ri nimalüj sacerdote xbij chin: Chuvüch c'a ri c'aslic Dios tabij cheke si ja rat ri Cristo ri Ruc'ajol.

⁶⁴ Y ri Jesús xbij c'a chin: Ja', ja yin ri Cristo. Y chuka' ninbij-vi c'a chive que ri chikavüch apu nquinitz'et-vi que yin ri xinalüx chi'icojol, yin tz'uyul pa rajquik'a' (ru-derecha) ri Dios ri ntiquer nbün ronojel. Y nquinitz'et tok nquika-pe pa sutz' chila' chicaj, xbij ri Jesús.

⁶⁵ Xpu'u ri Caifás ri nimalüj sacerdote jari' xuk'ach'ij-ka ri rutziek chirij roma itzel xrac'axaj, y xbij c'a: Man nc'atzin tuj c'a que nka-pe chic jun richin nbij cheke que ri Jesús aj-mac vi. Rix, jari' c'a nivac'axaj-ka chi'ivonojel ri xbij que ja rija' ri Cristo. Itzel c'a xbün chuvüch ri Dios. ⁶⁶ ¿Y achi que c'a nibij rix vocomi que nkabün chin? xbij rija'.

Y ri ch'aka chic ri quimolon-qui' chiri' xquibij c'a: C'uluman que ticamsüs, xquibij.

⁶⁷ Y xquichubala' c'a rupalüj ri Jesús, y xquich'ey riq'uin c'olon-k'a' y yec'o chuka' ri quiric'on quik'a' xquipak'ila' rupalüj. ⁶⁸ Chuka' xquibila' chin ri

Jesús tok quitz'apin ruvüch: Rat ri Cristo, tabij c'a cheke achique ri nyech'ayon avichin, nquibij.

Tok ri Pedro xbij que man retaman tñj ruvüch ri Jesús

⁶⁹ Ri Pedro tz'uyul c'a chuvüch ri jay. Y jari' tok c'o jun ixok raj-ic' ri nimalüj sacerdote ri xapon-apu riq'uin y xbij c'a chin: Rat chuka' rat rachibil ri Jesús ri aj-Galilea, xbij chin.

⁷⁰ Pero rija' xa chiquivüch c'a conojel xrevaj-vi, roma xbij: Man nk'ax ta chuve achique roma tok quiri' nabij chuve, xbij chin ri aj-ic'.

⁷¹ Y tok rija' nrajo' que ntel-e pa puerta, c'o chic c'a jun ixok aj-ic' ri xtz'eton richin y xbij c'a cheque ri yec'o-apu chiri': Ri jun achi re' chuka' rachibil ri Jesús ri npu'u pa tinamit Nazaret, xbij cheque.

⁷² Pero ri Pedro xa xrevaj chic c'a jun bey. Rija' xbij: Chuvüch Dios ninbij que yin man vetaman tñj ruvüch ri jun achi ri', xbij rija'.

⁷³ C'ate ba' chic ri', ri quimolon-qui' chiri' xejel-apu riq'uin ri Pedro y xquibij c'a chin: Ketzij na vi que rat rat jun cheque ri yec'o riq'uin ri Jesús. Xaxe riq'uin ri rubanic ri ncach'o nuk'alajrisaj que quiri' vi, roma ri aj-Galilea quiri' nyech'o, xquibij chin.

⁷⁴ Pero ri Pedro xbij c'a: Yin man vetaman tñj ruvüch ri achi ri'. Chuvüch Dios ninbij-vi chive que man vetaman tñj ruvüch. Y si man ketzij tñj ri ninbij, tika-ka c'a castigo pa nuvi', xbij.

Y jari' tok xbesiq'uin-pe ri gallo. ⁷⁵ Y jari' tok ri Pedro xeka-pe c'a chin ri tzij ri ye rubin can ri Jesús chin, que c'a man jani tisiq'uin-pe ri gallo tok rat oxí' yan mul tabij cheque ri nyec'utun chave, que

man avetaman tuj nuvuch. Y rija' xel c'a e y xujik' ok'ej.

27

Tok ri Jesús xuc'u'üx chuvüch ri Pilato

¹ Y tok xsaker-pe, conojel c'a ri más nimalüj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' ri c'o-vi quik'ij chiri' chiquicojol ri vinük, xquimol-qui' richin que nquinuc achique nguibün richin nquitük ri Jesús pa camic. ² Ri Jesús ximon-vi-e tok xquic'uaj y xbequijacha' pa ruk'a' ri gobernador rubini'an Poncio Pilato.

Ri Judas xberutzolij can ri tumin y xujitz'aj-ri'

³ Jac'a tok ri Judas ri xjachon richin ri Jesús, xutz'et que ri Jesús xa ntaq pa camic, jari' tok rija' xpu'u k'oxon riq'uin y xberutzolij can ri treinta tumin banun riq'uin sakpük. Xberutzolij can cheque ri más nimalüj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' ri c'o quik'ij. ⁴ Ri Judas xbij c'a can cheque ri achi'a' ri': Yin xinmacun c'a tok xinjüch ri Jesús pan ik'a', roma rija' man jun rumac rubanun richin ncamsüs, xbij cheque.

Jac'a ri más nimalüj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' ri c'o quik'ij, xa xquibij c'a pe chin ri Judas: ¿Achique nkajo' roj chin ri', si rija' manak rumac? Ri' chavüch rat achique na cabanala' rat q'uin, xquibij chin ri Judas.

⁵ Xpu'u c'a rija' xutorij can ri tumin ye banun riq'uin sakpük. Rija', ja chiri' pa racho ri Dios xutorij c'a can, y xbe c'a rija', xberujitz'aj c'a ri'.

⁶ Y ri más nimalüj tak sacerdotes xquisic'-e c'a ri tumin ri banun riq'uin sakpük y xquibij c'a:

Ri tumin re' man c'uluman tuj c'a que nkayoj-ka riq'uin ri tumin ri nsipüs can chere' pa racho ri Dios, roma ri tumin re' xa rajil jun achi ri nbiyin ri ruquiq'uel.

⁷ Ja tok quiyo'on chic c'a chiquivüch ri nquibün riq'uin ri tumin ri', rije' xquilok' c'a ri rulef jun banuy-bojo'y. Ri ulef ri' nc'atzin c'a richin que ja chiri' nyemuk-vi ri vinük ri man ye israelitas tuj.

⁸ Y romari' tok ri jun ulef ri' rubini'an Ulef richin Quic' xbix chin. Man jalatajnük tuj c'a ri rubi'.

⁹ Riq'uin c'a ri' xbanatuj-vi ri rubin can ri Jeremías, ri jun ri xk'alajrisan ri rutzij ri Dios ojer can. Rija' rubin-vi c'a can: Y ri ye ruxquin-rumam can ri achi ri rubini'an Israel, xquic'ün c'a e ri treinta tumin ri banun riq'uin sakpük, tumin ri xquiya' rije', roma xquibij que jari' ri rajil ri rusamajel ri Dios. ¹⁰ Y ri tumin ri' jari' ri xquiya' chuvüch ri ulef ri richin ri banuy-bojo'y. Cachi'el vi rubin ri Ajaf chuve. Quiri' c'a ri rubin can ri Jeremías.

Tok ri Jesús paban-apu chuvüch ri Poncio Pilato

¹¹ Y ri Jesús pa'ül-vi c'a apu chuvüch ri gobernador rubini'an Poncio Pilato. Y ri gobernador ri' xuc'utuj c'a chin ri Jesús: ¿Ja rat ri qui-rey ri israelitas? xbij chin.

Y ri Jesús xbij: Ja', quiri'. Cachi'el ri xabij, xbij rija'.

¹² Y tok ri Jesús juis vi c'a ri nbix-apu chirij coma ri más nimaluj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' c'o quik'ij, rija' man jun c'a ri nbij. ¹³ Ri Pilato jari' tok xbij chin ri Jesús: ¿Man navac'axaj tuj c'a ri nquibij ri vinük chavij richin nquisujupe chavij? Y rat man jun nabij.

14 Pero ri Jesús man jun c'a tzij ri xbij ta chin ri Pilato. Y romari' tok ri gobernador ri' xe' xuca'yey, roma man jun bey rutz'eton ta que jun vinük quiri' ta nbün.

Ri Pilato xujüch c'a e ri Jesús richin que ticamsüs chuvüch cruz

15 Y ronojel c'a juna' pa ru-tiempo ri nimak'ij israelita rubini'an pascua, ri gobernador nucol-vi c'a e jun cheque ri yec'o pa cárcel. Rija' nucol c'a e ri preso ri ncajo' ri vinük que ntel-e. 16 Y chupan c'a ri tiempo ri', c'o c'a preso jun achi rubini'an Barrabás, jun achi ri etaman-vi ruvüch que juis itzel. 17 Y cheque c'a ri vinük ri xbequimolo-qui' chiri', ri Pilato xbij-pe: ¿Achi que c'a ri nijo' rix que yin nincol ta e cheque ri je'? ¿Nijo' que nincol-e ri Barrabás o ja ri Jesús ri nbix chuka' Cristo chin? xbij rija'.

18 Ri Pilato quiri' vi c'a ri xbij-pe, roma rija' retaman-vi que ri vinük ri' quiyo'on ri Jesús pa ruk'a', roma xa nyetajin nquetzelaj, roma juis ye q'uiy ri nyetzekleben richin.

19 Y ri Pilato tz'uyul c'a ape' nbün juzgar, tok xapon c'a rutzijol riq'uin ri rubin-e ri rixjayil. Ri rixjayil rutakon c'a e rubixic chin: Ri Jesús jun achi choj, romari' rat, man catoc cachibil ri ncajo' rucamic. Roma yin xinbün jun itzel achic' roma ri Jesús. Quiri' c'a ri rutakon-e rubixic ri rixjayil ri Pilato.

20 Y ri más nimalüj tak sacerdotes y ri rajatük tak achi'a' ri c'o quik'ij, xequich'üc c'a ri vinük richin que tiquic'utuj c'a que ja ri Barrabás ri ticolotüj-e y ri Jesús ticamsüs. 21 Y ja tok ri gobernador xuc'utuj jun bey chic cheque ri vinük ri' chi achi que c'a

cheque ri ca'i' ri nocol-e, ri vinük ri' jari' xquibij: Ja ri Barrabás tacolo-e, xquibij.

²² C'ateri' ri Pilato xuc'utuj c'a cheque ri vinük: ¿Y achique ta ninbün yin chin ri Jesús, ri nbix chuka' Cristo chin? Tibij rix, xbij rija'.

Jari' tok conojel xech'o-apu y xquibij: Ri Jesús xa ticamsüs chuvüch cruz, xquibij.

²³ Xpu'u c'a ri gobernador xbij cheque ri vinük: ¿Achique c'a rumac rubanun chivüch?

Pero ri vinük man nyetane' tuj ka. Xa riq'uin más cuchuk'a' xech'o-apu y xquibij: Xa ticamsüs chuvüch cruz, xquibij.

²⁴ Y tok ri Pilato xutz'et que xa man jun chic c'a ri ntiquer nbün y ri vinük xa xquitz'om juis nquibün, xpu'u rija' xberuc'ama-pe ba' ruya' y xuch'üj ruk'a' chiquivüch conojel ri vinük ri', y xbij: Yin man jun numac chin ri rucamic ri jun chojmilüj achi re'. Ri' xa chivüch na vi rix achique nibanala' chin, xbij cheque.

²⁵ Xepu'u conojel ri vinük xquibij c'a: Xa pa kavi' c'a roj y pa quivi' ri ye kami'al-kac'ajol can, tika-vi ri rucamic ri jun achi re', xquibij.

²⁶ Jari' tok ri gobernador chiquivüch vi c'a ri vinük xucol-e ri Barrabás, jac'a ri Jesús xa xutük c'a chin nch'ay, c'ateri' xujüch-e richin que ticamsüs chuvüch cruz.

²⁷ Y ri soldados richin ri gobernador ri' xquic'uaj c'a apu ri Jesús chupan ri palacio. C'ateri' xecoyoj c'a conojel ri ch'aka chic soldados, ri ye cachibil. Xequimol c'a apu chirij ri Jesús. ²⁸ Xepu'u ri soldados ri' xquelesaj c'a e ch'aka rutziek ri Jesús, c'ateri' xquiya' c'a jun tziük cük chirij cachi'el vi ri nyequicusala' ri reyes. ²⁹ Rije' xquipach'uj

chuka' jun k'ayis ri juis ruq'uixal. Cachi'el jun corona xquibün chin, y c'ateri' xquiya' pa rujolon ri Jesús. Y xquibün chuka' chin ri Jesús que xutz'om jun aj pa rajquik'a' (pa ru-mano derecha). Y riq'uin tze'en c'a tok nyexuque' chuvüch ri Jesús y nquibila' c'a: Caquicot c'a juis, rat ri qui-rey ri israelitas, nquibij c'a chin.

³⁰ Nquichubala' c'a chuka' ri Jesús y nquelesala' ri aj c'o pa rajquik'a' (ru-mano derecha) richin nquit'oy pa rujolon. ³¹ Y tok rije' xetane' c'a que tze'en chirij, xquelesaj-e ri tziük ri quiyo'on-ka chirij. C'ateri' xquiya-e ri rutziek vi rija', y xquic'uaj c'a e richin que nyequibajij chuvüch cruz.

Tok ri Jesús xbajix chuvüch cruz

³² Y ja tok nyetajin nye'el-e chupan ri tinamit, xquic'ul jun achi rubini'an Simón y rija' aj-Cirene. Xepu'u c'a ri soldados xquibün-vi c'a chin ri achi ri' que tuc'uaj-e ri ru-cruz ri Jesús.

³³ Y xe'apon c'a chupan ri jun juyu' rubini'an Gólgota. Ri juyu' ri', Calavera chuka' nquibij chin. ³⁴ Tok yec'o chic c'a chiri', chin ri Jesús xquiya' c'a jun ch'amilüj ruya'al-uva yojon riq'uin jun c'ayilüj ak'on. Pero tok rija' xuna' ri xquiya' chin, man xrajo' tuj xutij.

³⁵ Y tok ri soldados quibajin chic ri Jesús chuvüch ri cruz, xquiya' c'a pan atz'anin chin xquitz'et achique ri nquich'acon ri rutziek ri Jesús chiquijujunal. Y riq'uin ri' nbanatüj c'a ri bin can roma ri jun ri xk'alajrisan ri rutzij ri Dios ojer can. Ri rusamajel c'a ri Dios rutz'iban-vi can pari' ri Cristo: Xequijüch ri nutziek y chuka' xequiya' pan

atz'anin. Quiri' ri rutz'iban can. ³⁶ Ri soldados ye tz'uyul c'a chiri' quichajin-apu ri Jesús. ³⁷ Y chutza'n-e ri cruz, rije' xquiya' c'a jun tz'alün ri tz'iban-e chuvüch ri achique rumac ri Jesús, y romari' ncamsüs. Chuvüch ri tz'alün ri' nbij c'a: Ri Jesús jari' ri qui-rey ri israelitas. Quiri' c'a ri nbij.

³⁸ Y jari' chuka' tok yec'o ye ca'i' elek'oma' ri nye-camsüs chuvüch cruz. Jun c'a xc'uje' pa rajquik'a' (ru-derecha) ri Jesús y ri jun chic pa ruxocon (ru-izquierda). ³⁹ Ri vinük c'a ri nyec'o-e y nye'apon riq'uin ri Jesús, nquisilola-apu quijolon chuvüch, roma man nquinimaj tuj que ja rija' ri Ruc'ajol ri Dios. Y c'o chuka' tzij ri nyequibila' can chin. ⁴⁰ Ri vinük ri' nquibila' c'a can chin ri Jesús: Rat ri ncabin que navulaj ri racho ri Dios y pan oxi' k'ij nabün chic jun bey, tacolo' c'a avi' ayon. Y si ja rat ri Ruc'ajol ri Dios, caka-ka-pe chuvüch la a-cruz, nquibij c'a can chin.

⁴¹ Y ja chuka' tzij ri' ri nquibila' ri más nimaluj tak sacerdotes. Rije' y ri etamanela' chin ri ley ri xuya' ri Dios richin ri Moisés, ri achi'a' fariseos y ri rajatük tak achi'a' ri c'o-vi juis quik'ij, nquitze'ej c'a ri Jesús y nquibila' c'a chiquivüch: ⁴² Rija' ye q'uiy vi c'a xerucol, pero rija' man ntiquer tuj nucol-ri'. Y si ja rija' ri Rey richin ri tinamit Israel, tika-ka c'a pe chuvüch la ru-cruz richin quiri' roj nkaya-vi kánima riq'uin. ⁴³ Rija' xuya-vi ránima riq'uin ri Dios, y si ri Dios nrajo-vi ri Jesús, tucolo' c'a. Roma ri Jesús xa rubin-vi: Ja yin c'a ri Ruc'ajol ri Dios. Quiri' vi c'a rubin, xquibij ri achi'a' ri'.

⁴⁴ Y ri elek'oma' ri ye bajin chuvüch qui-cruz cachibilan ri Jesús, quiri' chuka' nquibün, cachi'el

ri nquibanala' ri ch'aka chic. C'o chuka' nquibila-
apu chin ri Jesús.

Ri rucamic ri Jesús

⁴⁵ Y tok chi nic'aj k'ij c'a ri jun k'ij ri', jari' tok xk'ekumür-ka ronojel ri ruch'ulef. Y ri k'eku'n ri' xq'uis c'a e pa las tres ri xkak'ij. ⁴⁶ Ja pa las tres ri', jari' tok ri Jesús xch'o-pe riq'uin ronojel ruchuk'a' y xbij c'a: Elí, Elí, ¿lama sabactani? xbij. Y ri tzij ri' nbij: Nu-Dios yin, nu-Dios yin, ¿achique c'a roma tok xinamali can?

⁴⁷ Y yec'o ri yec'o-apu chiri' chunakaj ri Jesús, tok xcac'axaj ri xbij, xquibila' c'a: Rija' ja ri Elías ri nroyoj, xquibij c'a.

⁴⁸ Y ja vi c'a ri' tok c'o c'a jun ri junanin xberuc'ama-pe jun bo'j cachi'el esponja, xumuba' pa jun ch'amilüj ruya'al-uva. C'ateri' xuya' ri esponja chutza'n jun aj, richin xuya' chin ri Jesús richin que nc'o ba' ri ruchakajal ruchi'. ⁴⁹ Pero ri ch'aka ri yec'o-apu chiri' riq'uin ri Jesús, xquibij: Taya' can, xa tikoyobej na k'alüj ri' si npu'u ri Elías chucolic, xquibij.

⁵⁰ Pero ri Jesús xa jari' tok xch'o chic riq'uin ronojel ruchuk'a', y xujüch c'a ri ránima pa ruk'a' ri Dios, xcom. ⁵¹ Y jari' tok ri c'ul ri achique chok q'uin ch'aron-vi ri rupan ri racho ri Dios xk'ach'itüj, y ca'i' xel. Xutz'om-pe pa jotol y hasta c'a pa xulan ka. Chuka' ri ruch'ulef xsilon-vi c'a y ri abüj xerekero' y xepax. ⁵² Ri jul ape' ye mukun-vi ri caminaki' xejakatüj. Y ye q'uiy c'a cheque ri lok'olüj tak ralc'ual ri Dios ri ye uxlanük chic e, xec'astüj, ⁵³ y xebe-el-pe. Ja tok c'astajnök chic pe ri Jesús, jari' tok xetz'etetüj chuka' rije'. Rije' xe'apon

c'a pa lok'olüj tinamit Jerusalén. Xquic'utula-vi c'a qui' chiquivüch ye q'uiy vinük.

⁵⁴ Ri achi Capitán y conojel ri yec'o chiri' quichajin-apu ri Jesús, tok quitz'eton chic ka ri xbün ri cab-rakün, y quitz'eton chic chuka' ri ch'aka chic ri xebanatüj, rije' juis c'a xquixbij-qui' y xquibila' c'a: Ketzij na vi que ri jun achi re' Ruc'ajol ri Dios, xquibij.

⁵⁵ Y ye q'uiy c'a ixoki' ri quitzekleben-vi-pe ri Jesús tok xel-pe chiri' pa Galilea richin que nquiliy, rije' nyetzu'un c'a apu, pero c'anüj c'a yec'o-vi-e.

⁵⁶ Y chiquicojol c'a conojel ri ixoki' ri', c'o c'a ri María Magdalena, ri María ri quite' ri Jacobo y ri José, y chuka' ri rixjayil ri achi rubini'an Zebedeo, ri quite' ri Jacobo y ri Juan.

Tok xmuk ri Jesús

⁵⁷ Ja tok xkak'ij yan, c'o c'a jun tzeklebey richin ri Jesús ri xapon. Jun beyon aj pa tinamit Arimatea, rubini'an José. ⁵⁸ Rija' xbe c'a riq'uin ri Pilato ri gobernador y xberuc'utuj ri ruch'acul ri Jesús richin numuk. Y ri Pilato xbij c'a que tijach-pe ri ruch'acul ri Jesús chin ri José. ⁵⁹ Y ri José richin xuc'uaj-e ri ruch'acul ri Jesús, xberuc'ama' c'a pe, y c'ateri' xumutz-e pa jun ch'ajch'ojilüj c'ul. ⁶⁰ Ri José aj-Arimatea, xberuya' c'a ri ruch'acul ri Jesús pa jun c'ac'a' jul, jun jul ri ruc'oton rija' chuvüch jun juyu' ri xa abüj vi. Y tok rija' rutz'apin chic c'a can ri jul riq'uin jun nimalüj setesic abüj, xtzolij c'a. ⁶¹ Ri María Magdalena y ri jun chic ixok rubini'an chuka' María, xetz'uye-vi c'a chuvüch ri jul tok xmuk can.

*Ri más nimalüj tak sacerdotes y ri fariseos xe-
quiya' c'a chajinela' ape' mukun-vi ri Jesús*

⁶² Ri k'ij tok xmuk ri Jesús, ja k'ij chuka' ri' tok ri vinük nquibanala' chic ruc'ojlen ronojel ri nc'atzin cheque ri ruca'n k'ij, roma jari' napon ri k'ij richin uxlanan. Y pa ruca'n k'ij, tok yec'o chic chupan ri k'ij richin uxlanan, jari' tok ri más nimalüj tak sacerdotes y ri achi'a' fariseos xquibün c'a que xbequic'ulu-qui' chuvüch ri Pilato ri gobernador. ⁶³ Rije' xbequibij c'a chin: Roj xka-pe chikac'u'x que tok ri Jesús c'a c'üs, xbij c'a que nc'astüj-pe pa rox k'ij. Quiri' vi c'a rubin can ri ch'aconel ri', xquibij. ⁶⁴ Y richin c'a que man quepu'u ri rachibila' y tiquelek'aj-e ri ruch'acul ri Jesús ri chak'a', y c'ateri' nquibij cheque ri vinük: Ri Jesús xc'astüj-vi-e chiquicojol ri caminaki', ro-mari' roj petenük vocomi richin nkac'utuj favor chave que tataka' ruchajisic ri ape' mukun-vi can, c'a tok ntz'aküt na ri oxi' k'ij. Y si man nkabün tüt quiri' y nsatz-e ri ruch'acul, c'ateri' c'a más ye q'uiy ri nyeniman que takon-vi-pe roma ri Dios, xquibij.

⁶⁵ Y ri Pilato xbij c'a cheque ri achi'a' ri': Quixbiyin c'a y que'ic'uaj-e la achi'a' chajinela' la'. Rix xa ivetaman chic c'a jabel achique rubanic ri nc'atzinej que nibün can chin, xbix cheque.

⁶⁶ Ri achi'a' ri' jari' xebe ape' mukun-vi can ri Jesús y nyequichojmirsaj can que tichajix jabel. Xquiya' c'a can retal ri abüj ri tz'apbül ruchi' ri jul, ri nc'utun si c'o ri njakon. Y xequiya' can chuka' chajinela' chiri'.

Tok c'astajnök chic ri Jesús

¹ Y tok c'unük chic ri k'ij richin uxlanen, cumaj saker yan chin ri domingo ri nabey k'ij richin ri semana, ri María Magdalena y ri jun chic ixok rubini'an chuka' María xebe c'a, richin nyebe chuchi-jul ri ape' mukun-vi can ri Jesús. ² Pero tok c'a man jani c'a nye'apon tuj ri ixoki' chiri' chuchi' ri jul, xsilon c'a ri ruch'ulef. Roma jun ángel richin ri Ajaf ri petenük chila' chicaj, xka-pe chupan ri lugar ri', ri ape' mukun-vi can ri Jesús. Ri ángel xrelesaj c'a ri setesic abuj ri tz'apibül-ruchi' ri jul y xtz'uye-ka pari'. ³ Ri rusakil c'a ri ángel ri tz'uyul pari' ri abuj, nyiq'uiyot c'a cachi'el nyiq'uiyot jun coyopa'. Y ri rutziek sük-sük cachi'el rusakil ri sutz' tok nsakrisan y chuka' cachi'el ri hielo. ⁴ Y ri achi'a' chajinela' roma c'a juis xquixbij-qui' chuvüch ri ángel, xebarbot-vi c'a. Cachi'el xecom c'a roma quixbiri'. ⁵ Jac'a ri ángel tok xch'o cheque ri ca'i' ixoki', xbij c'a cheque: Rix man c'a tixbij-ivi'. Roma yin vetaman-vi que rix ja ri ruch'acul ri Jesús ri xcamsüs chuvüch ri cruz ri nicanoj. ⁶ Ri ruch'acul rija' xa manak chic chere', roma rija' xc'astuj yan e, cachi'el ri rubin can chive. Quixampe y titz'eta' na pe' ri ape' xc'uje-vi ri ruch'acul ri Ajaf. ⁷ Quixtzolij c'a chanin, richin que nibij c'a cheque conojel ri rachibila' ri Jesús que rija' xc'astuj yan e chiquicojol ri caminaki'. Rija' ninabeyuj c'a e chivüch rix, richin que nic'ulu-ivi' chila' pa ruch'ulef Galilea. Y chiri' nitz'et-vi, cachi'el ri ninbij-e chive.

⁸ Y ri ca'i' ixoki' ri' jari' xe'el-e chiri' chuchi' ri jul. Y stape' (aunque) quixbin-qui', xa juis c'a

nyequicot chuka'. Rije' junanin c'a xebe richin que nyequiya' rutzijol cheque ri rachibila' ri Jesús. Rije' c'a quitz'amon-vi-e bey. ⁹ Y jari' tok ri Jesús xbec'ulun-pe chiquivüch pa bey y xbij c'a cheque: Quixquicot c'a, xbij cheque richin xerubün saludar. Y ri ca'i' ixoki' ri' jari' xexuque-ka chirakün ri Jesús, xquik'etej ri rakün y xquiya' c'a ruk'ij chuka'. ¹⁰ Y ri Jesús jari' tok xbij cheque ri ixoki' ri': Man tixbij chic ivi' c'a. Vocomi quixbiyin c'a y que'iya' rutzijol cheque ri nu-hermanos. Richin que quebiyin-vi c'a pa Galilea y chila' c'a yinquitz'et-vi, xbij cheque.

Ri tzij ri xquitz'ucula' c'a ri chajinela'

¹¹ Ri ixoki' ri' c'a quitz'amon na c'a bey. Y jari' tok yec'o cheque ri chajinela' chiri' chuchi' ri jul xebe c'a pa tinamit Jerusalén. Ri chajinela' ri' xbequiya' c'a rutzijol cheque ri más nimalüj tak sacerdotes, ri ronojel c'a ri xbanatüj chiri' ape' xmukutüj-vi ri Jesús. ¹² Xepu'u ri más nimalüj tak sacerdotes xquimol c'a qui' quiq'uin ri rajatük tak achi'a' ri c'o quik'ij y xquiya-vi c'a chiquivüch que nquiya' juis quitumin ri soldados ri xquichajij ri jul. ¹³ Y xquibij c'a cheque ri chajinela': Rix xaxe c'a tibij que ja tok nyixvür jari' tok xe'apon ri rachibila' ri Jesús pa k'eku'n y xquelek'aj-e ri ruch'acul. ¹⁴ Y si ri gobernador nretamaj c'a que xa xixvür-ka y man xixchajin tütj cachi'el ri bin chive, roj nkubech'o c'a riq'uin y nkurunimaj. Y quiri' nyixkacol pa ruk'a', xquibij.

¹⁵ Ri soldados ri xechajin chuchi-jul xquic'ün-vi c'a ri tumin chiquik'a', y cachi'el ri xbix-e cheque ja vi c'a ri' xquibün. Ronojel c'a re' xa xbiyin yan

rutzijol, y jare' ri etaman coma ri vinük israelitas chupan c'a ri k'ij re'.

Ri samaj ri xbij can ri Jesús que tiban

¹⁶ Jac'a ri once rachibila' ri Jesús, xebe c'a pa ruch'ulef Galilea. Xebe c'a pari' ri juyu' ri bin can cheque roma ri Jesús. ¹⁷ Y tok xquitz'et c'a ruvüch ri Jesús, rije' xquiya' c'a ruk'ij. Y xa c'a yec'o c'a chuka' ri man jani quiniman tuj que ri Jesús jari' ri c'o quiq'uin. ¹⁸ Ri Jesús xjel c'a pe quiq'uin richin ntzijon, y xbij c'a cheque: Ronojel pa nuk'a' c'a yin jachon-vi, quiri' chila' chicaj y quiri' chuka' chere' chuvüch ri ruch'ulef. Ronojel c'a ri uchuk'a' yo'on chuve. ¹⁹ Roma c'a ri' vocomi ninbij-vi chive: Quixbiyin c'a ronojel ruch'ulef y ri vinük nye'oc ta c'a tzeklebey vichin. Ri yinquitzekebej c'a, que'ibana' bautizar pa rubi' ri Nata' Dios, pa nubi' yin ri Ruc'ajol y pa rubi' ri Lok'olüj Espíritu. ²⁰ Y tic'utu' chiquivüch que tiquitakej ronojel ri nubin can. Y yin k'ij-k'ij c'a nquic'uje' iviq'uin. Nquic'uje-vi iviq'uin c'a tok ri ruch'ulef napon chupan ri ruq'uisbül k'ij. Quiri' c'a.

RI DIOS NCH'O PA KACH'ABÜL CHEKE
New Testament in Kaqchikel, Eastern (Oriental); cak
(GT:cak:Kaqchikel)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kaqchikel, (Kaqchikel)

Dialect: Eastern

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Kaqchikel, Eastern

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,

please contact the respective copyright owners.

2014-04-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022

dac29dea-1b2e-5d4f-8d87-c83909b57740